

აკაკის

თ ვ ი უ რ ი

ქრონოსი

წელიწადი პირველი

№ X

ივნისი, 1898

თფილისი

Тип. М. Шарадзе и к^о. н.и.к. 21. ||| სტამბა შარიძისა და იმბ., ნიკ. № 21.

1898

შინაარსი.

გ ა ნ ე ზ ო ფ ი ლ ე ბ ა

I

33

- I ბამზრდელი — პოემა 1
- II "ზხრალო საუბარი" („კრებულის“ ფოსტა) . . . 19
- III საუბარი ინგლისელ ძალთან 27

გ ა ნ ე ზ ო ფ ი ლ ე ბ ა

II

- IV ალექსი — პოემა 1
- V პატარა ტარიელი — სპუმაწვილო მოთხრობა . 27

გ ა ნ ე ზ ო ფ ი ლ ე ბ ა

III

- VI ბამოცანები — შეკრებილი ს: მერკვილაძისაგან 1
- VII ფეიქარი — ზღაპარი, ჩაწერილი მ. როსტომა-
შვილისაგან 35
- VIII ბედის წეჩა — მისივე 37
- IX წყეული ცოლი — მისივე 38

აკაკის

თ ვ ი უ რ ი

ქრეშული

წელიწადი პირველი.

№ X

ივნისი, 1898

თჳილისი

Тип. М. Шардзе и к^о. н^{ик}. 21. ||| სტამბა შარაძისა და აშ., ნიკ. № 21.

1898

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 13 іюня 1898 г.

შინაარსი.

გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

I 86-

I	<u>გამზრდელი</u> — პოემა	1
II	უბრალო საუბარი („კრებულის“ ფოსტა)	19
III	საუბარი ინგლისელ ქალთან	27

გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

II

IV	<u>ალექსი</u> — პოემა	1
V	<u>პატარა ტარიელი</u> — საყმაწვილო მოთხრობა	27

გ ა ნ ე ო ფ ი ლ ე ბ ა

III

VI	გამოცანები — შეკრებილი ს. მერკვილაძისაგან	1
VII	ფიქარი — ზღაპარი, ჩაწერილი მ. როსტომ- შვილისაგან	35
VIII	ბედის წიკა — მისივე	37
IX	წაუხლი ცოლი — მისივე	38

II

X	გაუმაძღარი ცოლი—მისივე	40
XI	გულ-კეთილი ამხანაგი—მისივე	42
XII	უცნაური ბიჭი—მისივე	43
XIII	ბლესი და მიქელ-გაბრიელი—მისივე	49
XIV	ნაზარა—ზლაპარი, ჩაწერილი ნ. სტურუასაგან	52
XV	კვებულა—ზლაპ. ჩაწერილი ნ. მაკვარიანისაგან	62
XVI	მონადირის შვილი—ზლაპარი, ჩაწერილი ნ. ქავთარაძისაგან	66
XVII	მატყუარა—მისივე	70
XVIII	ს. სარო (მასლა კ. გვარამაძისა)	72
XIX	ლექსები	77

გ ე მ ზ რ დ ე ლ ი .

ნამდვილი აშბავი.

(ვუძღვნი ჩვენს პედაგოგებს)

I

მთის მწვერვალზე, ცის მახლობლათ,
შერცხლის ბუდეთ რაღაც მოჩანს;
თვალთ ისარი, შენატეორცი,
ვერ არჩევს მის სიგრძეს და განს.

ის ფაცხაა, ღვიმის პირათ
მიწნული და მიგრესილი,
ღრო და ჟამის შესაფერათ—
ზამთარ თბილი, ზაფხულ გრილი.

როდესაც მთა ბარს და ვაკეს
ემუქება წარღვნა-ღელვას,—
ფაცხაც ღრუბელს გარს იბურავს,
ეკრძალება ჭექა-ელვას.

მაგრამ, როცა დაქათქათებს
თავზე იქვე მზე და მთვარე
და თვალის წინ ფიანდაზათ
ეფინება არე-მარე,

მაშინ ფაცხა უბრალოდით
მომხიბლავათ ლამაზია
და იმასთან უგელა ტუუის,
რაც კი ცინე-დარბაზია.

გზა მოუძღვის საცალოებს,
მიხვეული, მოხვეული;
მასზე გამვლელს უნდა ჰქონდეს
მარჯვე თვალი, მტკიცე გული;

ანუ ჰქვავდეს რაში ცხენი,
მთაში გაზდილ-გამოწვრთნილი:
კლდიდან კლდეზე გადამფრენი,
უშიშარი და თან ფრთხილი.

ამ შორეულ ფაცხა-ღვიმეს
ვინ ჰატრანობს, ვისი არის
და საამო კარ-მიდამოს
ვინ შეტრფის და ვინ შეხარის?

ერთი ვინმე ახალგაზდა
აფხაზია, ამ მთის შვილი,
რთულ-ცნობვრების უარ მეოფი,
მცირედითაც კმაყოფილი.

კარგი თოფი, კარგი ხმალი,
კარგი ცხენი და ნაბადი!..
რას ინატრებს სხვას ამის მეტს
კაცი, მასებრ დანაბადი?

მხოლოდ ერთს კი... და ის ერთიც
არის მარტო სიუვარული,
რითაც მხოლოდ ქვეყნიური
ნატარება არის სრული.

ბედმა ესეც არ დააკლო,
განსხვავა, ვით რჩეული...
სიუვარულსა, მის მონაშუქს,
შთაშუქა სიყვარული:

ერთი თვეა, რაც რომ ცოლათ
შიიყვანა, ვინც უყვარდა.
ვისაც გულში ცასქვეშეთი
შეუწონა, შეუფარდა...

ნაზი-ბრალა — სასულია,
სამკერდელს ასულია,
მონწვეტილი ცით ვარსკვლავი
ედელმს აღვად ასულია!..

ულ-ფერობით ვარდი არის,
სინაზით-კი — მორცხვი ია...
ტროფობისათვის ჯერ პირველათ
გულის კარი გაუღია.

ცა და ქვეყნის შუამავლათ
მიანნია მას აფხაზი!..
გულში გულს დებს, სულში სულს ცვლის,
ზორცს ეწმახნის სურა-ვაზი!..

ნეტავი მათ!.. მათ სიუვარულს
და მათ უხმო აღსარებას!..
ერთად გრძნობენ ამ ქვეყნადვე
სასუფეველის ნეტარებას..

მაგრამ ხანგრძლივ ეს სოფელი
გახანკრებს ვისმე განა?
თაფლში ურევს მწარე ნაღველს
მტრისას მისი გამცანა!..

II

ბნელა ისე, რომ აღარ ჩანს
თითი, თვალთან მიტანილი!..
ცა მრისხანებს, ელვა-ჭექამ
ნადირსაც-კი უფრთხო ძილი!..

ქარი ზუის გულ-საკლავათ,
წვიმა უშვებს კოკის ზირათ;
ხან აქ, ხან იქ მთა-ღრეებში
გაგარდება მეხი ხშირათ..

თვითქო მართლა თვით ჯგჯგახეთს
აუშვია ქვეყნათ სარი!
აიტანა შიშის ქარმა
თანასწორათ მთა და ბარი!

ამ დროს ხელმე თვით ეშმაკიც
ექებს ძრწოლით თავ-შესათარს,
მაგრამ, დახეთ, ვიდაც მგზავრი
სტუმრათ მოდგა აფხაზის კარს!..

დაურეკა და ხმა მისცა:
„გამომხედეთ!.. ვინ ხართ შინა?
სტუმარი ღვთის კარზე ვდგავარ,
ცხენს და კაცსაც გვინდა ბინა.“

გაუგვირდა აფხაზს და თქვა:
„ამ თავსხმაში ეს ვინ არი?!“
შეუკიდა ცეცხლს და უცბათ
გამოაღო ფაცხის კარი.

გავიდა და შემოუძღვა
ფეხებამდე დასველებულს,
შიიყვანა ცეცხლის ზირათ,
უდგამს სამ-ფეხ სკამს დადალულს.

ხმას არ იღებს ჯერ. სტუმარი,
ნაბდის თასშებს ნელა იხსნის;
თავ-ზირი აქვს შებუღნული
უბაღიხით და იცინის!..

ჯერ ნაბაღი მიაყუდა,
ბნელ კუთხისკენ მიდგა წენარა
და ბაშღიუი რომ გადიძრო,
მოტრიალდა უკან ჩქარა.

— მასზინძელო! სიცილით თქვა,
წახდა ჩემი ხუმრობა!..
ვერ მიცანი, თუ გეწვინა
ეს უდროვო სტუმრობა?

— საფარ! შენ ხარ?.. ენაცვალს
ძიძის შვილი მაგ შენს თავს...
ეს თვალები რადან ნახვენ
შენს უკეთეს სანახავს?

—
მოეხვია, გადაკოცნა,
რგორც ძმა და თვისი ტოლი
და მეტე კი გაადვიძა
შიგნით მწოლი მისი ცოლი.

—
შეეხვეწა: აბა, ჩქარა
მოამზადე ვახშამი:
შორი გზა აქვს გამოკლილი,
არ ექნება ნაჭამი.

— არა, ბათუ, ვახშამს არ გჭამ,
არ მტალია იმისთვის!
მე სხვა მადა მაქვს აშლილი,
სხვა ნაირი გულის თქმის...

—
უხასუნა და მოუუვა:
მინდა გითხრა ჩემი ჭირი:
დღემდის მტკიცე ზირიანსა,
დღეს მიტუდება, ძმაო, ზირი!“

— „აღმასხიტს ხომ კარგათ იცნობ,
თავმოწონე ინალითას?
მის ცხენსა და მის იარაღს
ვერ ვინ დადებს ღირებულ ფასს.“

— „ვაშკაცია თვალ-ტანადი,
ცხენოსანი უებანი!..
მეტოქეა ჩემი მხოლოთ
ერთად-ერთი, საშაშარი.“

— „შორს გაისმის მისი ქება,
ჩვენშიც სშირი სტუმარია;
ბიჭობით და სილამაზით
ქალებიც კი გადარია.“

— „ერთი მხოლოთ ზია-ხანუმ
აჩათ აგდებს, არც უუჩრებს,
რადგან იცის, რომ სხვებსავეთ
იმას ის ვერ იმსახურებს.“

— „ზია-ხანუმ, შენც კი იცი,
რომ შეგნებით განთქმულია;
ბევრი კარგი ახალგაზდა
მისი ეშხით დაბმულია!..“

— „მთვარესავით ხელ-უხლები, —
სხივებს ჭფენს და არვის ათბობს;
მომხიბლავი შორეულათ
თანასწორათ ვეკლას ატკობს.“

— „ჯერ დადალავს, მიიბიჩებს,
დაიბონებს, იგდებს ხელში,
მერე უნდა გამოცადოს:
აგდებს მის მსხვერპლს განსაცდელში!..“

— „მეტ მომნიბლა ჯადოსანმა.
დამამარცხა, დამიბონა!..
და თუ ქალი მაჯობებდა, —
არ ვფიქრობდი, არ მეგონა...“

— „დამჩემა: „თუ გიუვარვარ
და ხარ ჩემი მოგვარეო,
ინალიფას ლურჯი ცხენი
ამ სამ დღეში მომგვარეო.“

— „ინალიფა მის ბედაურს
არ დაუთმობს ნებით გამჩენს
და თუ ვინმე ძალას იხმარს,
შეაკვდება, არ შეარჩენს!“

— „სხვა გზა არ მაქვს: მონარვას
მხოლოდ ერთად-ერთი დონე,
თუმც კი სხვა დროს არ იკადრებს
ამას კაცი, თავ-მოძიწონე.“

— „აი, რისთვის მოვსუფვარ აქ
ჩემო კარგო მეგობარო!
მე მინდა, რომ აღმასხიტიის
ლურჯი-ლათუნა მოვიზარო.“

მოუსმინა ძიძიშვილმა,
უველს კარგათ გაიგონა,
მაგრამ საქმემ უკუღმარათმა
შეაწუნა, დაადონა.

უთხრა: „ვწუხვარ, რომ ეგ საქმე
უკადრისი გიკისრია,
მაგრამ, რადგანც სიუვარულის
ტკბილი სენი შენც შეგურია,“

— „გზა აღარ გაქვს!.. უნდა გუღა
დაუღვა და ემსახურა,
რომ სატრფოს წინ შენ სირცხვილის
ოფლი აღარ მოიწურა.“

— „მის ოცნებას, მის გულის თქმას
უნდა მიჰყევი, დაემონა,
გინდ სიტყვებზეც შენი ტკბილი
მწარე სიკვდილს შეუწონა.“

— „ეს შენც იცი, — არ ხარ ქვეყნის
უცადი და უმეტარი, —
საფაშკაცთ გამოსული,
უღრეკი და უშიშარი!“

— „მაგრამ მარტო უშიშრობა
ძლევისათვის არა კმარა,
თუ სიფრთხილზეც გონივრული
დროზე მას არ დაეხმარა.“

— „ერთმანეთის მინამზგავსი,
შიში სხვაა, სიფრთხილე სხვა,
ისე, როგორც სხვა და სხვაა
ღვთის წყალობა და ღვთის რისხვა.“

— „რომ მიდიხარ, სად მიდიხარ?
მართალია, გიჭრის თვალი,
მაგრამ ჩვენში, როგორც უცხოს,
აკებნევა გზა და კვალი.“

— „შენ ეტ საქმე მე მომინდე,
მე ვიზამ შენს მაგივრობას:
ან მოგიყვან იმ ცხენს, ან თავს
შეგწირავ შენს მეგობრობას!“

— „შენ აქ დარჩი, დაიძინე,
გამოშუშდი ცუცხლის ხირას!..
და თუ დამჩნა გამარჯვება,
მაშინ მოგთხოვ ფეხის ქირას.“

გაეხუმრა, გამოეწყო
სამგზავროთ და გავლთ კარი.
შიდის, ელვა გზას უნათებს
და დასუის თავზე ქარი.

III

ირიჟრავა, ქარი ჩადგა,
გადიუარა, დადგა დარი;
ლურჯ ბედაურს მოაკლგებს
მეგობრისთვის მეგობარი.

მოიყვანა, დაბა და
შინ შევიდა წუნართ, ფრთხილათ.
გქელ ნაბადში გამოხვეულს
სტუმარს ძინავს იქვე თბილათ.

აუარა გვერდი, მიდის
იქ, სადაც ის ეგულება,
ვინც სიცოცხლეს ურჩევნია,
სულს წირავს და თავს ევლება.

გულში ამბობს: ერთს დავხედავ
ტკბილათი მძინარ ნაზი-ბროლას,
თუ გავუძლავ გულის ძკერას,
სულის ბრუნვას, ხორცის ჟრჟოლას...

სასრებით შედის ქვაბში
და რას ხედავს იქ საკვირველს!
ნაზი-ბროლა ჩუმათ ტირის,
ზიზის ისოკავს, იკაწრავს უელს!..

თმა-გაშლილი, ტინის კედელს
თავს ახლის და ხმას არ იღებს...
მინგრეულს და მონგრეულსა
ხედავს იქვე მის ქვეშაგებს!..

შინვდა ქმარი, რაც მომძღანა,
ზარმა დაჭკრა, ელდა ეცა!..
და რომ კრინტიც არ დაუძრავს,
იქვე უხმით ჩაიკეტა.

დიდ ხანს იჯდა რუტ-დასხმული,
უუერებდა ცოლის ტანჯვას;
ბოლოს ღონე მოიკრიფა
და მოეგო ისევ ჭკუას.

მივიდა და უთხრა მტირალს:
„ჩუ, ნუ ტირი. გენაცვალე!
რაც გინახავს— სიზმარია,
დაივიწიე ისევ მალე!“

— „ყოველ გვარა მოსავალი
კაცის თავზე უნებუჩი,
დღთის რისხვას და ტყვილათ ბედს
რას უჩავი, რათა ემდგური?“

— „გადაიგდე გულიდან ეგ
ცრუ ზღაპარი და სიზმარი!..
მე და შენი სიუვარული
წმინდა არის, ვით ლამზარი.“

მოეხვია და ცრემლები
ამოუშრო თვალში კოცნით,
დააწუნარა, დაამშვიდა
აღერსით და ბევრი ხვეწნით.

მაშინ მხოლოდ გამობრუნდა
სტუმრისაკენ და უთხრა ეს:
„ადე, ძიაო, გადვიძებას
არ აზიკებ მგონია დღეს!“

წამოვარდა ზეზე საფარ
შემკრთალი და დარცხვენილი!..
მაგრამ, როცა მშვიდ სხეზე
შეამჩნია მას ღიმილი,

გაიფიქრა: „მადლობა ღმერთს!
აწაფერი შეუტყვია,
თვარა გულ-შეკრდს გამიხვრეტდა
ხანჯლის წვერი და ან ტყვია!“

— „არ უთქვამს ქაღს, რაც შეგცოდე,
ჩანს, ნამუსი შეუნახავს.
ჩემ საქციელს, სამარცხვინოს,
ვინ გაიგებს, ვინ დამძრახავს?“

მერე უთხრა მის ძიძიშვილს:
„გატეობ, რომ ხარ კმაყოფილი,
შეასრულე განა ჩემი
ძნელი ნატვრა და სურვილი?“

— „შევასრულე: მოგიფანე.
ღროა, აწ კი გაეშურე!
ნუ დამძრახავ, საკადრისათ
თუ რომ ვერას გემსახურე!“

ხან ესა თქვეს, ხან ისა თქვეს,
ისაუბრეს ჯერ ერთ-ხანათ,
მერე წუალიც მოუტანა
მას ხელ-შირის დასაბანათ.

კამოაწყო, არ დააკლო,
რაც წესია, სამსახური,
რომ სტუმარი არ გაუშვას
გულნაკლი და უმადური.

შეუკაზმა ცხენი, შესვა,
თვითონ შეჰდა ნაქურდალზე
და ორივემ მათრახები
ატაკცუნეს ერთხანს ძალზე.

გახურვეს მით ცხენები,
აადლევეს, აანქარეს
და ვიწრო გზით ის დადმართი
სულ კუნტრუშით ჩატარეს.

რომ ჩავიდენ შორი-ახლას
შინდვრის პირათ, იქვე დაბლას,
მასპინძელმა შეაჩერა
ცხენი და ხმა აიმაღლა:

— „საფარ-ბეგო! პირშავობა
შენი ვიცი, შემიტყუვია!..
და დღეიდან ჩვენ ორს შუა
მტტიქული არის ტყუვია!“

— „არა თქვა რა!.. არც მე გპითხავ:
არის ზოგი შეტოდება,
რომ სათქმელათ საძინელთა...
არც შენდობა უხერხდება!“

— „ახლა წადი! დამეკარტე!
ფრთხილათ! არსად შემეუარო,
რომ ცუდ გულზე უცაბელათ
შენი სისხლი არ დაგდვარო!“

ეს რომ უთხრა, შეკრთა საფარ,
გაშრა, ფერი დაეღვა შეკვრის,
ჩაუფარდა ენა ჰირში,
გაქვავდა და აღარ იძვრის...

ძლივს წარმოთქვა: „მართალი ხარ!..
აღარა მაქვს მე სათქმელი!..
შემაცდინა თვით ეშმაკმა
და დამრია ცოდვილს სული!..“

— „შენი ტყვე ვარ!.. ჰა, ხომ ხედავ,
იარაღი დამიურია...
სასიკვდილოთ ჩემი ნუბით
შენ წინ თავი დამიხრია...“

— „ჩემ სიცოცხლეს სიკვდილი ჯობს,
მომკალ... ტანჯულს რამ მიშველე,
მასღვევინე, რაც შეგცოდე,
სინიღისი გამიმართლე!..“

— „,არა! შენ ვერ შეგახება
სასიკვდილოთ ჩემი ტყვია:
დედი ჩემის გახდილი ხარ,
მისი ძუსუ გიწოვია...“

— „,რაც ქვეყნას მიანნია
რჯულზე უფრო უმტკიცესათ,
რომ გატყე, ის გეყოფა
სიკვდილამდე შენ საკვნესათ.“

— „წადი ჩემგან შენდობილი,
მაგრამ შოტს კი... და მშვიდობით!..
დღეიდან ჩვენ წმინდის გულით
ერთმანეთს ვერ მივუენდობით!“

— „მაგრამ ერთს კი დაგაფალებ,
ამისრული უეჭველათ:
რომ მიხვიდე უბრდლოში,
იტოდე, რომ სულ პირველათ“

— „წადი, ნახე ის მოძღვარი,
ვინც შვილივით გამოგზარდა
და უამბე შენი პირით,
რაც სიძნეული დაგემატა.“

გადმეხტა და ლურჯი ღაფუმა
მისცა ხელში, ჩააბარა,
მოტრიალდა და აღმართი
ძლივს ბარბაცით აიარა.

IV

არც კვართ, არც ვაშკაცობით,
არც სიმდიდრით, არც ქონებით,—
ჭაჭი-უსუბ ცნობილია
მხოლოდ ჭკუით და გონებით.

ჭირში, ღვინში საზოგადოთ
უმიწობა არ იქნება;
ხელის გულზე უწერია
თვით მაჰმადის წმინდა მცნება.

ზღვა და სმელი. მოვლილი აქვს,
მნახველია ცა და ქვეყნის;
ჯერ ისევე ჭანმაცია,
თუმც არ არის კი მცირე ხნის.

სელ-ფეხს ერჩის, თვალსაც უჭრის, —
არ ტუუილც ქადილია;
სადაც კია გვარიშვილი,
ეველა მისი გაზდილია.

საფარ-ბეგიც მან გაზარდა,
ისე, როგორც სხეები ეველა,
მაგრამ მარტო წრთენა. რას იზამს,
თუ ბუნებამც არ უშეველა?

აი, სწორეთ ამ უსუბთან
მიადის ესლა საფარ-ბეგი,
მორღუობის გამტეხი და
ჩვეულებების გადამდეგი.

ეუბნება უოველაფერს,
უნებურათ რაც შეემთხვა;
ცრემლები დის და ეჩრება
ბურთად ეელში მწარე სიტყვა.

ეურს უგდებდა ჭაჭი-უსუბ,
სახე მოინადგლიანა:
სადიადე ამ მუნთლობის
თვალწინ გაისიგძეგანა.

ახვრით ჰკითხა: „მერე? მერე?
რამ გაიგო, რა თქვა ქმარმა?“

— „მამატივა შეცოდება,
რეგორც ძმამ და შეგობარმა!..“

— „მხოლოდ ეს კი დამაზადა:
ნახე შენი გამზრდილი
და მაგ შენი საქციელის
პასუხს მისგან მოველო.“

— მესმის, მესმის და პასუხიც
ჩემი მხოლოდ ეს არიო,
რამ ნამუსის გასაწმენდათ
ჩემი ხელით სისხლს დავფერო!

შეაყენა ზედა ფეხზე
მან დამბახა გატენილი;
მორჩილებით გულ-მკერდს უშუერს
საფარ, მისი გამოზდილი.

მაგრამ უსუბ ეუბნება:
„შენ სიკვდილის რა დიკსი ხარ?!
სასიკვდილო მეფარ მხოლოდ,
რამ კაცათ ვერ გამოზდინარ!“

წარმოთქვა და საფეთქელში
მიიტედა ცხელი ტუფია!..
ჩაიკეტა სულთან-მბრძოლი,
წამლის კვამლში გაეხვია...

უბრალო სუბური.

(„კრებულის“ ფოსტა)

მ...წ...ს. ქუთაისის შესახებ რასაც მეკითხებით, სწორეთ რომ საკითხავია. მაგაზე მეც ჩემდა თავათ ბევრჯელ მიფიქრია და დავრწმუნებულვარ, რომ ეს პატარა ქალაქი ბოროტათ თვალ-ნაკრავია და გალალული!.. საკვირველია მართლა, რომ ამდენი განათლებული ახალგაზდები, ერთად თავმოყრილი, რაც იქ არიან, სხვაგან სადმე ჩვენში არ მოინახება; მაგრამ არც იმდენი უკულმართობა და სისაძაგლე სხვაგან სადმე გავგონილა! არ დაწყებულა ჯერ აქ მისთანა სწორი საქმე, რომ არ ვაუკულმართებულებიყოს! მისთანა წმინდა არა არის რა, რომ შებლალული არ იყოს!.. რაც უნდა ცუდი რამ ჩაიდინოს კაცმა, არავინ არას უიქრობს, მხოლოთ წაილაპარაკებენ ერთხელ-ორჯელ და გაჩუმდებიან. დაავიწყდებათ, არ აპატივებენ და არ შეარჩენენ კაცს მხოლოთ სიკარგეს! ასეთი გახრწნა და დაცემა ამ ქალაქის საკუთრათ ინტელიგენციის ბრალია. მაგრამ იმას ნუ იფიქრებთ, რომ ვითომც ყველა ინტელიგენტთაგანი აქ მართლა ცუდი იყოს და კარგი არა სურდეს რა. ბევრი მათგანი და თვითქმის უმეტესობაც ძლიერ კარგია, მაგრამ მაინც ბრძოლაში გამარჯვება უკულმართებს რჩებათ, რადგანაც არავითარ საშუალებას არ

ერიდებიან ბრძოლის დროს და მისთანა იარაღებსაც ჰკიდებენ ხელს, რომლებსაც რიგიანები გაუბრძიან. ნათქვამია: „კატას თევზი უყვარდა. და წყალში ფეხის დასველება კი ეზარებოდაო“,— ასე მოსდის ამ ჯერ კიდევ გაუფუჭებელ და რიგიან ახალგაზდებსაც. სანამღი უნდა იყონ ასე განზე გამდგარი და გულ-გრილათ უყურონ იმ სასიზღარ მოვლინებას, რომელსაც ქუთაისში ფეხი გაუგდია და დღითი დღე იზდება და ძალას მატულობს? ხშირათ, ძალიან ხშირათ, შეხედებით ქუთაისში ინტელიგენტს დაღვრემილსა და გულნატკენს, თვითქმის მტირალს, რომ ამ ქუთაისურ უკულმართობას ყოველდღე თვალით ხედავს. ეკითხები: კაცო, რატომ ხმას არ იღებ, რატომ არ ებრძვი ამ ბოროტსა და მანე მოვლინებას?— „ეჰ, რა გამოვა? გეუბნება გულგატეხილათ— ძალა მათ ხელშია!.. რომ ვეწინააღმდეგო, გამსვრიან, გამაჩირქიანებებენ, საშიშ მდგომარეობაში ჩამაყენებენ, ყოველ გვარ ღონეს იხმარებენ, რომ გამათუქონ! მე დავიღუპები, საქმეს კი ვერას ვარგებ და უბრალოთ თავს გავიფუჭებ,— ჩემთვის რომ ვიყო მორიდებულით, განზე, ის არ აჯობებსო? საკვირველია! ამისი მთქმელი განა ერჯია ქუთაისში?— ძალიან ბევრია, მაგრამ შეერთებ-შეკავშირება ვერ მოუფიქრებიათ და ვერ მოუხერხებიათ ერთმანეთთან, რომ ესენიც დასობით გავიდნ საბრძოლათ. მოსაწონი არ არის მათი ამ გვარი თავ-შეკაულობა და კიდევანობა. ჩვენი ხნის კაცმა, რომელიც ცხოვრებას გაუტეხია და გარემოებას დაუჩაგრავს, რომ თქვას თავის გასაძარტლებათ ის, რაც ზემოთ მოვიყვანეთ, ისიც არ არის შესაწყნარებელი, თვარა ენერგიით სავსე ახალგაზდებს, ჯერ კიდევ ცხოვრებისაგან შეუბღალავს, განა ეკადრებათ ამ გვარი რამ?!..“

და რა უნდა ვუწოდოთ მათ მოსახრებასა და სიფრთხილეს, თუ არ უგულობა და უპატიური თავ-მოყვარეობა? „ხალხი იმათკენ არის და რა ვქნათო?“ — რომ იძახიან ჩვენები თავის გასამართლებათ, დიდი ტყუილია. დიდი ხანია დაკვირვებული ვარ და ვიცი, რომ ჩვენი ხალხი, ღვთის მადლით, ავსა და კარგს არჩევს და იქ, სადაც ერთი რომელიმე მათგანი ცუდსა და ბოროტს თანაუგრძნობს, იმავე დროს ასი და ათასი წინააღმდეგია. მხოლოდ წინამძღოლი და მეთაური ეჭირვება და ეს მეთაურები კი არსად არიან და ან იმალებიან!.. აქ ამის შეტს აღარას ვიტყვი და ამით ვათავებ საუბარს, რადგანაც მალე გამოვცემ ვრცელ შენიშვნებს ამ საგნის შესახებ: „ქუთაისი და მისი ავკარგიანობა.“

თ...გ...ს. თქვენი წერილი მარრის შესახებ მივიღე და გადავიკითხე, მაგრამ ბევრში ვერ გეთანხმებით. საქართველოს სომხების შესახებ, რაც მაშინ დავწერე, დღესაც იმავე აზრისა ვარ და თუ ვინმე დამიმტკიცებს წინააღმდეგს და დამარწმუნებს, რომ მე შევმცდარვარ, მაშინ დიდი თავყანის ცემით მადლობას მოვახსენებ, გინდ ბ. მარრი იყოს ის და გინდ სხვა ვინმე. მაგრამ უბრალო მუქარასა და კიჟინას კი ყურსაც არ ვათხოვებ. რაც შეეხება უმართებულო კილოს, თქვენ ცდებით ისე, როგორც მართლის მოყვარე რედაქტორი „ნოვოე ობოზრენიისა.“ მე სრულიად მისი მიზეზი არავისთვის მიმიცია.

სომხების შესახებ რომ სტატია დავწერე, მე მხედველობაში კერძოდ არავინ მყოლია და მით უმეტეს ბ. მარრი. მარრმა კი პირდაპირ ჩემზე გამოილაშქრა და დიდად თავშეუკავებლათაც. აბა, დაუკვირდით მის ამ სიტყვებს: აკაკი ერთი უპირველესი და უკეთესი ქარ-

თველთაგანია, მაგრამ მაინც რაც იმან მხეცური, ველური აზრი წარმოთქვა სომხების შესახებ, ჯერ მისთანა რამ სომხების მხრით თავის დღეში არ წარმოთქმულაო! როგორ ფიქრობთ, ეს სიტყვები ზდილობიანია? მარტო მე რომ გაველანძღე, მხოლოდ გავიღიმებდი და არას ვეტყვოდი, მაგრამ იმან ხომ ჩემთან ერთად, ჩემი გამოი-სობით მთელი ქართველობაც შეურაცხჰყო! თუ კი უკეთესი და პირველთაგანი ქართველებში მხეცია და ველური, დანარჩენები, სხვები რაღა უნდა იყონ?.. მე მარტო ჩემი სხვაზე უმეტესათ დასახელებაც კი შეურაცხყოფათ მიმაჩნია ქართველებისათვის, არა თუ აქ ასე შეკაზმული!.. მე არ შემეძლო, რომ პასუხი არ გამეცა და მგონია, ის ჩემი პასუხი არ უნდა იყოს თავშეუკავებელი. რაც შეეხება ბ-ნი მარტის მეორე წერილს, აქ მე საპასუხოს ვერასა ვხედავ, აქ მხოლოდ რაღაცა ბავშვური მედიდურობა და ყოყოჩობაა!.. მე მეცნიერი ვარ და შენ კი უმეცარიო; ჩვენს, მეცნიერების, უბანში რა ნება გაქვს გაიარო... შენთან გამოლაპარაკებარომ ვიკადრე, ისიც დიღია, თორემ კითხვებზე პასუხს როგორ მოგცემო და სხვანი. აბა აქ მე რაღა მეთქმის და რაზე უნდა ვუპასუხო? და აქ არცა რა საწყენი და გასაჯავრებელია. ის კაცი გულწრფელათ აღიარებს, რა-საც ჰფიქრობს და გულწრფელობა ადამიანისა მოსაწონია და არა საკიჟინო. ამიტომაც მე სრულიად აზრიც არ შემეცვლია ბ-ნ მარტზე, ხელსაკრავათ არ მიმაჩნია და ისევ ისე მომწონს, როგორც ადრე. კაცი შრომის მოყვარეა, მცდელი, მსურველი, რომ რამე შეძინოს და სხვანი. საქმე მხოლოდ გულწრფელობაა და აზრი კი ცვალებადია. ყმაწვილობაში მეც ბევრი რამ მჯეროდა და მისი საწინაღმდეგო რომ გამეგონა რამე, ყალ-

ყზე ვდგებოდი, მაგრამ ხანში რომ შევედი და აზრი გამოვიცვალე, თვითონ მეცინება მაშინდელ ჩემ მოქმედებაზე. კაცი მხოლოდ მაშინ არის საძრახი და შესაბრალო, როცა დარწმუნებული ერთზეა და მეორეს კი ამტკიცებს ჯიუტობით ან სხვა რამ ანგარიშით და მარჯვს კი დარწმუნებული ვარ ამ გვარი არა მოაქვს რა.

ა...ა...ს. თქვენი წერილის შემდეგ ადგილს უფრო მივაქციე ყურადღება: „მართალია შეძლება მაქვს, მაგრამ მაინც ღარიბი ვარ!.. ისე ვერა ვცხოვრობ, როგორც ჩემს ოჯახს და შთამომავლობას შეფერის!.. ცხოვრება გამოიცვალა: მოთხოვნილება ბევრია და ის შეძლება კი არა გვაქვს, ჩვენ ძველებს რო ჰქონდათ, თორემ დარწმუნდით, რომ ჩვენც ისევ ის ქართველები ვართ, რაც ადრე ძველები ყოფილან. სურვილი გვაქვს და ხელი კი არ გვიწვდება. ქველმოქმედება რომ კარგი საქმეა და საზოგადო გაჭირვებას დახმარება უნდა—ვინ არ იცის, მაგრამ საიდან, რომ, რაც გვაქვს—ჩვენც არა გვჰყოფნისო“ და სხვანი.

ჯასუსი

კარგი ნათქვამია, მაგრამ დასაჯერებელი კი არ არის, თქვენო ბრწყინვალებავ! აბა ინებეთ და გადაავლეთ თვალი იმ შემოწირულებათა სიას, რომელიც ხან-და-ხან ჩვენს გაზეთებში იწერება ხოლმე; ერთ ცნობილ გვარსაც ვერ შეხვდებით. შემომწირველები დიდი ოჯახის შვილები კი არ არიან, სულ ვიღაც ახირებული და უცნობი გვარისანი: უქუთია ფართხალაია, მქაღიაშვილი, მუშაკაძე, ცალგვერდაძე და ცალქალამანიძეები! ვინ არიან

ესენი? ის საწყალი მუშები, რომელნიც დღიურათ რომ მანეთს შოულობენ, იქიდან კიდე თვითო-ოროლ-გროშს საზოგადო რამ საქმესაც უწილადებენ ხოლმე. თქვენ კი, თქვენო ბრწყინვალეზავ, დღეში ათასობითაც რომ შემოგდიოდესთ, კიდევ არ გყოფნისთ და ვერას გადინარჩუნებთ! რაც თქვენ უსარგებლო და უმნიშვნელო ხარჯი გაქვთ, იმის ასის თავი რომ საქველმოქმედოთ გადასდვათ—ცოტა იქნებოდა? მაგრამ ამას გული უნდა, კნიაზო, და გული კი აღარა გვაქვს! აბა მე გასწავლით ერთ-რამეს, სულ უბრალოს, რომელიც არავის არაფერს დააკლებს და საქვეყნოთ სამადლო საქმე კი იქნება. მაგალითად, თქვენს სახლში ქალაღდის თამაში არის ხოლმე; დღეში, სულ ცოტა რომ ვთქვათ, საშუალო რიცხვით ხუთი „კალოდი“ გაიხსნება ხოლმე. მიღებულია წესათ: კარტის გასასტუმრებლათ ხუთი რობერიდან ავიწერენ ხოლმე მომგებთ ორ-ორ აბაზს, რომ ორი მანეთი შედგეს ქალაღდის გასასტუმრებლათ. და ეს წამგებისათვის სულ ერთია და მომგებს კი არად მიაჩნია ცოტა რამეს დათმობა. ეს ერთხელვე წესათ არის დადებული. ახლა ავიღოთ ჩვენ და იმ მეექვსე რობერიდანაც ამოვწეროთ ხოლმე ორი აბაზი, რომელიც ყველასთვის უმნიშვნელოა და ჩავაგდოთ ყულაბში. დღეში ორი მანეთი დარჩება. თქვენს სახლში ამისთანა დღე წელიწადში ჩავაგდოთ, თუ გნებავთ, ასი. მაშინ მარტო თქვენს ოჯახში შეგროვდება წელიწადში ოცი თუმანი. ახლა მთელ საქართველოში ვიანგარიშოთ: სულ ცოტა რომ ვთქვათ, ათასი ოჯახი ხომ იქნება, სადაც იგივე ქალაღდით შექცევია. ყველამ რომ ხუმრობით მეექვსე რობერი საზოგადო საქმეს შეწიროს, — ოცი ათასი თუმანი იქნება. მე, რასაკვირველია, მცირეს ვანგარიშობ. ეს არავისი

საწყენი, არავისი სამძიმო და არავისი დასაკლისი გადასახადი ისე მოგვიმართავს ხელს, რომ შეიძლება ყოველ გვარ საქველმოქმედო საქმის გასტუმრებას ჩვენში. რამდენი კიდევ სხვა რამ არის ამ გვარ წყაროთ გამოსაყენებელი, მაგრამ, ეჰ, გული არ უნდა ამას?! ტყუილათ კი არ არის ნათქვამი: „თუ გული გულობს, ქადა ორივე ხელით იკმება.“ ნუ განრისხდებით, თქვენო ბრწყინვალეებავ, და ის აღარა ვართ, რაც ვყოფილვართ! პოეტმა თქვა ძველებზე: „გმირი, გულადი, პურადი, მტერთა მამცემი რისხვისაო.“ ახლა კი უნდა აღვიაროთ, რომერი დამფრთხალი, უგულო, პირშავი და გაუტანელია!..



საშუაბრი ინგლისელ ქალთან.

ამას წინათ ერთი ახალგაზდა, ცქრიალა, ინგლისელი ქალი გამაცუნეს, რომელიც კარგათ ლაპარაკობდა ქართულათ, მხოლოთ გურულათ კი უქცევდა კილოს. მე, რასაკვირველია, ის ჩვენში დაბადებული და აქვე გაზდილი მეგონა, მაგრამ გამოდგა, რომ სტუმრათ ყოფილა მოსული ერთ მის ნათესავთან და მას აქეთ, რაც მოსულა, ორი წელიწადის მეტი არ გასულა. გამიკვირდა და ვკითხე: ასე ჩქარა როგორ შეისწავლეთ-მეთქი? სიცილით მიპასუხა: „თუ კი მოინდომა, ორი წლის განმავლობაში რომ კაცმა ენა ვერ ისწავლოს, აბდალი უნდა იყოსო.“ ეს რომ თქვა, ალბათ იფიქრა ჩემზე, რომ ამ გურულ სიტყვას „აბდალს“ ვერ გაიგებსო და გადაასწორა: „უფარგისიო.“ უნდა მოგახსენოთ, მისი უორდროპისა არ იყოს, პატივის ცემა ვიგრძენი არა მარტო ამ ქალისადმი, თვით იმ ხალხისაც კი, რომელსაც ამ გვარი ქალები ეკუთვნიან. და განა მარტო მისთვის, რომ ქართული უსწავლიათ? სრულიადაც არა. მე მომწონს იმათი ცნობის-მოყვარეობა და ხასიათი, რომ გარეშე არა ეუცხოებათ რა და ზიზღითა და დაცინვით არ უყურებენ სხვა ტომის ხალხს. შუაგულ საუბარში რომ ვიყავით, მოვიდა ჩვენთან ერთი ახალგაზდა ქართველი ქალი, მოგვესალმა და მითხრა: „რა საუცხოოთ იმღერის ვარინკა თქვენს ლექსებს!.. ამას წინათ იმღერა

ჩვენსა და მეტათ დაგვატკბო. ძალიან ვწუხვარ; რომ სიტყ-
ვები არ შესმისო. — ნუ გაიკვირებთ, ჩემი ბრალი არ არის:
სასწავლებელში ყურადღებას არ აქცევდენ ქართულ ენას
და ჩვენს სახლში ქართულათ არავინ ლაპარაკობსო.“ გამი-
კვირდა. ამ ქალბატონის ოჯახს კარგათ ვიცნობდი:
მამამ მხოლოდ „მიაიმ-ტვაიმ“ იცოდა, ისე ამტვრევდა
ენას და დედას ხომ საყველ-პუროც უჭირდა; მაგრამ
დახეთ, მაინც თურმე არ კადრულობდენ ქართულს!..
— კი, მაგრამ, მივუბრუნდი გადარჯულებულ ქალბატონს,
თუ კი სურვილი გაქვთ, განა ახლა კი ვერ ისწავლით?
აი, ბატონო, ამ ინგლისელ ქალს ორ წელიწადში შე-
უსწავლია შვენიერათ და თქვენ ოც წელიწადს როგორ
ვერ შეისწავლეთ?

— ეგ, ალბათ, ისეთ წრეში ყოფილა; რომ სულ
ქართველები ყოფილან და ჩვენს წრეში კი ქართული
არავინ იცის. მაღალ წოდებაში როგორღაც არ ხერხ-
დება ქართულის ლაპარაკი და არც მიღებულია.

ინგლისელმა ქალმა თვალები დააქუცია და ჰკითხა:
— როგორ, განა აკრძალული გაქვთ? ნებას არ გაძლევენ,
რომ ილაპარაკოთ?

— ვის უნდა აეკრძალა?! მაგრამ უცხრ ენები
უფრო გვეხერხება. და მართალი რომ ვთქვათ, მაინც
და მაინც სასიამოვნო ენა ვერ არის ქართული, ყურს
ეჩოთირება, გამოსათქმელათაც ძნელია: წ, ძ, ყ,
ჯ... სანამ გამოთქვამდეს კაცი, ენას დაიმტვრევს.
ამას წინეთ კოლა შემოვიდა ჩვენთან და გვითხრა: აბა,
ქალბებო, თუ იტყვიან: „ბაყაყი წყალში ყიყინებსო?“
ბევრი ვეცადეთ, მაგრამ ვერავინ მოვახერხეთ ზ სულ „ბა-
კაკი ცქალში ქიქინებს“ ვამბობდით. ბევრიც ვიცინეთ:

— მაგ ნაირი რამეები განა სხვა ენებში კი არ არის? ყველა ენასა აქვს თავისი ლირსებაცა და ნაკლიც-ჩვენ, ინგლისელები, თვითქმის პირს არ ვაღებთ საუბრის დროს, კბილებზე კბილებს ვაჭერთ სიტყვების გამოთქმის დროს, მაგრამ ჩვენი დედა ენა მაინც კეთილ-ხმოვანი გვეგონია და არავისაში არ გავცვლით. ფრანკუზები ცხვირში დუდღუნებენ და მოსწონთ. აქვენ კი...

გადარჯულემულმა ქალმა უცბათ გააწყვეტია სიტყვა და ვითომ გამეხუმრა: „ვიცი გეწყინებათ, მაგრამ მაინც სიმართლეს ვიტყვი: ქართულათ ტკბილათ სიყვარულიც არ გამოითქმის!.. მი... ყვაყვა... ყვა... ყვარ... ხარ!.. თვითქო კაცს რაღაც ეჩრება ყელში და იხრჩობაო!.. თითქო სიყვარული ყელშიაო!.. ეს რომ თქვა გადიკისკასა. მე გავეხუმრე: მაშ ახლა სხვა ენაზედაც გვიბძანეთ, როგორც გამოითქმის-მეთქი.

— აი, მაგალითად „ლიუბლიუ“ კეთილ-ხმოვანია და ტკბილი.

— კი, მაგრამ ეგ სიტყვა ზომ მარტო ტუჩების ცმატურით გამოიძქმის და მიტომაც ტუჩებს იქით ვეღარ მიდის თქვენი გრძნობა!.. მაგისთანა საბუთებს ნუ წაბრმოადგენთ, თორემ დამარცხდებით, კნიაჟნა!

— შეიძლება! შეიძლება! მაგრამ მე კი მაინც ამ აზრისა ვარ, რომ ქართული არაფერი სახარბიელოა! აი, მაგალითად, თქვენ რომ თქვენი ლექსები უცხო ენაზე გეწერათ, სულ სხვა იქნებოდა და ახლა კი.. მაგრამ ნურას უკაცრავათ, მეტი არ შცალიან, მშვიდობითო— თქვა და მოგეშორდა.

ინგლისელმა ქალმა გააყოლა თვალები, ცოტა ხანს დაფიქრდა და მკითხა:— ხუმრობს თუ ემიზებება რამეო?

— არა, არც ხუმრობს და არც რამ ემიზეზება — ვუპასუხე მე—უმეტესობა მაგ აზრისაა მაგათ წრეში.

— საკვირველია!.. გონება გახსნილმა და განვითარებულმა ადამიანმა როგორ არ უნდა იცოდეს იმ ქვეყნისა და ხალხის ენა, სადაც დაბადებულა და გაზდილა, გინდ თვითონ არც კი ეკუთვნოდეს მკვიდრთაგანს? ჩვენ რომ ინდოეთში შევედით, სიბნელით იყო ის ქვეყანა მოკლული: ცოლები, ქმარი რომ მოუკვდებოდათ, საკვირეში ვარდებოდენ: საიქიოს უნდა გაეჰყვებო!.. დღეს კი ისინი, განსაკუთრებით მაღალ-წოდებისანი, ევროპიულათ განათლებული არიან, არ ჩამოუვარდებიან ინგლისელ ქალებს, მაგრამ მაინც არა თუ უარსა ჰყოფენ თავისას, პირ იქით ცდილობენ, რომ შეისწავლონ, გამოიკვლიონ მათი ქვეყნის ავი და კარგბ, რომ მოსაწონი მოიწონონ და დასაწუნი დაიწუნონ. ამით მათ ღირსებას თუ ემატება რამე, თვარა არა აკლდება რა.

— მერე თქვენ რას ამბობთ: ინდოეთში მოსამსახურე ინგლისელები არ ჰკიცხავენ და არ დაცინიან მათ?

— როგორ თუ დაცინიან! პირ იქით თვითონ სწავლობენ მათ ენას. და ჩვენც რა გვენაღვლება, იმათ თავისი დედა-ენა იცოდენ და საკუთარი ზნე და ჩვეულება დაიცვან, თუ კი ისინი კანონის საწინააღმდეგო არ იქნებიან? ჩვენ მხოლოდ მოვითხოვთ მათგან კანონიერ მოწილებას და ერთგულებას და არ შევარჩინთ ორგულრობასა და ღალატს. სხვა კი, რაც უნდათ, ისა ჰქნან, მათი შინაური საქმე ჩვენ რას შეგვეზება!

— დიახ, როგორც გამიგია, თქვენ უფრო კომერციას მისდევთ და ამ ხრით დაჩაგრულიცა გყავთ: დიდ გადასახადს უდებთ.

— ეგ ტყუილია! ჩვენ ყოველგან, სადაც კი შევდივართ, სიმღიღრე და კეთილდღეობა შეგვაქვს. მართალია, ბევრ გადასახადს ვადებთ ადგილობრივ მკვიდრებს, დიდ ბაჟს ვადებთ ყოლიფერს, მაგრამ ეს ტყავის გაძრობა კი არ არის, როგორც სხვები გვიკიჟინებენ — ანგარიშია.

— ჰო და, კიდევ მაგ ანგარიშზე მოგახსენებენ.

— მომითმინეთ, მომითმინეთ! გამაწყვეტია სიტყვა — მაშინვე. ახლავ მაგალითით დაგიმტკიცებთ: ავიღოთ ორი თანასწორი ნაჭერი მიწა; ერთი თქვენს ქვეშემოდომს ეკუთვნის ღ მეორე ჩემსას. თქვენს ქვეშემოდომს უნდა, რომ დაიმუშაოს ის მიწა, მოიყვანოს ზედ ან თუთუნი, ან აბრეშუმი, ან ბამბა და ან კიდევ სხვა რამე. თქვენ ასეთს კაცს ბაჟს ადებთ იმ თავითვე, საქმის დასაწყისშივე, წინ-და-წინ. მუშას რომ ხალისი ეკარგება მეურნეობის, ხელს იღებს, თავს ანებებს: ტყვილათ, თუ კი სარგებელი არა შექნება რა, რისთვის ვიშრომოდო. შერთლაც ხელს იღებს და ის ადგილი, ის მიწა, ორივესთვის უსარგებლოთა რჩება, ვეღარც თქვენ სარგებლობთ და ვეღარც ის. მე კი ჩემ ქვეშემოდომს, რომელსაც, ვთქვათ, მაგალითად, იმ ცარიელ ადგილზე ხეხილის გაშენება უნდა, პირ იქით ვაქეზებ, ხელს ვუწყობ, ვეხმარები, სანამ ბალი არ გაშენდება და არ დამთავრდება. როდესაც ნაყოფის ძლევას დაიწყებს, მაშინ მივალ და მეც ათის თავს მოვთხოვ. ნახევარიც რომ გამოვართვა ხოლმე, ამითი ის მაინც რასა ჰკარგავს? იმასაც ბევრი რჩება და მეც მიმაქვს. აი, ამას ეძახიან სხვები გაგლეჯას!.. ჩვენ სხვებსავით არ ვიქცევით: ვასწავლით, ვწვრთვით, ამოვუჩენთ ხოლმე ცხოვრების წყაროს და მერე ჩვენს საოსტატოსაც ვიღებთ.

— ეგ კარგი, მაგრამ რაც იქ სიღარიბეს ამბობენ!..

— და თქვენ კი გჯერათ? მართალია, ჩვენც ბევრი გამოგვაქვს იქიდან, მაგრამ იქაც კიდევ საკმაო რჩება იქსოდენი სიმდიდრე სხვაგან, აბა, სად არის? გაზეთებში მაინც აღარ კითხულობთ ხოლმე, რომ ესა და ეს ვინმე უმემკვიდროთ გადავიდა, ამდენი და ამდენი სიმდიდრე დარჩა და თუ მემკვიდრე სადმეა, გამოცხადდესო?

— როგორ არა, ხშირათ უმეხვედრია.

— ჰო და, თუ ქვეყანა გატყაული იყოს და გღარიბებულო, ეგ სიმდიდრე საიდან რჩებათ ხოლმე?

— საკვირველია, რომ ეგრე კარგათ გცოდნიათ თქვენი კოლონიების ამბავი!

— განა ქართველი ქალი ვარ, რომ არა ვიცოდე რა, არა თუ გარეშე, შინაურიც კი!.. გამეხუმრა, მაგრამ, რომ უემატყო სახეზე წყენა, მანუგეშა: არაფერია, ადრე თუ გვიან ისინიც ჩახვდებიან გონებაში და გამოიცივლებიანო.

— ვაი შენს მტერს-მეთქი!.. გავივლე გუნებაში...



პ ლ მ ქ ს ი .

(ზღაპარი ყმაწვილებისათვის)

თ ა ვ ი

I

შვილო ალექსი!
მსურს გითხრა ლექსი,
საკუთრათ შენთვის მოგმართო ქნარი;
ღამიგდე უური!..
ვით ლუკმა ხური,
ისე შეგერგოს შენ ეს ზღაპარი!
აბა დავიწყო:
იყო და იყო,
დღეთის უკეთესი არა იყო რა;
აქედამ წადმა,
ცხრა მთას გადაღმა,
იდგა ხატარა, ლამაზი გორა,
რომელიც მუდამ
თვის სიმაღლიდამ
რადაც მოღხენით დამზერდა ჭაღას,
მის წინ გაშლილსა,
სამოთხეთ ქმნილსა,
და მასში სჭვრეტდა ბუნების ძაღას.
ეს აგარაკი,
გაშენდა რაკი,
აღუვავდა ტურფათ, სხვა-და-სხვა ფერათ;

განხდენ ჩიტები,
გაშაღეს ფრთები,
დაიწიეს მდერა გულის მადგერათ;
თქვეს: „ვნახეთ ზღუდე,
ვაკეთოთ ბუდე,
ეს ხეები სულ ჩვენ-ჩვენთვის გავჭერთ;
ვიხაროთ გული,
ზამთარ-ზაფხული

„უზრუნველათა გვიჯობს აქ დავჭერთ.“

თქვეს, გაიხარეს,
წილიც არ ჰქარეს,
დაეპატრონენ ისე თითო ხეს.
შრომა დაიწიეს,
ზარმაცი ჰკიცხეს,

უგელა უგელიდა თავ-თავის კუთხეს.
მშვიდობიანს გვრიტს,
იმ უწინარს ჩიტს,

ერგო მადალი ხე ნაკურჩხალი;
გერ ნასა წუნი,
იწყო ღუღუნი,

თქვა: „ხეტ ზურში დგას, ახლოც მაქვს წყალი;
რომ დავიბუდე,

გვერცხებსაც დავუდე
და იქიღამა ორ ხუნდს გამოფიქვ;
მათ გასაზრდელათ
მე ახლოს, ხელათ

წელსაც ვიშოვნი და ზურსაც ავჭენკ.“

დასკუნა ეს რჩევა
და ღმერთს კურთხევა

შეძღვნა და ძღვენიც არ იყო ის ცრუ:

დილა-საღამოს,
ტებილს და საამოს,
ლაცულაობს გვრიტი, იძახის: „დრუ! დრუ!“
უვანხალა უვავმა,
ავმა და შავმა,
ჯერ გაიცინა, მოჭევა: „ხე! ხე! ხე!
ხემ სამოსახლოს
ვხედავ შე ახლოს,
ძალიან მომწონს დიდი ნიგვზის ხე;
ბუდეს ვიკეთებ,
ჩიტებს ვაფეთებ,
გვერცხებს დავდებ და ბარტეებს გამოვტეხ.
შორს აღარ ვეძებ
საკენკარს: უცებ
აქვე ვიშოვი, კაკალს რომ გავტეხ.“
ეს განიზრახა,
გაადო ხარხა
და შემოსძახა მადლა ხმით: „ევა! ევა!“
თვით მოეწონა,
ასე ეგონა,
თუ მგალობელი ტოლი აღარ ჰქვია!..
ხატაკა მწვერმა,
იმ ზურის მტერმა,
ხე რომ იხილა, „რათ მინდა?“ — თქვა
და ზურში შეძვრა,
მიწას დაეკრა
და იქ დაიწყო მან ჩემათ. გოგვა.
თქვა: „რას დავუძებ!
გვერცხებს ბურს დავდებ
და წიწილებსაც ბლამათ გამოვხეკ.“

თხრათ მაქვს ზური,
ბედს რათ ვუძღუერი?“
გაგოგდა, იწყო ზურში: „ბეკ! ბეკ! ბეკ!“
მგოგავმა შაშვმა,
არ ავმა, შავმა,
რომ დაინახა დიდ ეკლის ბურღი,
მას მიაშურა,
სხვას არ უუურა,
ისე შეძგრა შიგ, როგორც რომ ქურდი...
თავისთვის ჩქარა
დაესახლ-კარა
და თჯახობას მიჰყო მან ხელი.
ჭიაც იქ ჰქონდა,
საზრდოც მიჰქონდა,
საამოთ სტუვენდა,
უველას აღხენდა,
საღამურივით რა გაჰკიოდა,
იმ არე-მარეს,
ტებილათ მდუმარეს,—
სხვა ზრუნვით თავი მას არ სტკიოდა...
შანი მერცხალი,
როგორც რომ მთვრალი,
დაბარბაცობდა, ჰფურენდა ტრიალით;
უჭრიდა რა გზებს
მომფრინავ ბუზებს,
საზრდოთ უჭვრეტდა მათ მტრული თვალით...
რა გაძდებოდა,
შტოზე ჯდებოდა,
იწუებდა ხოლმე ჭიკჭიკს საამოს;

Handwritten red ink scribbles and markings on the left side of the page.

მერე, ვით ქალი, ^{ინი ბუ}
წინარ ჰატარადი,
შინ მიჭფრინავდა უოველ საღამოს.
მაგრამ გუგულმა,
ცრუმ და სივგულმა,
ასე თქვა: „ბუდის არ მაქვს ჯავრიო,
სჯობს სხვის ზღუდეში,
მე მზა ბუდეში,
სხვის კვერცხებშია ჩემიც გავრიო!
მას ეგონება—
არ აქვს გონება—
მისი და ზედაც კრუხათ დაჯდება.
და როს გამოტყეს,
თავებს დაუტყეს
ჩემი ბარტყი სხვებს—თვით გაიზრდება.
სხვებს ვიმსახურებ,
სეირს ვუუურებ,
მე ხის წვერზედა შევსჯდება დილით
და მე იქიდან
ბრაწებს დავატან
გამლეღ-გამომლეღს „გუ-გუს“ ძახილით.“
მაშინ ბულბულმა,
ტკბილ გრანობით სრულმა,
მიმართა ვარდნარს სიამოვნებით;
და რომ დაჭხედა
ვარდის ბუჩქზედა,
ბუდე გამართა თავ-მოწონებით,
კოკობი ვარდი,
იმისი დარდი,
თვალთ წინ საამოთ ეფურჩქნებოდა;

და მით ბუღბუღი,
 ადეღეებულა,
 მეტი ეშხითა თითქოს ღნებოდა.
 ვარდი კოკობი,
 ბაღჩისა მკობი,
 ბუღბუღის გულსა ცაცხლს უკიდებდა;
 და არე-მარე,
 მუღამ მღუმარე,
 ვარდის მღერალსა უურსა უტღებდა.
 ბუღბუღი ამკობს,
 ვარდიც ამაუობს,
 შურით კი ტკნება საბრალთ ია;
 და იადონი,
 თავის მომწონი,
 რას დასდევს იას, სტვენს: „ტი! ტია!“
 ასე, ამ გვარად,
 მარად და მარად
 სტვენს სხვა-და-სხვა გვარის ჩიტები;
 დღიური საზრდო
 ეგელას წინ ეღო
 და შესაქცევათ მარგალიტები.
 ეს ტურფა მხარე,
 ტბილათ მღუმარე,
 ეკუთვნოდა ერთ მშვიდობიან ცხვარს;
 და კმაყოფილი,
 ის მადლის შვილი,
 მადლობას ძღვნოდა თავის მაცხვარს.

თ ა ვ ი

II

ეს ტრუ სოფელი,
მწარ-სამყოფელი,
ვერ ვის დაინდობს, არვის გაიტანს!..
უდრავთ აღხენს,
უდრავთ აწეენს
კაცს, აბურთავეს, სად არ გაიტანს?!
ვინ არა ძრახავს?
არ ვინ მინახავს,

რამ ამ სოფელზე მადლობა ეთქვას!
და ეს კი მიკვირს:
სიტყვებზე თუ სჭირს,

რათ ვერიდებით ჩუენ საფლავის ქვას?..

მაგრამ იმედი,
უბედოს ბედი,

გვამხნევეს ჭირში, მით გვაძლევენებს;
და მწარ შავ დღეებს

მთლათ დაგვაფიწეებს

ტანჯვით დამაშვრალს, წამს თუ გვაცინებს.
ჭოი, სად ხარ დრო,

ტკბილო, ნეტარო!

კაცობრიობის მალამოთ გელით

და სასოებით

რა გელოდებით,

ეკლიან გზას ვწმენდთ შიშველი ხელით.

და მოგულისთ დროს,
 ტკბილ-სანეტაროს,
 რას იგონებოხს ერი ბედნიერებას!..
 აწმყო ცხოვრება
 მითი გვიტბეება
 და თანაგუგონობთ იმ ნეტარებას!
 ეს აღსარება
 ვის ეუფრება!..
 ბევრს უგვირს ჩუენი სხვა გვარი ქცევა;
 კიებათ გვხდიან,
 და დაგვცინიან...
 ხან გვესმის მათგან რისხვა და წყევლა!..
 მაგრამ ჩვენ იმ დროს,
 რომ დაგვაფაროს,
 ქრისტეს სიტყვები გვაგონდებიან:
 „შენ ზეციერო,
 მამავ ძლიერო!
 არ იცინა, თუ რასა შერებიან!“
 ოდეს მუშაკი,
 ოფელსა ჰდგრიხ რაკი,
 შემოდგომისას თესავს ხორბალსა,
 შიმშილს არ ნაღვლობს,
 მაცხოვარს შადლობს,
 მომავალ ზაფხულს უხატავს თვალსა
 და წინეთ უმზერს,
 გული მით უძკერს,
 რომ მისი შრომა კარგ ნაყოფს აძლევს,
 რომელითც მრავალი
 ეშიერ საწუალი,
 საზრდოს ჰხობებს და დღეებს ტკბილათ ჰქლევს.

მაშინ მდიდარი,
მარად მადლარი,
ამ ნეტარებას, ვით გიჟურს, ძრახავს!..
მუქთად მულაზავი,
საზიზღი სვავი,
საბრალე მუშავს ძმათაც არ სხახავს*
და ამაჟ-გული,
მძორ-დიდებული
სულელს ახარებს, თავს უძცევს რა თვალს.
მაგრამ ჭკვიანი,
მართლ-გრძნობიანი,
უმალ თაჟვანს სტემს მუშავს: საწყალს;
და შით იმის გულს,
გრძნობით აღვსებულს,
ახალ შრომისთვის მარჯვედ ამხნეუებს
და ასის დევნას,
უსუსტარ წყენას
ერთის თანგრძნობით მალე ავიწყებს...
ჩვენც ხომ ისე ვართ,
დეუნა გგჩანს არად
ათასის, თუ რომ ერთი თანგვიგრძნობს.
მაგრამ ჯერ ჩვენში
სად არს ხუკეში?
ჩვენგანი თანმგრძნობს ჯერ ვერვის იტნობს!..
და წელული გული,
ადელგებული,
ძგერს უიმედოთ, ნადვლით აღვსილი,
შით ამ ცრუ დრომა
დაგვიჭნო შრომა,
ჭლექში ვარდება ჩვენს სურვილი:..

განმრავლდით, მშრამნო,
სუღით ამაყნო!
თქვენი საფლავი დროსა მომავალს
საძირკველათ ჰქონდეს,
რომ აგონებდეს
თქვენი ცხვრების ზატოისან კვალს!
და ვინცა აწმუეს,
რა ხელი მიჭუეს,
თავის სიტოცსლეს შესწირავდეს მთლად
და უმაროს მოძმეს,
ვითა მოწამეს,
შეიწირავდეს თავისთვის მსხვერზლად, —
ხალხში გაჭკიცხეთ
და შეარცხვინეთ,
რომ შეიღებმატა მათ არ მიჭბადონ
და სუსტთ აძულები,
კატები — მგლები,
თვისის სამწესოდან მათაც განაძონ.
მაგრამ ეს ლექსი,
შვილო აღექსი,
შენთვის ადრეა... ირჩევ ჯერ ზღაპარს?
მაშ კარგი, შვილო,
მამულის წელილო,
მიემართათ ისევ ჩვენს საცოდავ ცხვარს.

თ ა ვ ა

III

უზრუნველათა,
მწვანე ველათა
დანავარდობდა სიამით ცხვარბ;

სქამდა, ცხფრებდა
და ცივ წუალს ხერეზდა,
ფეხით გაჭქონდა სულ მთა და ბარი.
ვის რას უყოფდა?
მით ამაყობდა,
რომ კარგი კუთსე ბედმა მას მისცა;
და ისე ხტოდა,
როგორც უნდობა,
ცა ქუდათ უხნდა, ქალამნათ მიწა.
მაგრამ ერთ დღეს კი
აკვნიტეს ნეკი,
როდესაც ჭორათ მოჭკრჯ მან უური,
რომ სხვა მხეცებსა,
მის შეზობლებსა,
გულში შესვლიათ საბრალოს შური!..
დიდათ ჭკვირობენ
და უზირობენ
ძალით საბრალოს დამონებასა,
თუ რომ სურვილით
და სიტუვით ტკბილით
თვითონ არ დაჭუვან იმათ ნებასა!
ჴერ თავ-მოძწონე,
ამის გამგონე,
საბრალო ცხვარი შეტათ დადონდა;
თქვა: „ცა გამიწერა!“
ბეური იფიქრა
და ბოლოს ხერხი მას მოაგონდა:
ის სამიფლობელო,
მისი სამშობლო,
სადაც კი ავალე მიუწვდებოდა,
ყოველი კუთხით
გალავნით, ციხით
შეჭკრა, — მტერი ვერ მოუხტებოდა!

და შემდეგ მარად
ის უშიშარად
აბუჩა სტუმრებს მარჯვედ უცდიდა
და თავის გულში,
დამშვიდებულში,
მოსისხარ ჩტერებს ზამზულათ ხდიდა!
ერთხელ, ვით მტვერი,
მოადგა მტვერი,
მაგრამ რა ნახეს გამაგრებული,
გაჭკვირდენ შეტად,
შეიქმნენ რეტად
და მოულოდნათ დაწეათ მათ გული.
ვერსა გააწვეს,
ამოიძუეს,
დაბრუნდენ სახლში ბილწი მხეტები;
და ცხვარმაც საგზლათ
ხშირათ და ხან-გრძლათ
თან გაატანა იმათ ბრაწები!
უფრო დიდებით
და დამშვიდებით
ამ საქმის შემდეგ ცხვარი ცხოვრებდა
და ის სხვა ცხოვლებს,
ვერც დაოვებს, ვერც მტლებს
ძალით მომსევად ვერ უეურებდა.
ხანი გამობდა,
ცვლილება მოხდა:
ეტკინა საწუალს ჩვენს ცხვარს მუცელი;
დასვა კრავები,
ნაკორ-შავები,
და გასაზღვლათ მიჭუო მათ ხელი.

ძუძუსა სწოვდენ,
სხვას არას სთხოვდენ,
დედას დასდევდენ და ნაყარდობდენ.
სიჯამაზითა
და სინაზითა,
ასე გასინჯეთ, ერთმანერთს სჯობდენ!
ჭკუა-გონება,
დიდი ქონება —
რაც ცხერისა წესზე კი შეიძლება —
იმათაც ჭქონდათ,
თავი მოსწონდათ;
აკლდათ მათ მხალათ გამოცდილება;
მაგრამ ეს ნიჭი,
ცხოვრების ბიჯი,
დედის მუცლიდან არვის დაჭეუება,
ცრემლ-ნადუელითა,
გულის მწველითა
ის მხალათ შემდეგ მოიპოვება.
და ერთხელც ვინცა
მას ხარკი მისცა,
ჭმუნვის ბეჭედი აზის მის სახეს;
და რაც ვირველათ
ჩნდა სასურველათ,
ბოლოს იქ ჭკონებს საფრთხეს და მახეს!..

თ ა ვ ე

IV

ხარბი რამ არი
და უმაძღარი
ვნებიოთა სრული, აღმშოფთაი გული:

რაც რომ ჩვენია, —
მოსაწყენია,
და რაც არა გვაქვს, — მიგვიდის სულად!
მწარისა ოხვრით
და ტრემლების ღვრით
რას ავიხრულებთ ჩვენ ერთსა სურვილს, —
კიდევ სხვას, ახალს
გული იჩენს ალს
და არ გვასვენებს კრულსა და ურვილს!
ჩვენს ნაღწობ ცხვარსა,
შეუბვარსა,
მოსწყენდა მადე ის არე-მარე
და მოსაძოვრათ,
ხეკრის საშოვრათ
გადაბიჯა გალაფანს გარე
და ის კრავები,
საცოდავები,
გალაფანს შიგნით მარტოთ დაჭყარა!
მაგრამ იმავე ღრას
უფროს და უმცროს
თრივე შეიღებს ეს დაუბარა:
„ჩუმათ! ნუ ბღავით,
ფრთხილათ იუავით,
დაკეტეთ კარი, არვის გაუღოთ!
მარტო რომ გხანონ,
არ მოგატეუნონ
ჩემმა მტერებმა, არ დავიღუბოთ!..
შე როცა მოვალ,
უველახედ უმალ
სამჯერ „ბეს“ ვიტყვი და „ბეკეკესა“

და შითი მიხვდით,
 კარებს მთხსტით,
 ჩქარა გამიღეთ და გაქმევთ რძესა!...
 ამ გვარად ცხვარმა,
 გულ-უმადარმა,
 კრავებს ეს სიტუვა რა დაუბარა,
 მინდარი გავლთ,
 მთებიც გადავლთ,
 მთუხედავთ გასწია ჩქარა.
 უდედურათა,
 უძუძურათა
 დარჩენ კრავები და მოიწეინეს;
 ვერც იკუნტრუშეს,
 ვერც ინუგეშეს,
 მიწვენ ჩეროში და დაიძინეს.
 მათ ძილში მგელი,
 ის სძაგელი,
 მიადგა კარებს, ეჭა რა სუნი.
 ერთი მან გარეთ
 იზუკლას მწარეთ
 და დაუწყო კარს ჩქარა გაკენი.
 შილი, დაუფრთხათ
 ტკბილი, მაგარი
 ამ ხმაურობით შატარა კრავებს;
 და რომ წამბტუნ,
 მაშინვე მიხვდენ,
 რომ აბრიუვებდა ვიღაც მათ მტრობით.
 მიტვივდენ ქარხუდ,
 მაგრამ უარხუდ
 დადგენ და აღარ გაუღეს კარი:

11 კვარტი
 ჩიქო მ-მთა/მთა
 ი. ბ. მ.
 1940
 2/11

„ვიდაცა ხარო,
თუ დედა ხარო,
აბა ნიშანი შენი გვითხარი!“
გულ გრძელმა მეგლმა,
იმ საზარელმა,
მოსატყუებლათ შეჭქმნა ზუილი,
მაგრამ კრავებმა,
ნიკორაებმა,
იტყვნეს და უთხრეს მათს მტერს: „ტყუილი!
გსურს გაგვაბერიუვო?!
დედა რომ იყო,—
სამჯერ იტყოდა „ბეს“ და „ბეპეპეს!“
ჩვენც მივხვდებოდით,
კარს მივხტებოდით,
გაგიღებდით და შენც გვატყუებდი რძეს.
შენ დედა არ ხარ,
სხვა გვართ ჭყარხარ,
საიღამც მოხველ, იქვე წადიო!“
მკელი დაღონდა,
რადა გზა ჭქონდა!
თქვა: „დამეკარგა დილის მწუადიო!
ახლა ამ კრავებს,
ეშმაკებს, ავებს,
ვერ მოვატყუებ, წახდა ფიცო,
მაგრამ მეორეთ
შეფიცდენ სწორეთ,
რადგან ნიშანი მათი ვიცო!“
მართლაც მეორეთ
დაბრუნდა სწორეთ
სამხრობის დროზედ, კარი მონახა.

ასუნ-დასუნა,
დაუგაგუნა,
„ბე“ და „ბებეკე“ სამჯერ დასძახა...
მაშინ კრავები,
საცოდავები,
მოტეუვდენ და წამს გაუღეს კარი.
და ვაი მათ შტერს!
მგელს შეხვდენ მშვიდს...
თრნივ ჩაყლანა მტელმა უმწვარი!..
და გამაძლარი,
არ გასახარი,
მგელი წავიდა სახლში ძუნძულით;
და ის გძელ-გუდა,
როგორც რომ გუდა,
გამოიბერა მუცლით და გულით.

თ ა ვ ა

V

დაბრუნდა ცხვარი.
რომ ნახა კარი
ღია, კრავებიც აღარსად იყო,
მას ელდა ეცა,
პირქვე დაეცა
და საცოდავთ ბღავილი იწყო!
თქვა: „ეს რა მოხდა!“
ზეზე წამოხტა,
თუმცა ტრემლები ადგა მას თვალში,
და თავის შტერსა,
გულის მაძგერსა,
გარისხებული ჩაუდგა კვალში.

მისდია ჩქარა,
შთა გადიარა
და ერთ ღუგუში ნახა მან მტერი.
შეშინდა მგელი,
ის საძაგელი,
ცხვარს რომ შეხედა, წაუხდა ფერი!
ის, გამაძღარი,
ეგდო, ვით მკვლარი,
და აღარ ჰქონდა საომარი ძალა.
და მონელება,
ომის შეძლება
იმ წიუგულს ცხვარმა აღარ აცალა:
დროზედ მოასწრო,
იშოვნა მან დრო,
ამოჭკრა ფაშეში მრისხანემ რქები,
გაახო ჩქარა
და გამოჭკარა
ისევ ცოცხლები თავის შვილები!
ბევრი იხარეს,
ცრემლები ჭლვარეს,
სიამოვნებით შეექნათ კოცნა...
და მერე ცხვარმა,
ბედით დამტკობარმა,
თავის შემოქმედს მადლობა უძღვნა
და წამოვიდა
დიდის ამბითა
თავის სასლისკენ გულ-დამშვიდებით;
და ძველებურათ,
ის მისებურათ
ისევ ცხოვრებდა, იურ დიდებით.

ხშირათ მტერები:
მგლები, ტურები,
დასვეები და სხვა თუმც აწუნებდენ,
მაგრამ დიდ ზარალს
ვერ აძლევდენ მას,
რადგანც ციხის კარს მათ არ უღებდენ.

თ ა ვ ი

VI

უსამართლობით,
ომით, ძალობით
არვის შექდელ, გაეღო კარი,
თუ რომ შეცდენით
და მოყვრის ენით
არ დაეღუპათ საბრალე ცნვარი!
მოულოდნელათ,
მოუწვეველათ
განდა მოყვარე, მტერზედაც ავი.
ეს იყო შელა!
ცუნცულით, ნულს
მოხრძანდა, თოვლში ის ნაგორავი,
და მოტყუებით,
ტკბილა სიტყვებით
შიმართა ცნვარსა კეთილ მზრუნველათ:
„კეთილ ცნვარო,
ღარს შესუვარო,
შიმაცო, სიმხნაი ქებულო ძველათ!
უოველი კუთხით
ღამათა და ღლით
მტერი გუავს, არ გაქვს შით მოსვენება!

და შენ მოუვარე
არ გუავს მომხმარე, —
რომ მოგეხმარო, მომეცი ნება.
მაღალ სულით,
მიუვარხარ გულით
და მისთვის მინდა გეძმო, გემოუვრო;
და შენი მტერი,
როგორც რომ მტვერი,
ისე გავხადო, მინდა... ამოფიხრო.
მე ერთი მურა
თეთრი, შავ-ყურა
მუავს, თუმც არ არის ჩემი ფერია,
და როგორც მელის, —
ჩემგან რას ელის? —
ის უნდა იუოს დიდი მტერია,
მაგრამ სიბრძნევით
ის, ერთი სიტყვით,
რადგანაც არ აქვს მეტი გონება:
რა გაუკება,
კიდევ ექება
თავ განწირულათ ჩემი მონება!
აი. ამ მურას
მოვიუვან, ტურას
და მგელს წავიფარენ მე წინ სიმწრითაჲ
და მასინ შენა
მოგხედავს ზენა,
მტერს მოიკერებ უოველი მხრითა.
მოგაშორებ მტერს,
არც გთხოვ არაფერს
ამ სამსახურში მე გულ-წმინდა!

მოწმეთ მუავს ღმერთი
მე მხლათ ერთი—
შენი მოყვრობა გულისთ მინდა!—
ცხვარს რომ ეს უთხრა,
თავი დაუკრა
და ისე ჩქარა წაჰვიდა შინა,
რომ იმ საწყალ ცხვარს,
მის სიტუგით დამტკობარს,
თითქმის მადლობაც არ ათქმევინა.
დარჩა მარტო და
ამას ამბობდა
ცხვარი: „ეს მეღა სით გამიჩნდა!
ბეგრინ უგლია,
შორეულია,
ჩემგნით რა აქვსო იმას სადა!
როგორც ეტუობა,
ჩემი მოყვრობა
მას გულისთ სურს, უზაკველადო.
მას დამტკიცოს,
მტრისგან დამიცოს,
რომი გამართოს მტრებთან ველადო;
და მაშინ მეცა,
მოწმეთ მუავს ზეტა,
რომ არ დავრჩები უმადურიო:
კარსაც გაუულებ,
ტკბილათ მივიღებ,
რომ ნახოს ჩემგან სემსახურიო.“
რა გადასწევიტა
ეს, შინ მივიდა,
კრავებს უამბო, უმანარობდა.
და იმავე დღიდან
უოგლის კუთხიდან
მისმა ნათელმა დღემ მოიღრუბლა!..

თ ა გ ბ

VII

დადგა ზამთარი.
მგელი, გამხდარი,
ტურა და დათვიც იერიშითა
მოადგენ ციხეს,
კრავებმა ნახეს
და გაიკმიდეს მათ ხმა შიშითა.
მაგრამ ამაჲ დროს,
ცუდს და საზაროს,
პირობისა მეზრ მოვიდა მელა,
თან მოჰყვა მურა,
დასძახა: „ურა!“
და წაიფრინა წინ მტრები უგელა.
დათვი აბლაგულეს,
ტურა აჭყავულეს,
მგელი გაბერეს, როგორც რომ გუდა!..
და ვით სარდალი,
მხნე და მართალი,
ისე მოიჭტა აქ მელა გუდა.
უბრძანა მურას:
„ნუ მზოგავ ნურას,
რაც გინდა, მთხოვე, აგისრულებო!
და მართებულათ
მე შეჰყვალათ
ამ საცხვარეთში შენ გიგულებო.
მაგრამ კი ჯერე
მე დამიჯერე:
ფარისევლურათ და ფრთხილათ ვიერთ,

რომ არ შეგვიტყოს,
ცხვარმა რა გვკითხოს,
ჩვენი ჭაბუკები და გაფაბრიუკოთ:
კარი გაგვიღოს,
ჰერ შინ მიგვიღოს,
ცოტა ხანს ვიუთ ჩვენც, ვით სტუმარი,
და შერე, როცა
ხელთ ვიგდოთ ღრცა,
გაგერიტოთ ჩვენი ცხვარი ხუმარი.
თუ იუაროს,
არ მოგვეკაროს
და არ მოტეუვდეს ჩემი ტკბილ-ენით;
მაშინ შენ მალე
გადუბრიალე
თვალეები რისხვით, მუქარით, ღრენით!
რომ მაშინ შიშით,
ვაგლახით, ვიშით
ენა ჩავარდეს, ჩაიწუვიტოს ხმა
და ვითომც ნებით,
ძალ-დატანებით
სამარადისოთ გახდეს ჩვენი უმა.
ეს რომ დაწვევს,
საქმეც დაიწეს:
დიდ მოწიწებით მიდგენ ციხის კარს
და სიხარულით,
ვით მართლის გულით,
კამარჯვებასა უღონავდენ ცხვარს.
მოტეუვდა ცხვარი,
გააღო კარი
და შეიუვანა ციხეში მელა.

იმას თან მურა
შეჭევა შავ-ყურა
და გაიზმორა სიამით ნელა.
ცხვარმა მაშინა
გამოიჩინა,
რაც კი შეეძლო მას (მასწინდლობა.
და შელა კუდამ,
ეშმაკის გუდამ,
ნაცვლათ შემდეგი უთხრა მადლობა:
„გმადლობო, ცხვარო,
შენ უწყინარო,
თავს რათ იწუნებ მასწინდლობით?!
შენ ვეღარ შეძლებ,
მე ვიმასწინდლებ, L
და შენც ქირაში უთკულ წილობით
მიხადე მადლი,
მადლიე მატული
ერთი სანოხე, სანაიჭეო
და მით მშვიდობა
და ჩემი ნდობა
მონის საფერათ მიინიჭეო!
ბევრს ხელა ფიქრობ!
რადას აზირობ?
სიამ-ტკბილობა სჯობს იხმაროო,
რომ ბოლას ძალით
თრივე თვალით
არ იტირო და ცრემლი ღვაროო!“
შეძრწუნდა ცხვარი,
გულს ჰქერეს ღახვარი!..
მაგრამ რაღა დროს? რადას იხამდა?

შელა კუდურა,
და მასთან მურა,
რომლებიც წელან შეგობრათ რწამდა,
მრისხანე ძალით,
თვალის ბრიალით
უღრენდენ და თანც ილესდენ კბილებს!..
და მაშინ ცხვარმა,
შიშით შემკრთაღმა,
ცრემლით ურჩია საბრალო შვილებს:
„აწ კი გვიმართებს,
ამ მინდვრებს და მთებს
გამოვეთხოვთ — მონა ვართ შელის...
გვაწევს ღვთის რისხვა,
სანამ აწ ჩვენ სხვა
არ გამოგვიხსნის და არ გვიშეკლის...
ვმონათ ჯერ შავ ბედს,
ნუ ვკარგავთ იმედს:
სოფელი ბრუნავს აღმა და დაღმა.
რომელმაც ჩვენა
არ მოგვასვენა, —
ეგებ დაჭკლიჯოს შელაც იმ ძაღლმა.
და ჩვენც მაშინა...
ჩუ! შემაშინა
რადაც ჩვენებამ, ამბობს: „ფრთხილად!
ჯერ მსხვერპლი უნდა,
უმანკო, წმინდა
განსაწმენდელი შვილის-შვილადო!“
ეს რა წარმოთქვა,
უელს შეიბა ქვა
ნიშნათ მონების... დადუმდა ცხვარი,

ძივს თავ-დახრილი!..
იწუთ ტირილი...
დღესაც არ შრება იმას ცრემლთ ღვარი!..
იმ არე-შარეს,
ჩაგრულს, მიწუხარეს
გულ მისაკლავათ რწუავს ის ცრემლთ ღვარი...
და რამ შესწონს
ის ცრემლი ერთ დროს,
მისთანა გმირი ჯერ არსად არი!..

ქ ა ტ ა რ ა ტ ა რ ი ე ლ ი.

(საყმაწვილო მოთხრობა)

დიდი ხანია ჩვენს გიმნაზიებში მისთანა გულის-ყურ-
იანი არავინ ყოფილა, როგორც პატარა დიტო ცალ-
ქალამანიძე გამოდგა; ნიქს გარდა, ზნე-კეთილს, სწავ-
ლის ხალისიც დიდი ჰქონდა; დიდსა და პატარას, ვინც
კი იცნობდა, ყველას უყვარდა და სულში იძვრენდა;
როგორც პირველი მოწაფე, კლასიდან კლასში საჩუქ-
რებით გადადიოდა. მეოთხე კლასამდის ტოლი არ ჰყო-
ლია, მაგრამ აქ კი რაღაც ალაღმა დაუქროლა: გუნება
შეეცვალა, სწავლაზე გული აიყარა, ახირებულობას მის-
ცა თავი და აღრინდელი დიტოსი ნიშან-წყაღიც აღარ
შერჩენია, თითქოს თვალი ჰკრეს და გაღალესო—აღერ-
დილი დადიოდა!.. სხვებზე კი გარეგნათ ავითმყოფობისა
არა ეტყობოდა-რა; ფერ-ხორცათ კარგათ იყო და არც
სიმსუქნე ჰკლებია, მხოლოდ საუღვაშის ძირზე-კი აქეთ
და იქით ცერცვის ოდენა სიწითლე დაჯდომოდა ლე ხმაც
აღრინდულათ აღარ უკრიალებდა, მკვებათ გამოხებოდა,
ცოტა ნაძალადეობაც ეტყობოდა. შინაურები მაინცა
და მაინც დიდ ყურადღებას არ აქცევდენ: „არაფერია,
მოზარდვა, ამ ხანში ასე იცისო; სანამ ამისთანა დარე-
ბია, ტყე და ველსა ჰყავს წაბუყუებული, თავის ნებაზე
ველარ ისვენებს და მისი ბრალიაო; ზამთარი რომ შინ
შემოდენის, მაშინ ისევ ისე ძველ კალაპოტში ჩადგებაო.“

ასე ფიქრობდენ, მაგრამ გაუცუდლათ იმედი: ზამთარში უფროც გაქირვეულდა ყმაწვილი; ნადირობის უინმა აიტაცა და დილიდან საღამომდე, რაღაი კი სასწავლებელს თავს დაანებებდა, სულ გარეთ იყო. იმ პატარა ჩიტუნებს, აღრე რომ ისე უყვარდა და ებრალებოდა, ახლა, სადაც კი შეიგულებდა, მოსისხარ მტერივით მუსრს აღენდა! ერთხელ ახირხლა თავის ნანადირევი, დაქირა ხელში და გასწია მეზობლისაკენ. იქ, ერისთვის ოჯახში, პატარა, ათი წლის მეგობარი — თინა ეგულებოდა და იმასთან მიჰქონდა ძღვნათ. პირდაპირ შევიდა ოთახში, მაგრამ ვერავინ დაინახა, თუმცა აქეთ-იქით კი თავ-მო-წონეთ იყურებოდა. უცბათ ფარდა შეირხა, გამოჰყო თავი დამალულმა თინამ და „ქიტა“ — მიადხა. ჯერ გაეცინა დიტოს, მაგრამ ბოლოს მოიქმუხვნა სახე, უცრათ დაეშვა ძირს და გაინართხა გულ-შეწუხებული. თინამ დაიკივლა. მის კივილზე უფროსები შამოცვინდენ და გულ-შეწუხებული ბავშვი რომ ნახეს, მისცვივდენ, ბევრი უსრისეს ცხვირი და ყურები, წყალიც ბევრჯელ გადაასხეს თავზე, მაგრამ არა ეშველა-რა!.. მართალია, ყოველთვის, როცა კი ცივი წყალი ესხურებოდა ხალმე, შემკრთალი თვლებს ახელდა, მაგრამ ისევ ისე ხუქავდა და ნაბავდა. ბევრი მეცადინეობის შემდეგ, რომ ველარა მოუხერხეს-რა, ერისთვიანი იძულებული შეიქნენ შინ გაეგზავნათ — ხელში აყვანილი ყმაწვილი. ახლა კი გამოაქციტეს დიტოს სახლში თვლები, შეიცხადეს და ერომანერთს დაუწყეს საყვედური: არა, შენი ბრალია და არა, შენია. ცოლი ქმარს ამტყუნებდა: „შენ მომიკალი შეილი, შენი ბრალიაო! იძახოდი, არა უშავს-რა, გაივლისო და მე, მზე-ბნელმა, დაგიჯერეო.“ — „ჩემი კი არა, შენი ბრალიაო! — პასუხს აძლევდა ქმარი,

მიგიშვია მის ნებაზე თითის სიგძე ბავშვი, დარბის აქეთ-იქით ამ დიდ თოვლში, ჩიტების დევნაში ამოდის სული და ველარას გებულობსო,— გაცივდებოდა აბა რა მოუვიდოდაო!“ ბევრი იწუწუნეს, ბევრი ითავცემეს და ბოლოს, გული რომ იჯერეს, აფრინეს აქეთ-იქით კაცი ექიმზე. ექიმებიც მოვიდნენ, გაშინჯეს ყმაწვილი, ხან მუცელზე დაადვეს ყური, ხან ჭულ-მკერდზე, ხან ზურგზე, ხან სად და ხან სად. ცდა არ დაუკლიათ, მაგრამ ყველამ კი სულ სხვა-და-სხვა გვარათ გამოიკვლია; ერთმა თქვა: ჭია მორვეიაო, მეორე ამტკიცებდა, ჩუმი, ჩაყოლილი ცივების ბრალიაო, მესამემ გულის სისუსტეს მიაწერა, მეოთხემ კუჭს და ამ გვარათ ყველამ თავისებური რეცეპტი დასწერა და მითი გათავდა საქმე. ავთამყოფს თვალის დასანახავათაც არ მიუკარებია მათი წამალი და დედ-მამას მხოლოდ იმას ეხვეწებოდა: სისხლი გამართვითო. უკვირდით მისი ახირებული ქინიანობა და აღარ იცოდნენ, რა ექნათ. საქმლის მადა კარგი ჰქონდა ბავშვს; სიცხეც არ ეტყობოდა, მხოლოდ სუსტათ იყო მიგდებული და წამ-და-უწუმ ოხრავდა. ხან და ხან, როცა იმასთან აღარავინ იყო ხოლმე, წამოჯდებოდა და რაღაც შეფერებული ღიმილით ბუტბუტებდა: „სევდა რამე შემომყრია, სამკურნალო არა მქირს რაო.“

ნაცნობებმა დრო იშოვნეს, მიდიოდნენ ავთამყოფის სანახავათ და მთელი ღლით რჩებოდნენ, რომ გამწარებული დედა ენუგეშებიათ. სადაც კი გაეგონათ რომელიმე სოფლის ექიმის სახელი, ყველაზე უთითებდნენ და არწმუნებდნენ: ვიცით რომ ის მოგირჩენსო; მარჩიელთანაც კი მიასწავლეს. ამასობაში რამდენიმე დღემ გაიარა და დიტოს კი მაინც არა ეტყობოდა-რა.

ერთ კვირა საღამოს ერისთვის ცოლი შებძანდა სანახავათ და პატარა თინაც თან მოჰყვა. შემოდგა თუ არა ოთახში ფეხი, ავათმყოფმა მოიხედა და გამოცრცხლდა. „ღმერთმა ნუ მომაკლოს შენი იმედი და ნუგეში!“. დიდი ოჯახის შვილი ბრძანდები, დიდი ბედნიერი და ფეხიც ბედნიერი გაქვსო: სწორეთ შენ ფეხზე მოიხედა და გამომიბრუნდ? შვილიო!“ ეუბნებოდა მასპინძელი სტუმარს. და მართლაც, დიტო წამოდგა ზეზე, ხელ-პირი დაიბანა, ტანთ ჩაიცვა და მარჯვეთაც გაიარგამოიარა. მთელი ის საღამო ერთათ გაატარეს იმან და პატარა თინამ. ის იყო და ის,—იმ დღიდან იმას აღარა ტკენია-რა, მხოლოთ უჩვეულო ახირებულობა კი თანდა-თან უფრო ეტყობოდა. რა იყო მიზეზი? რა და „ვეფხვის ტყაოსანი“!

დიტო ახალი გადასული იყო მეოთხე კლასში, რომ „ვეფხვის ტყაოსანი“ ჩაუვარდა ხელში და მისმა მომხიბლავმა შინაარსმა, უფრო ზღაპრულმა მხარემ, ისე გაიტაცა, რომ მეორე დღემდე თავი აღარ აუღია, აღარც ჭამა მოჰგონებია, აღარც სმა და აღარც ძილი; იმ დღიდან თავსა და გულში სულ „ვეფხვის ტყაოსნის“ გმირები უტრიალებდენ.—ღმერთმა ნუ ჰქნას, თუ ერთ დროს მეც ტარიელი არ გავხდეთ! განა მე კი ვერ მოვახერხებ გმირობასო?—ამბობდა თავისთვის დიტო. ამ სურვილმა ისე წაიტყუა, რომ ერთ თვეს შემდეგ თავი მართლა ტარიელათ წარმოიდგინა: უღვაშებს იპუწკინდა, ხმას ძალას ატანდა, სიარულის დროს ფეხს მძიმეთ, დინჯათ ადგამდა და ყოველ-გვარ თავის ქცევას ტარიელისას უტოლებდა გუნებაში. დარწმუნდა, დარწმუნდა, რომ მართლა ტარიელი იყო! ახლა საჭირო იყო მხოლოთ, რომ სადმე სამეგობროთ შეჰყროდა ავთანდილ-ფრიდონს

და ნესტან-დარეჯანიც გამოსჩენოდა. შემთხვევამ ხელი მოუმართა: ერთ დილას, ადრე, როცა გიმნაზიაში მიდიოდა, დაინახა, რომ მეორე მხრით პატარა ქალებიც სასწავლებელში მიდიოდნენ. წინა ღამის ნაავდრევი იყო და შუა ქუჩაში ნიაველარი იდგა. პატარა მოწაფეები გაღმა გასასვლელათ ქვიდან ქვაზე ადგამდნენ ფეხს, რომ მშრალათ ევლოთ; ზოგიერთებს უსხლტებოდათ ფეხი, ჩაჰკრავდნენ ხოლმე წყალში და მაშინ სხვების სიცილს ბოლო აღარა ჰქონდა. იმათში ერთი პატარა, ათი წლის, ლამაზი გოგონა ერია; იმას კი ორივე ფეხები აუსხლტა და ჩავარდა წყალში; ამხანაგებმა სიცილი დაატანეს, მაგრამ პატარა დიტომ კი უცბათ გასტყორცა განზე წიგნებით გატენილი ჩანთა და მიაშურა. წყალი კოჭებამდის თუ შესწვდებოდა, მაგრამ დიტომ მაინც მღელვარე ზღვათ წარმოიდგინა, ჩაწვა შიგ და ხელებსა და ფეხებს აპარტყუნებდა, ვითომ ვცურავო. მაყურებლებს ეგონათ, თუ ისიც წაიქცაო და მოუმატეს სიცილ-ხითხითს; მცურავს მათთვის ყურადღებაც არ მიუქცევია, სულ მუცლის ხოხვით მივიდა წყალში ჩამჯდარ პატარა ქალამდის, მოჰქიდა ხელი და გამოიყვანა გამოღმა, მერე წიგნები და კალოშები ამოუღო წყლიდან, ურჩია შინისკენვე დაბრუნება და თვითონაც, როგორც მხსნელი და მფარველი, თან გაჰყვა.

პატარა გოგო გამოდგა ერისთვის ქალი, — თინა. ერისთვისას გაწუმპული ბავშვი რომ ნახეს და მიზეზიც შეიტყვეს, ქალს ტანისამოსი გამოუტყვალეს, დიტოსაც გაუმშრალეს, მადლობა უთხრეს და გაისტუმრეს. ამ დღიდან დაიწყო მათი ნაცნობობა და ხშირათაც ხედავდნენ ხოლმე ერთმანეთს. „ესეც ხომ შენი ნესტან-დარეჯანო!“ ფიქრობდა დიტო და სიხარულით თავს ზე-

ცას აჭერდა. თავის აზრი და რწმენა ნელ-ნელა პატარა მეგობარსაც შეატყობინა; წაუკითხა „ვეფხვის ტყაოსანი“ და იმდენი ეჩიჩინა, რომ გულში ძალა უნებურათ შეჰგვარა ნესტან-დარეჯნობა. იმ სახლშივე მცხოვრებ მესარეცხეს პატარა გოგოსაც ასმათობა აკისრებდეს. გიმნაზიაშიაც დიტომ ერთი ამხანაგი გაიფათანდილა, ფრიდონიც უმცროს კლასში გაიჩინა და გაიმართა პატარა მეგობრებს შუა ნამდვილი ნესტან-ტარიელობა!... დიტო ისე გატაცებული იყო სურვილით, რომ „ტარიელი“ დამიძახეთო — ეუბნებოდა თავის ახლო მეგობრებს.

ჩიტები რომ ძღენათ შიიტანა, იმ დღიდან მაინც იქვი აღარ ჰქონდა თავის ტარიელობაზე. — ჩვენი ორივეს თავ-გადასავალი ერთი და იგივეაო, — ამბობდა. მოუმატა თავ-გასულობას ღმეზობლებს თავს აბეზრებდა. იმ უბანში, სადაც ცალქალამანიძის ოჯახი იყო, მოსვენება აღარავის ჰქონდა მისგან; კატა არსად გაეცდებოდა: ვისიც უნდა ყოფილიყო, თვალს მოჰკრავდა თუ არა, გამოუდგებოდა, დაიჭერდა, ხან ჰკოცნიდა და ხან კედელს ახლიდა, ვითომ და ტარიელის ვეფხვ-ლომეზობიაო. პატარა ლეკვებსაც აწვალებდა, დიდ ძაღლებს კი შორიდან ესროდა ხოლმე ქვებს; პატარა ბიჭებს, რომელსაც კი დაიბრიყვებდა, უმიზეზოთ და უწყალოთ ანარცხებდა მიწაზე; დიდებს ერიდებოდა, მაგრამ გულში მაინც ამბობდა: ნეტავი ერთი ხელს მომკიდებდენ, რომ ისინი ყირაზე გადავიყვანო, გადავაბრუნო, დაბლა ზურგით მტვერი ვახვეტინო და მალლა ვარსკვლავები ვათვლევინოვო!.. ამას დატრაბახებით კი არ ამბობდა, მართლა ეგონა! იკიმებოდა, იბერებოდა და სწავლაში კი თანდა-თან იჩუტებოდა. ამ ხანებში თინამაც აიცრუა გული სწავლაზე. მისმა მასწავლებელმა ქალმა შესჩივლა ერისკ

თვის კნენინას: თქვენი ქალი აღარ სწავლობს ზე ეს სულ დიტოს ბრალიაო: მეტათ ხშირათ მოდის თქვენსა, თამაშობენ, ცელქობენ და ველარას ასწრებენო.

კნენინამ იუცხოვა: — ჩემი ბრალია, რათ მივეცი ნება, რომ ვიღაც ცალქალამანიძის შვილს ჩემ ქალთან ტოლ-ამხანაგობა დაეჭირაო! დაიკრა მუხლებზე ხელი და ბძანა დიტოს დათხოვა. დიტომ რომ გაიგო, მწარე ცრემლები დაღვარა, მაგრამ თავი მაინც მალე ინუგეშა მით, რომ რადგანაც ტარიელი ვარ, მისი ჭირიც უნდა ვიტვირთო და უბედურება ავიტანოვო. დამორჩილა შავ ბედს და წამ-და-უწუმ ბუტბუტებდა: „შორით ბნედა, შორით კდომა, შორით დაგვა, შორით აღვაო...“

ამასობაში ერთმა-ორმა თვემ გაიარა; მეგობრებს ერთმანეთი აღარ უნახავთ, თუმცა პატარა თინა მის გუვერნანტს ხშირათ დაჰყავდა ხოლმე სალამოობით აქეთ-იქით ბაღებში, უფრო ხშირათ კი ვერისაკენ — სასაფლაოზე. მოთმინებიდან გამოსულმა თინამ აცნობა დიტოს: თუ არ დაგვიწყებია, ვერის სასაფლაოზე გამოდი ხოლმე სალამოობით ზე, ერთხელაც იქნება, იქ მნახავო. ეს იყო პირველი წერილი, თინასაგან მინაწერი, თუმცა რუსულათ, მაგრამ მაინც მისი ხელით დაწერილი. კინალამ გაგიჟდა სიხარულით დიტო! გულზე დაიდვა უსტარი და ზედ სიხარულის ცრემლები დაღვარა. წამ-და-უწუმ საათს დაჩერებოდა; წამი საათათ ეჩვენებოდა და საათი დღეთ. ძლივს მოესწრო სალამოს და გასწია სასაფლაოსაკენ. იქ მართლა დაინახა თინა, მისი გუვერნანტი და ერთი ვიღაც უცხო ახალგაზდა და წინ შეეფეთა, ვითომ უცაბედათ. პატარებს იამათ ერთმანერთის ნახვა. ქალმა უთხრა ბავშვებს: „თქვენ აქ დარჩით, ითამაშეთ, ჩვენ კი ქვეითკენ წავალთ სასაფლაოს ქვების

დასათვალისწინებლათო“ — გამოუყარა ხელი მკლავში ახალ-გაზდა ვაჟს და გადაუხვიეს განზე. დარჩენ პატარები მარტო. ერთ ხანს შეჩერდნენ ხმა ამოუღებლათ, მერე ხელი მისცეს ერთმანეთს და აკოცეს, დასხდნენ იქვე საფლავის ქვაზე და დაიწყეს საუბარი. დიდი ხნის უნახავებს ბევრი ჰქონდათ სათქმელი და ერთმანეთს აღარ აცლიდნენ ლაპარაკს. იმდენი იტიტიტინეს, რომ დაღამებამ მოატანა და უფროსები კი ჯერ მაინც არსად ჩანდნენ. თინას გულში შიში შეეპარა, გამოუტყდა დიტოს და უთხრა: „წავიდეთ, ჩვენები მოვძებნოთ, დავუძახოთო!“ დიტომ მედიდურათ გადაიქნია თავი და უსაყვედურა:

— ჰაი, ჰაი, რისა გეშინია?! მე აქ არა ვარ? მთელი ჯოჯოხეთიც გარს რომ მოგვადგეს, მაინც გავუშვალავდები, მოვიგვრებ და შენ კი არას გაგიქირვებო!

ჯოჯოხეთის ხსენებაზე თინა უფრო შეკრთა და დიტოსაც თვალები გაუდიდდა... ერთი კიდევ მოიხელდა უცბათ უკან. პატარა ქალი მაინც არ მოეშვა და დააპირეს წასვლა. წასვლისა და გამოთხოვების წინეთ ფიცი დასდევს: ერთმანერთს არ ვუღალატოთ და ჩვენც ნესტან-დარეჯანსა და ტარიელისავით ქირი და განსაცდელი ავიტანოთო.

— ვინც გასტეხს ფიცს — თქვა დიტომ — იმას მოხედეს შიგ გულში ცხელი ტყვიანო!..

— აგრე იყოს! გაიმეორა თინამ, — ცხელი ტყვიანო! ეს რომ თქვეს და გაათავეს, ზედ ბექდის დასმაც მოინდომეს რე მიიწიეს ერთმანერთთან საკოცნელათ. სწორეთ ამ დროს საფლავიდან ამოიძახა ვიღაცამ, „ტყვიანო!“ ბავშვები შეკრთნენ, აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედდეს, ვერავინ დაინახეს, იფიქრეს, მოგვეჩვენაო, მაგრამ კიდევ გამოისმა ხმა სამაროდან სამჯერ ზედი-ზედი: „ტყვია, ტყვია,

ტყვიანია! ახლა კი ფერი ეცვალათ პატარა გმირებს. თინას გული შეეწუხდა, დიტო დაფრთხა, იკადრა ტარიელობაზე ხელის აღება, დაავიწყდა მისი ნესტან-დარეჯანი, მიატოვა და მოჰკურცხლა ყვირილით: „გვიშველეთ, მკვდრები გაცოცხლდნენო!“ მის ყვირილზე მოიჭრენ სასაფლაოს მცველი, ფრანკუზის ქალი, ახალგაზდა კაცი და ერთი-ორი კიდევ სხვაც, იქ ააღო მყოფი. მოასურსუძალეს გულ-შემოყრილი თინა, დაამშვიდეს დიტო და მერე გამოჰკითხეს: რა ამბავია, რამ შეგაშინათო. ბავშვები ხმის კანკალით ძლივს იმეორებდნენ, მკვდარი გაცოცხლდნო... გაუკვირდათ. სასაფლაოს მცველმა თქვა: აგერ ორი კვირაა, რაც ეს მკვდარი აქ დამარხეს და ახლა მოაგონდა გაცოცხლებათ? ახალგაზდა კაცმა უპასუხა: შეიძლება საღათას ძილით იყო შეპყრობილი და ახლა გამოიღვიძაო. გადააბრუნეს საფლავის ქვა და რა ნახეს? თვალგამოკუსული ბაყაყი წამოაცუტქულიყო ქვას. ქვეშ და იძახოდა: „ყვია“ო. დიდებმა სიცილი აიტყეს, მაგრამ პატარებს კი ძვირათ დაუჯდათ ეს შემთხვევა; თინას იმ ღამეს სიცხე მისცა, კინაღამ ანთებათ გადაექცა და გათენებამდე აბოდებდა ტარიელს, ლომებს, დიტოს, ბაყაყს და სხვებს. დიტოს, გარდა სირცხვილისა, არა დამართნია-რა, მაგრამ ერჩია კი, რომ ავთაც გამხდარიყო და კიდევ მომკვდარიყო. „რალა ვარ ახლა და რა სახსენებელიო? ჩემი თავი გმირთა-გმირი მეგონა, ტარიელობას ვჩემობდი და ნაცარ-ქექია კი გამოვდექიო!.. რას იტყვის თინა და რალა პირით შევხედო, რომ მთელი ჯოჯოხეთის მოგვრებას ვპირდებოდი და ერთ ბაყაყს კი შევეუშინდი, მივატოვე გულ-შეწუხებული მეგობარი და გავიქეციო!“ ისეთ მწუხარებაში ჩავარდა, რომ სირცხვილით თავს ვეღარსად ჰყო-

ფდა. ამ ჭირს ზედ კიდევ უარესიც დაერთო: ავთანდი-
ლმა უღალატა და გამოამყლავნა ტოლ-ამხანაგებში მისი
საკუდა-ბზიკო თავ-გადასავალი. ამხანაგებმა აიგდეს სა-
ცინლათ, აიბუეს და მოსვენებას აღარ აძლევდენ: — ბა-
ტონ ტარიელს გაუმარჯოსო — ეტყოდა ხოლმე ერთი;
— რასა იქმს თქვენი ნესტან-დარეჯანიო? — ეკითხებოდა მე-
ორე; — სულ გაწყვიტე ლომ-ვეფხები, თუ კიდევ დარჩე-
ნო? — დასცინოდა მესამე. საბრალოს სირცხვილით პირი
უშრებოდა, ნერწყვის ველარ ჰყლაპავდა და იყო თავისთვის
ჩუმათ. ისეთ სინანულში ჩავარდა, რომ აღარ იცოდა,
რა ექნა; თავ-რეტი ესხმოდა, კლასში ტყუილა იჯდა,
აღარათრისა აღარა გაეგებოდა რა... დარჩა იმ წელიწადს
მეთხევივე. — მადლობა ღმერთს — ჰფიქრობდა — ეს უსი-
ამო ამხანაგები მაინც მომშორდენ და ეგებ მოვისვენ-
ნოო. გაუტრუვდა იმედი: ახლებმა უარესი დღე დაა-
ყენეს. აუტანელი იყო მისი მდგომარეობა: სახლში ში-
ნაურები უჯავრდებოდენ, კლასში ტოლები იგდებდენ
სასაცილოთ და მასწავლებლებიც ისე უყუარებდენ, რო-
გორც ფუქსა და გამოუსადეგარ ახალგაზდას. განიზრახა
თავის მოკვლა, მაგრამ ჯერ კიდევ ყოყმანობდა, არ იცო-
და, რა გზა აერჩია, ხეზე ჩამოეხრჩო თავი თუ წყალში
გადავარდნილიყო!..

სადაც დიტო სწავლობდა, იმ გიმნაზიაში ერთი
ახალგაზდა ქართველი მასწავლებელი იყო, რომელიც
სხვებს არა ჰგავდა. ის მიტომ კი არ მსახურებდა, რომ
ჯამაგირი აედო და უფროსების გული მოეგო, — თავის
პირდაპირ მოვალეობათ თვლიდა, რომ ნორჩი მოწაფე-
ების გულში კეთილი სურვილი აეძრა და ახალგაზდობა
სწორ გზაზე დაეყენებინა. ის ძალიან აკვირდებოდა სა-
ბრალო დიტოს ყოფა-ქცევას და სხვებს რომ აბუებულ

ჰყავდათ, ის სიამტკებოლობით და მამა-შვილოურათ ექცეოდა. დიტო აფასებდა მის ყურადღებას, სულით და გულით უყვარდა მხოლოდ ის ერთათ-ერთი კაცი და რომ გადაეხადა რითიმე მისი სიკეთე, მის საგანს საუცხოვოთ სწავლობდა, მაშინ როდესაც სხვებისას ყურადღებასაც აღარ აქცევდა. ბევრჯერ საკმაო იყო ხოლმე იმ მასწავლებლის ერთათ-ერთი აღფრისიანი სიტყვა, რომ გაბოროტებული დიტო კარგ გუნებაზე დაეყენებია. ერთ საღამოს დაიბარა სახლში; დიტოც, რასაკვირველია, სიხარულით მივიდა მასთან. მასწავლებელი ისე კი არ დაუხვედა პატარა სტუმარს, როგორც უფროსი უმცროს, — ამხანაგურათ მიიღო, მოისვა გვერდით და იმდენი ელაპარაკა სხვა-და-სხვა საქმეებზე, რომ სულ დაავიწყდა ბავშვს თავისი ვინაობა. პატარა სტუმარმა წარმოიდგინა, რომ ჩემ ტოლ-მეგობარს ეუზივარ გვერდითო, გაიხსნა ნელ-ნელა გული და თითო კაკლათ უამბო თავისი თავ-გადასავალი. მასწავლებელი გულ-დაგულ უსმენდა, ერთხელაც არ მოსვლია ღიმილი მის კუდაბზიკობაზე და რომ გაათავა თვალ-ცრემლიანდა ბავშვმა თვისი მწარე ამბავი, ჰკითხა: — მერე რა არის მანდ სასირცხო და სასინანულო? ძალიან კარგი სურვილები გქონია და კიდევაც ეცადე, რომ შენი განზრახვა შეასრულოო! ის ახალგაზრდა, რომელსაც ტარიელი არ მოწონს, არ ცდილობს, რომ მას მიჰბაძოს, ჩალათაც არა ღირს და მისგან სახეიროც არა გამოვა-რაო. ტარიელ-ავთანდილობა რა დასაძრახისია? შენ მხოლოდ შემცდარხარ, სხვა გზით წასულხარ, თვარა კარგის მეტი არა ჩავიდენია-რაო. გაცეხულ დიტოს ეგონა, რომ ესეც დამცინისო და მიაჭყიტა თვალები. — ჩემო პატარა მეგობარო — განაგრძო მასპინძელმა — ტარიელ და ავთანდილები ყოველთვის და

ყოველგან ყოფილიან და არიან კიდევ საჭირო. ის ხალხი, რომელიც ტარიელ-ავთანდილებს ვერ წარმოშობს და ვერ გამოზღვის; ხალხათაც აღარ იხსენება, უბედურია და გაჭირება დედა-მიწის ზურგზე; ჩვენს ქვეყანას ღმერთმა აშოროს ეს ხვედრი! ვყოფილვართ და კიდევ უნდა ვიყოთ. ერთი საუკუნე მეორეს აღარა ჰგავს, დრო სხვა-და-სხვა არის და ამიტომაც გმირები თავ-თავის შესაფერი ჰყავთ. აღრინდელი, რუსთველის დროს, სხვა იყო და ახლანდელი, ჩვენი, კიდევ სულ სხვაა, ერთმანერთს აღარ ჰგვანან ფერ-შეცვლილობით; მაშინ ფიზიკურ ძალაზე იყო ყველაფერი დამყარებული: მახვილ-იარაღით შემოესეოდა ქვეყანას მტერი და თუ დამხვდებოდა ტარიელ-ავთანდილები ვერ მიეგებებოდნენ ფარ-ხმალით, რაღა გაღაარჩენდა ქვეყანას? მაშინ ვაშკაცობა და მკლავის ძალა საჭირო იყო,—მტაცებლობისა და სისხლის ღვრის დრო იყო; დღეს კი სწავლა მეცნიერებაზეა ყოლიფერი დამოკიდებული, მკლავის ძალა გრძნობა-გონების ძლიერებათ შეიცვალა, ფარ-ხმალის ადგილი ენამ დაიკირა და შვილდ-ისრისა—საწერ-კალამმა.

— მაშ დღეს ტარიელები აღარ არიან საჭირო? — დაეკითხა ცოტა გულ-დაწყეტილი დიტო.

— უფროც! უფროც! — უბასუხა საჩქაროთ მასწავლებელმა, — მართალია, დღეს გარეშე მტრები აღარ გვესევიან, ვეღარც ქაჯებსა ვხედავთ და ვეღარც ხატაველებს, მაგრამ ის უგნურება და უმეცრება, რომელიც ჩვენს ხალხს გარს არტყია, იგივე ქაჯები და ხატაველები არ არიან? ქვეყნის ბედნიერება, თავისუფლება, ეს ყოველი ერის „წმიდათა-წმიდა“, უგნურებასა და უმეცრებას რომ ჩაუგდია ხელში, იგივე ნესტან-დარეჯანი არ არის, ქაჯეთის ციხეში ჩამწყვდეული? გამოხსნა

უნდა და თუ ტარიელ-ავთანდილ-ფრიდონები არ გვეყვო-
ლებიან, ვინ უნდა გამოიხსნას? დიახ, ჩემო კარგო,
როგორც ტარიელი იმ დროს ბურთაობით, ცხენოსნო-
ბით და ნადირობით იწვრთნოდა, იდიდებდა და იმაგ-
რებდა ძალ-ღონეს, სანამ არ დავაშკაცდა და მერე გა-
მოვიდა ბრძოლის ველზე, ისე თქვენც დღესვე, ამ თა-
ვიოვე უნდა ავარჯიშოთ ქკუა-გონება სატარიელოთ.
თქვენი სანადირო ტყე-ველი, თქვენი საბურთაო მოე-
დანი სასწავლებელია. როგორც პატარა ტარიელი იჭერ-
და და ერეოდა სხვა-და-სხვა მხეცებს, ისე თქვენც უნდა
დაიჭიროთ ხოლმე ხელში და სძლიოთ, მოერიოთ სხვა-
და-სხვა სამეცნიერო წიგნებს, გაიმტკიცოთ, გაიმაგროთ
გრძნობა-გონება და მერე გამოხვიდეთ ქვეყანაში სავარ-
ჯიშოთ, საგმიროთ. მაგრამ უნდა გახსოვდეთ კი, რომ,
როგორც ტარიელი ვერას გახდა მარტო, სხვების დაუ-
ხმარებლათ, ისე ვერც არას თქვენ გახდებით. ჩვენი
ქვეყნის მზე და მთვარე მარტო ქართლ-კახეთში კი არ
ამოდის, — მრავალ-კუთხიანია საქართველო. უნდა გამო-
ნახოთ ყოველგან ავთანდილ-ფრიდონები, დაიმეგობროთ
და შეთანხმებული სურვილით, შეერთებული ძალით,
იმოქმედოთ, რომ მათი თანაგრძნობით ჭირი ადვილათ
მოიქარვოთ და ლხინში თავი დაიჭიროთ.

— არიან კი ჩვენში მაგისტანა ქალები? — კიდევ
ჰკითხა დიტომ.

— ჯერ არა! ახლა უფრო ფაქტმანების დროა. ეს
დიდი შეცდომაა, მაგრამ ბრალი არ ედებათ ჩვენს ქა-
ლებს: ის დღევანდელი უკულმართი გაზდის ბრალია!
მრუდე გზით მიჰყავთ და თქვენი ვალია, რომ დაუხვდეთ
ხოლმე გზაში, შეაჩეროთ და სწორზე გადაახვევიოთ.

— ჩვენ?.. მაშ შეიძლება, რომ პატარა ერისთვის ქალიც გათინათინდეს?

— უეჭველია! ჩვენში, როგორც ერისთვის, ისე ცალქალამანიძის ქალებიც, ყველა ერთ გვარათ თინათინ-ნესტანებათ არიან გაჩენილი, მაგრამ დრო აუკუღმართებთ და აფატმანებთ.

— შეიძლება, ეს ყველაფერი, რაც ბრძანეთ, გადავცე სხვებსაც?

— ერისთვის ქალს?.. რატომ არა, მაგრამ ჯერ კინება არა გაქვს. როდესაც შენ თვითონ სწორ, სატარიელი გზაზე დადგები და ბაყაყით შეშინებულ ნაცარ-ქექიას აღარ ეგვანები, მაშინ გადაეცი და ისიც უფრო დაგაჯერებს.

პატარა მოწაფე აღტაცებით ისმენდა მოძღვრის სიტყვებს და ტანში რაღაც უჩვეულო, სასენტარო ჟრუნტელი უვლიდა. მივარდა უცბათ და მოუნდომა თვალცრემლიანმა ხელებზე კოცნა, მაგრამ, უფროსმა აღარ აცალა, მიიკრა გულში მტირალი ბავშვი და, ტკბილათ მომღიმარი, თავზე უსვამდა ხელს. ამ ერთმა წამმა შესცვალა სამარადისოთ დიტოს ბედი. სასიკვდილოთ თავგადადებული ბავშვი გამობრუნდა, გამოცოცხლდა და გაუსვა სწავლას ხელი. ბევრ ხანს აღარ გაუვლია, რომ დაკარგული პირველობა დაიბრუნა; უკვირდა ყველას და მიზეზი ვერ გაეგოთ; იცოდა მხოლოდ ორმა ამ მიზეზის საიდუმლო — დიტომ და მისმა საყვარელმა მოძღვარმა.

დიტომ ოქროს მედლით გაათავა გიმნაზია და გაიგზავნა უმაღლეს სასწავლებელში სახელმწიფო ხარჯით.

ერისთვის ქალი რაღა იქნა? იმანაც გაათავა საქალებო გიმნაზია, მაგრამ მერეც სწავლისთვის თავი არ დაუნებებია. თავის სამშობლოს დაუდვა გრძნობა-გონერ

ბა და რომ მისი ქვეყნის წარსული და მომავალი უკეთ გაეთვალისწინებია, შეისწავლა დედა-ენა, ისტორია, რამდენიც კი შესაძლო იყო, ლიტერატურა და სხვანი. სულ იმის გამოკვლევაში იყო, თუ რას აკეთებდნენ ჩვენი ძველი დედები, რა ხელსაქნარი იცოდნენ და როგორ ცხოვრობდნენ, რომ მათი მიბაძვით ახალი დროის შესაფერათ ისიც მათ კვალში ჩამდგარიყო. სახელი გაითქვა; გამოუჩნდნენ საქმროები — ჯინჯილებიანი გვარის შვილები, მაგრამ თინა უარზე იდგა: „თუ კაცი თვითონ არ ვარგა, ცუდია გვარიშვილობაო, —“ ამბობდა გუნებაში ო თანვე მოიგონებდა ხოლმე ცალქალამანიძეს. „მისმან მზემან, უმისოსა არვის მიხვდეს მთვარე მისიო...“



მ ა მ ო ტ ა ნ ი ბ ი.

(შეკრებილი სოსიკო მერკვილადისგან)

5

არსი; მარსი, უარსი,
სხვა უარსი არსად არი,
არ არიან უმისონი,
არც ღრუბელნი, არცა ცანი,
არა, ნება მის მიერი
განგვეშოროს—არსად არი. (ღმერთი)

ამიერიდგან ნაკურთხი,
მალა ღვას მთაზე ბევრია,
ზამთარ და ზაფხულ მის ფურცელს
არ ოდეს არა ვნებია,
მასაც მოუვა ერთი ღლე:
თაყვანს სცემს ყველა ერია,
ის ღლე ჩვენც გაგვეხარდება,
ხელში გვაძლევდეს ბერია. (ბზა)

ავდექ, ტყის პირას მივმართე,
ხე გამოვთალე სახმარი,
ტყის პირს სიმტკიცე ვახმარე,
ხერხი ვახმარე, სხვა ხმალი,

ოთხი ძმანი ჯორზე შეესვი,
ვალაპარაკე სხვა-სხვანი,
და ამის გამომცნობელსა
ქკუა ექმნება სახმარი. (ჩხგური)

აბურძგალამ სიპი შობა,
სიპმა აბურძგალა შობა. (ქათამი კვერცხი და
წიწილები)

აჯიჯარი, მაჯიჯარი,
ოთხი ფეხით მაბიჯარი,
არცა უნდა თივა-ქერი,
არც კეხი და უნაგერი. (სკამი)

ახალი ვიყავ უთვალო,
დავბერდი დავთვალთანდი. (ქაღახანი)

აქით გაეჰკარ ისარიო,
ქალაქს შევძარ ფიცარიო. (კივილი)

აბლი, ბაბლი, ოქროს ტახტი,
მზით ავიდე, მთვარით დავდგი. (ეისუღი)

აყრა იყო, მაყრა იყო,
მაყრას ზევით გუდა იყო,
გუდას ზევით—ფიცარი,
ფიცარს ზევით—მიხრიქი,
მიხრიქს ზევით—მისვრიტი,
მისვრიტს ზევით—მიჭყიტი,
მიჭყიტს ზევით ქალა იყო,
შიგ ტყე-ბურღით სავსე იყო. (ადამიანი)

აკიბული კიბეები,
ხვარასნული ციხეები,
შიგა სხედან მარწუხები,
ღასძახიან ქილიკები. (გუთანი და მესრეები)

აზინა აზიზინისა,
ყაჭინა აბრეშუმისა,
ორსა მაღალსა ციხესა
საძირკველი აქვს რკინისა. (ქაშუები)

ავრაკნილი, დაკრაკნილი,
კერიაზე დაკრა კბილი. (საქვებე)

ავხადე ფირფიტელასა,
დავხედე გულ-წითელასა. (ღვინო)

აკრეფით სულ-განაბული
სახლთა შევიდა მპარავი;
სახლი შიგ დაძვრა სარკმელში,
ქურდი შიგ დარჩა მპარავი. (ბადე & თევზი)

ადი, ადი, აიმართე,
ყელ-მაღალო ციხისაო,
დუშაყო აბრეშუშისა,
საძირკველფა რკინისაო. (წადა)

ავსაცა აქვს, კარგსაცა აქვს,
ბატონსაც და ყმასაცა აქვს. (სახლი)

აბანოელი ბატები
აბანოს ებანებოდა,

მისი ნასროლი ფინთინი
ხემწიფეს ეკადრებოდა. (წისკვილი)

„ასიანისა“ ქალი ვარ,
ასისა ვაქრის რძალი ვარ,
ყარყუმის კაბა მაცვია,
ზედ ოქროს ღილი მაბია. (ყურძენი)

აღის ფერათ მოფრინავდა
საღამოსა ბინდისასა,
ყავარჯენსა მოიქნევდა
ტარ მოკლესა, გიშრისასა. (ტიტინათელა)

არწივი წივის,
მეხრენი კივის,
ლომი იწიწვის,
ფუტურო სკდება. (კუთანი)

ასი მასრა მიხვევია,
ასი კაბა მაცვიაო,
ერთი ციდა ულვაშები
პირზე ჩამომფუცხვიაო. (სიმინდი)

აღხაია, მაღხაია,
თავს აცვია ხალთაია,
გაზაფხულზე იცის მოსვლა,
ზოგიც მათში გლახაია. (სოკო)

ადამის წინ დაბადებული
ჯერ ერთი თვისა არ არი. (მთვარე)

ამპარტოვანი თათარი
დაიარება ყვირისო,
ნამეტნავათ მედიდურობს,
არ ეშინია ჭირისო,
ქრისტე ღმერთსა მოგაგონებს,
გამფრთხობი არის ძილისო. (მამაჯი)

აღმკულს რასმე ქმნილებაში
ერთი რამე განძი დევსო,
მუდამ მატობს, არ კლებულობს
შიგ, სახელი არ ადევსო,
ვინც იუნჯებს, ვერც ის ნახავს,
ვერც სახარჯოთ მიჰყოფს ხელსო,
გამოღება არვის ძალ უძს,
თვით აღირჩევს მოსვლის დღესო. (მრ-
სუჯი ქაღის ბავშვი).

ასომა საქონლისამა,
ვაზმა ვენახისამა
კაცი მართალი
შეაწუხა. (ურიებმა რომ იესო ქრისტე აჩუქდა
ნადეკლისა და ძმრის სმევეთ შეაწუხეს)

ბ

ბაღიაშია გაღვიხედე,
მწვანეთ იყო ამოსული,
ლობიდგან ხელი შეეყავი,
გამოვიღე გაპარკული. (კიტრი)

ბელტი დევს — მიწა არ არი,
ბაღახს სჭამს — ძროხა არ არი,

კვერცხს დებს—ქათამი არ არი,—
გასაკვირველი არ არი?! (ციცარი)

ბოძი, ბოძი, ბოძანძგარი,
ზედ გუდა და ზესა-დგარი,
ზედ იკრიჭი, ზედ იქყიტი,
ზედ ქალა-ქულა მთა არი. (ადამიანი)

ზ

გაფრინდა შარავანდელი,
ვითა ლამპარი ენთება,
ცეცხლი აქვს ნაბერწყალითა,
აბედს არ მოეკიდება. (ციცინათელა)

გამოცანას მოგახსენებ,
გამოცანას ვარგებულსა:
სახლ-პატარა ჯალაბობას
ოქროს ფერათ ჩაწყობილსა. (ფუტკარი)

გამოცანას მოგახსენებ,
დიდი არაფერიაო:
ალაგ წითელ, ალაგ ყვითელ,
ალაგ ლალის ფერიაო. (ხაღისა)

გარეთ ატლასი,
შიგნით ათასი. (ბრწყული)

გაუთლელი ჩხირი,
დაუფქვავი ფქვილი,
შეუკერავი ტომარა. (ფშატი)

გომი ვგავე,
ვერ დავგავე. (ცხვირი)

გახტა რკალი,
გაჭყვა ჯარი. (კრუსი და წიწილები)

გამოცანას მოგახსენებ,
ღვთის დიდებას ერთსა მეტსა:
— ვინ იყო, რომ არ ენახა
არც ქვეყანა, არცა ზეცა,
უხილავათ ეცნა ღმერთი,
სული წმიდა, მამა, ძეცა,
სიყვარულის მკრთალი იყო,
მაცხოვარსა თაყვანი სცა? (იოანე ნათლის-
მცემელი & ღვთისმშობლისა და ელისაბედის
სახვა)

ღ

ღედასა შვილი მოვტაცე,
სხვას მივაბარე ეულსა.
შევკარი, შევაკოქოქე,
თავი მიუგავს სნეულსა. (საშუენი)

ღიდ მინდორში დავინახე
ღიდი ოზურშოა,
თავით ღმერთსა ეხვეწება—
კუდიტ კვანტრუშოა. (აქლემი)

დავკეცე ფარის ოდენზე,
გავშალე ქვეყნის ოდენზე. (თვალები)

დედა—წლისა,
მამა—ნახევრისა,
შვილი საბარავად
მიღი-მოდიოდა. (ღორი და კოჭი)

დავაბამ—დაიარება,
აეუშვებ და გაჩერდება. (ქალაზანი)

დავდგი ტაფა,
დავდე ღუმა,
დადნა ტაფა—
არა ღუმა. (ქალაზანი)

ღათვი იჯდა, ხროხინობდა,
ბასკუნჩგლა ბანს უმბობდა. (წისკვილი და
საჩკეკლა)

დედა მისი—ბრანძი-ბრუნძი,
მამა მისი—ავი კაცი,
ძმისწულები—ლამაზები,
კაცის კლდეზე გადამგდები. (ვენახი ეურ-
ძენი და ღვინა)

მ

ერთი გმირულათ ნაზარდი,
სიკრელე ახლავს ვეფხვისა,
საჭლი უდგია ისეთი,
ცეცხლი ვერ დასწვავს მეხისა,
სული არ მიედინება
თივა-ბზისა და ნეხვისა. (ორკული)

ერთი რამე სულიერი
ტურფათ იღებავს ყელსაო,
იმის ყელის მოღერება
მთლად დააშვენებს თემსაო,
სასიკვდილოთ სახლს იშენებს,
შეფთარება ბნელსაო. (ყაჭის ჭია)

ერთი სტუმარი მესტუმრა,
მის დღეში უსტუმრებელი,
სასმელ-საჭმელი მივართვი—
სუფრაზე დაუდებელი. (ბავშვი ჭ ქუძუები)

ევი ევისა,
ხტომა დევისა,
ხმა საზანდრისა,
ქერქი ვერხვისა. (ბაყაუი)

ერთ სოფელში ორთა ძმათა
ორთავ ერთი ტახტი აქვსო,
ერთი მუდამ სიყმეზე დგას,
ერთს სიბერე ახლო აქვსო,
ერთს მრავალი ჯარი ახლავს,
ერთს კი მარტვა ტახტი აქვსო. (მზე და
მთვარე)

ერთი რამე სულიერი
მინდორს გავა მკალივითა,
ფარაჯასა წამოისხამს,
ხმას გაუშვებს ზარივითა,
გლეხი კაცი შეინახვს
მარგალიტის თვალივითა. (ცხვარი)

ერთი სახლი მაქვს ასეთი,
 კაბა-კიბემდინ ნაშენი,
 შიგა ვჯივარ და ვიმღერი,
 გარეთ არა მაქვს სარბენი. (ზაზა)

ერთი რამ არი უსულო,
 სულიერისა მშობელი,
 შვილსა შობს, დედა მოკვდება—
 ძვირია გამომცნობელი. (კვერცხი)

ერთი რამ არხ წითელი,
 ძირთაგან ამოსულია,
 ძელის კუბო აქვს და შიგა ჯის,
 არსზედაც გადასულია,
 ავი და კარგი მისგან გვჭირს,
 მწარე და გემრიელია. (ენა)

ერთი რამ არის საწყალი,
 მალლა გაუდის ცანცარი,
 ნეტავი გამაგებია,
 რა არი მისი საგზალი? (შეშეჯა)

ერთი რამე სულიერი,
 არის ორბისა მსგავსია;
 თავი მიუგავს პილპილას,
 გულზე ჯაგარი ასხია;
 ბოლო მიუგავს ბორბალსა,
 იმათი გვარი ასეა. (ინდოური)

ეგერ, ეგერ მთაზედაო,
კურდღელი ჯის ქვაზედაო,
მივედი და შამოვკარი
მუჭუტუნი ყბაზედაო. (საჩქეჯი)

ერთი რამე სულიერი
დაიარება ბლოქვითა,
შვილებს ფეხებზე დაიზდის,
დაიარება კოქვითა,
ვინც ამასა გამოიცნობს,—
ხვალ გავუხსნილებ გოქითა. (ობობია)

ერთი თხა მყავდა ელაო,
ზურგზე ეკიდა ენაო,
მისი სიტყვა და პასუხი
ქვეყანას დაეჯერაო. (სასწორი)

ერთი რამ არი სულდგმული,
უსუსური და უძლური,
თავსა ჰყოფს თვალი ემსება,
მიწას რომ უწყო ჯუჯგური. (მუღო)

ეს ჩემი ცხენი სოსანი,
სოსანზე უფრო სოსანი,
წავა ინდოეთს წყალს დაღვეს,
ჩსევ მომივა ცოცხალი. (შერცხალი)

ერთი დედა ზდის შვილებსა
დიდსა, პატარას, წვრილებსა,
დაზდის და თვითონვე დასჭამს,
კიდევ ილესავს კბილებსა. დე (და-მიწა)

ერთმა რამე უსულომა
(მას არა აქვს განი, სიგძე)
შვილი იცის მრავალ რიგი,
მას არა ყავს ქმარი, სიძე. (წყაღი)

ერთად ორი მეზობელი
დაბადებიდგან არიან,
ახლოს არიან დგმურათა,
ერთმანეთს ვერ მიხვდებიან,
ამ წამში რომ აქ არაან,
იმ წამში გაფრინდებიან. (თვალები)

ერთი რამე სულიერი
მიწა-მიწა მძრომელია,
კარგი ვაჟი-კაცისათვის
თავზე წამომდგომელია,
სამჯერ გეტყვი მის სახელსა,
თუ მიხვდები რომელია? (შეჯი)

ერთსა ალვისა ხეზედა
თორმეტი ტოტი გძელია,
ოთხ-ოთხი თხილი აბია—
გამოსაცნობათ ძნელია,
შვიდ-შვიდი კურკა შიგ უღევს,
ახალია და ძველია,
ამისი გამომცნობელი
ჰკვიანი და ბრძენია. (წელიწადი)

ერთი რამ არის ცაშია;
ქვეყანას არა ჰქონდაო,

შევირღმა მისცა ოსტატსა,
ოსტატს-კი არა ჰქონდაო. (იოანესაგან
ქრისტეს მონათულა)

ერთი რამე სულიერი
აჯის ბროლის დანადარსა,
სამ კვირესა და სამ დღესა
გამოიყვანს განა მკვდარსა. (კრუხი)

ერთი რამ სულიერია —
უმიწოთ გაიზდებისო,
მოხენა მოთესვა, მონერგვა —
არც ერთი მოუნდებისო. (ირმის რქა)

ერთი რამე ვნახე —
ეშმაკისა სახე,
მალლა-მალლა დადიოდა
ძირს დაედგა მახე,
წვრილი ჩიტი გაბმულიყო,
ჩემი თვალით ვნახე. (აზობია)

ვეი ვეისა,
ფენი დვეისა,
ხმა ზურაბისა,
ხტომა ვერძისა. (ბაყაყი)

ერთი რამე სულიერი
თავსა იწვევს ყადვითა,
ცეცხლი სძულს და შეშა უყვარს,
მხდალი არის ქალივითა,

მე შინახავს თავადები—
დაჰყვებოდენ ყმასავითა. (ირემი)

ერთი რამცა,
თეთრი რამცა,
თეთრად გადაპენტილამცა,
ვინც ამას ვერ გამოიცინობს —
თხაც არის და ბეცი რამცა. (ცა)

ერთი რამე კარგ-კეთილი,
კარგ-კეთილს თავს მოაწონებს,
უარგისი ემღურება,
მახინჯს-კი თავს მოაძულებს,
გაუცინებ, გაგიცინებს,
ხარხარისგან არ ისვენებს. (სარკე)

ერთი რამე სულიერი
ფრთოსანი, ორ ყუროსანი,
უკვერცხოთ სმიდის მშობელი,
ვით რომ ირემი ხმოსანი,
ამისი გამომცნობელი —
ჰკვიანი და მგოსანი. (მელამურა)

ერთი რამე სულიერი
კუდიანი და ჰრელია,
ქათმის პატარა შვილისთვინ
სინსილას გამწყვეტელია. (გაჭკაჭი)

ეო, მეო, დაგრეხილო ხეო,
საიქიოს ცხონება ხარ,
სააქაოს სინათლეო. (სანთელე)

ერთი რამ უცხო ფრინველი
მთას მიადგება გმირულათ,
თავს ხურავს წითელი ქუდი,
ტანთა აცვია ბებრულათ,
მას თავის პირი ცუდათ აქვს,
ახალი გამოპირულათ,
ხმელს დაჰკრავს ნედლი, გამოაქვს
მას თავის სარჩო გმირულათ. (კოდარა)

ერთი რამ უცხო მავალი
გვერდით ჩნდა, გამიკვირდაო,
თუ გავიქეცი გამომყვა,
დავდექი, დადგმა ისაო;
თუ ხელში ავიღე რამე,
მან ბარგი აიკიდაო,
ფქვენი ჭირიმე, მიშველეთ,
ეს რა გადამეკიდაო! (ჯანდი, აჩრდილი)

ეს შავი ცხენი ნეფისა,
ჩქარა ამღები ფეხისა,
ლაგამს ვერავინ აუღებს
ერთი ამ ჩვენი ქვეყნისა. (ჩწეილი)

ერთი რამ არს გასართობი,
რიცხვითა ოცდაათობენ,
მუსაიფსა მუსაიფზე
ზედი-ზედა დააცხრობენ,
მიკვირს, რატომ არ ებრაღვისთ,
ზოგსა კვლენ და ზოგს აშთობენ,
მამაცურათ ვინც ვერ იღებს,
უგნურებას მოუთხრობენ. (ნარდი)

ეწერს ცეცხლი უკიდია,
მუხას ეპრიალება,
თუმც არა სწვავს,—მთელს მიდამოს
ნათლათ ეკრიალება. (ცისარტუელა)

ერთი რამ არის უსულო,
მშვენიერ მუცელ-ყელითა,
თავზედა ცეცხლსა დაიდებს,
გვაკვირვებს მისის მზერითა,
ლაპარაკობს და არ ესმის
ნეტა რა რჯული ენითა! (წარგილა, თათ-
რული ჩიბუხი)

ერთი რამ სულიერია,
შორე მომკრეფი ვარდისა,
ჯერეთ ღვთის მოსამსახურე,
მერე ყოველი კაცისა. (ფუტკარი)

3

ვერ გამომჭრის კარგი მკრელი,
ვერ შემკერავს ხარაზიო,
აღის ფერად ავყვავდები,
ხელთ დამიჭერს ლამაზიო. (ჭიქა ღვინით)

ვიწვი, ვდნები და ვიდაგვი
საიდუმლოებას ვინახავ. (ლუქი)

4

ზევითა მთა მამითოვა,
დაბლა ბარი მამიწათხა;
შორ მიმავალი სტუმარი
ერთობ ახლოს დამისახლა,
ორი ოთხათ გადამექცა,
მუშაც სულ მთლად დამითხლიშა. (სიბერე)

ზამთარ-ზატხულის ურწყული
ზამთრობით შინაურია,
ტანსა აცვია ეკალი
გაიხდის—დაბრაწულია,
ზოგს წაიღებენ ქალაქში,
ვერ იცნობთ—სადაურია. (წახლი)

ზევიდგანა მოწიწინობს
კაბა-კუბა ქრელოსანი,
ყველა იმას დაედევნა
ქვევითი და ცხენოსანი. (მწეერი)

ზევიდგანა მოფრინაედა
უფთო, უფეხო, უყურო,
ვეტაკო? როგორ ვეტაკო?
არა და როგორ ვუყურო? (ბურთი)

თ

თუ არ ვარ—გულით მელიან,
თუ მოვალ—მემალეებიან. (წვიმა)

თავს მოვქრი, ენას ამოვთლი,
წყალს ვასმევ, ვალაპარაკებ. (კაჯამი)

თავს ხერხი,
ბოლოს ნამგალი, (მამჯი)

თეთრი არი თოვლივითა,
გამსრველია ქონივითა,
ფხვიერი მიწასავითა. (ტარტი)

თხა და ძროხა დამმობილდა
ლორის შუამავლობითა. (მაჭიკი)

თავი ბუს უგავს,
ფეხი წალამსა,
ნახტომი — დევის ქალასა. (კაღია)

თეთრი რამ არი ვარია,
წყალს დააქვს, როგორც გალია. (ქაფი)

თავ-შიშველი,
ტან-შიშველი,
სახელს გეტყვი,
ვერ გიშველი. (შველი)

თეთრი ხნული,
შავი თესლი,
თესლი მთესავს ეუბნება. (წერილი)

თეთრად დავიბადე,
წითლად ავიზარდე,
შავათ დავბერდი. (მაყვავი)

თავი ქვის,
ტანი ხის,
ფოთოლსა სკამს,
ნაცარს ყრის. (უაღაონი)

თეთრი ფქვავს,
წითელი ურევს,
ურწმუნო უძახის:
აქ ჩამოდით. (კბილები, ენა და მუცელი)

თავზედა ჯილა ადგია,
მორთული მეფესავითა,
ფეხებზე დააქვს დეზები,
ცხენზე მჯდომ ნხედარივითა,
ყოველ კაცს ადრე აღვიძებს
ერთგული დარაჯივითა. (მამადი)

თემ-თემად მოდის ლაშკარი,
მოვა და მოიქცევისა;
ყრია უწყალოდ დაქრილი,
სისხლი არ დაიქცევისა,
ღმერთმა ეს მოგვცა საზრდელად,
თუ კაცი მოიქცევისა. (ჭურის მკა)

თავსა და ბოლოს იქნევდა
და ტანსა უჩინარისა,
ყვითელი ვარდის დედაა,
შვილისთვის შეინახოსა,
ვაი, თუ ფეხი წამოკრას,
ვაგლახი დაემართოსა! (სადღკებელი)

0

ინადირეს და გაიგდეს
მეფეთა და ხელმწიფეთა,
გამოუდგენ სუყველანი,
არ იზოგდენ ხელთა-ფეხთა,
ნაკრავსა ბევრსა აიტანს,
სისხლსა არ იდენს ჩქეფითა:
ბოლოს ჟამს მალლა წავიდა,
ძალლიც ვერ მისწვდა ყეფითა. (ბურთი)

იფლიფიონის საყდარი.
იფლიფიონს ეუმბება,
შევხედე და შე'ომხედა,
პასუხს არას მეუმბება. (საჩქე)

კ

კრიჭი, კრიჭი, კრიჭინასო,
მკვლარი ცოცხალს იჭირავსო,
ღმერთო, კითხე კრიჭინასო,
რავა ტყვილათ მიჭირავსო! (ზოჩკილი)

კიკლი, კიკლი, კიბესპო,
როსტომიანთ ციხესაო,
ზედ კურდღელი შემომჯდარა,
აწკაპუნებს ყურებსაო. (ზარა)

კაქკაქმა კაქკაქურამა
მზენი დასჭრა და მთვარენი,
მისმა პატარა ძმისწულმა
ზედ მიაკერა არენი. (მაგრატელი და ნემსი)

კამსი, კუმსი, კამსარასო,
ნადირობს და ჭამს არასო. (თოფი)

კენესის და არა სტკივა რა,
ეძებს და არა დაკარგვია რა. (ღორი)

კაცი ყანასა სთესაუდა
ბრძენი და გულის ხმიერი,
გუთანი ქონდა ჩალისა
და ხარი მისი ძლიერი,

გვერდს ეღვა თვალის ნათქერი—
შავი კუბრისა მიერი,
მით ხალხსა უნდა ვშველოდეთ
ყოველი აღამიერი. (სამწერლო იარაღი)

ლ

ლალის თერათ აყვავდები,
ხელს დამიჭერს ლამაზიო,
ვერ გამომჭრის კარგი მჭრელი,
ვერც შემკერავს ხარაზიო. (ჭიქა ღვინით)

მ

მე რომ ღმერთმა გამაჩინა,
ხმელეთად დავიარები,
მთა-ბარი ჩემით ცახცახობს,
ზღვაზე გამიდის გრიალი,
ბევრსაცა შევენატრები,
ბევრსაცა მივეც ზიანი,
არავის შევეპუები,
თუნდ გზაზე დამხედენ ხმლიანი. (ქარი)

—

მალლიდგანა წამოვიდა
უთვალავი, ბეირივითა,
ნაყოფი მიწას დააგო,
შამოგვიხტა ქირივითა,
ვხედავდით და ვერ ვშველოდით,
ყველა დაგვსვა ტირილითა. (სეტყვა)

—

მოდგა და მოდგა ჩაჩკანი,
მოდგა და მოიყარაო,
უჩხუბრათ სისხლი დაიქცა,
უომრად გაიყარაო. (წურბელი)

მინდორს დადგება ლაშქარი,
დადგება, არ იქცევისო,
შეებმიან ამოსწყვეტენ,
მრავალნი წაიქცევისო,
უწყალოთ ყრია ლაშქარი,
სისხლი არ დაიქცევისო. (შგა)

მაღლიდგანა ელჩი მოდის,
პირი აქვს და ენა არა,
ორი ღუმა მიეუტანე,
წვენი ჭამა, ფოჩი არა. (ბავუვი)

მაღლა ვჯივარ ბაქანზედა,
წვერი მცვივა კალთაზედა. (სახეჩელი)

მაღლიდგანა წამოვიდა
კაბა-კუბა ჭრელოსანი,
ყველა იმას გამოუდგა —
ქვეითი და ცხენოსანი. (მწეკი)

მაღლიდანა წამოვიდა
შავითა და ბნელითაო,
ზოგსა გული შეუწუხა,
ზოგი ელის ღხენითაო. (დრუბელი & წვიმა)

მე მშვა მამა ჩემმა უდედოთ,
მე ვშვი ცოლი ჩემი,
ცოლმა ჩემმა შვა ასული ჩემი,
ასულმა ჩემმა შვა მამა ჩემი. (ადამი, კვა,
ღვთისმშობელი და ქრისტე)

მე ძმა მყავს შავი სახისა,
არ არს ჩემი დედ-მამისა,
ხან კვდება და ხან ცოცხლდება,
არის სხვა-და-სხვა ტანისა. (ჯანდი)

მიწაში დაბადებულია,
შორის მხრიდანაც მოსულა,
მაგრამ ერთ წამზე გამქრალა,
როცა წყალზე დაცემულა. (მარდი)

მალლა შევედვი—ქვა იყო,
ჩამოვიღე და სხვა იყო,
წყალი უყვარდა—თევზი არ იყო,
კვერცხს დებს—ქათამი არ იყო,
გამოიციანით, რა იყო? (ქუ)

მე მალლობაზედა მინახავს
ზანზალა დაკიდებული,
მე ზანზალიდან მინახავს
მე ხმელი გამოღებული,
მე ხმელიდგანა მინახავს
მე ნედლი გამოღებული,
მე ნედლიდგანა მინახავს
მე წყარო გამოდენილი,
მე წყაროდგანა მინახავს
სამოთხე განათებული (კაკალი ჭებანი და
ზეთი)

მე ერთი რამე მინახავს
გათლილი წმინდა ქვისანი

გარშამო შამოსხედილი
ოქრო, სპილენძი რქისანი,
ბერს სინათლეს მოუმატებს,
სარგო თუ ნახა მისანი,
ოჲ არა— უქმად ჩაუვლის,
ფიცი არ უნდა ღვთისანი (სათვაჯე)

6

ნადირი რამე მინახავს
უფთო, უნისკრტო ფრინველი,
სახლი აქვს ცეცხლი ვერ დასწვავს,
ძნელია მისაგნებელი,
ყოველი კაცი მას დასდევს
ერის კაცი და მწირველი. (თევზი)

ნეტა რა არი მისთანა,
ამომავალი მზისთანა?
წყალში რო ფეხი უდგია;
იმ ოქროს ჩარდახისთანა. (ცისარტყელა)

მ

ორი ოროლასო,
ოთხი კოლოლასო,
თერთმეტი კელენჯარასო,
არც ერთი ნაპერწყალასო. (ძუძუები, ცხვარა,
ძრახა, ღორი და ქათამი)

ორბი ორბის ოდენა,
თავი კოჭბის ოდენა,
გადმოდგება დაიძახებს:
„მე ვარ ქვეყნის ოდენა.“ (ბუკი)

ორი ფრინველი ჯღებიან,
დაბადებიდან ჩემთანა,
ამ წამში გაფრინდებიან,
ამ წამში მოფრინდებიან,
სხვისას გაშინჯვენ ჯავარსა,
თავისას ვერ მიხვდებიან. (თფალები)

ოთხით დავიწყე,
ორზე გაღვედი,
ორმა მიმტყუნა—
სამს ვანდე ბედი. (სიუმე, სიფაქაჯე, სიბერე)

ორი რამ ერთათ ქიდაობს,
თავს ახლის ორივე მწარეთა,
წითელი არის ლალივით,
იციც ყოველსა მხარესა,
ყველა მითი მხიარულობს,
თამაშობს მომღიმარეთა. (წითელი კვერცხი)

3

პატარა რამ კურტანია,
ახლოვს ქვირთის მომტანია. (კოვჩი)

პირველი იყო მამაჩემი,
შემდეგ დედათ მოვექეცი,
ჩემი გაზდილი ყმაწვილი
დედაჩემსა ქმრათ მივეცი. (მამა იყო დაბა-
ტიმრებელი, ქალიშვილი ნახვის დროს თავის
ძუძუს აწოვებდა და ამ გვარად დაიხსნა შიმ-
შილისგან).

პატარია ველიაო,
ყველას საყვარელიაო. (ფუფი)

პატარა კელენწუტაო,
კედელზე მისეკუპაო. (საბუღარი)

პატიოსანსა თვალსა გავს,
საუნჯეთ არ ჩაითვლება,
ამისი გამომცნობელი
სოლომონ ბრძენი იქმნება. (ციცინათელა)

რ

რა არი—გვარი არა შობს,
არც ოდეს გადაშენდების,
რა სხვა-სხვა გვარსა მიუდგეს,
მით იშვეს მითი* შენდების,
რა ზომც პატივი მიაპყრა,
მამა არ დაუშვენდების,
როს გაიზდება მაშინა
ზურგი არ შეუსვენდების? (ჯგერი)

რძესავით ტკბილი,
ნადველივით მწარე. (ქსა)

ს

სამი ასი, სამი ოცი,
სამს დაადევ კიდევ ორი,
მას ორმოცდა რვა მიმატე —
შეიქნება ესეც სწორი,
თორმეტია ყველა ერთად,
არ გეგონოს არვის ქორი,
ექვსა შეიქმ ფალალათსა,
ექვსს მოისვი გვერდზე ქონი. (წელიწადი)

სული არი ღვთისა,
მუცელი აქვს ცხვრისა,
სოფელ-სოფელ ჩამოივლის,
ყველგან იღებს მინდსა. (მესტვრე)

სივაჟაკით მობურძღული
სიბერეში გამართული. (გვიმრა)

სახლი ავაგე ხისაო,
არ არის ნაფოტისაო,
შედიან და გამოდიან —
ბძანება არის მღვთისაო,
იმათი ნამუშაგარი
მარგია ცოცხალ-მკვდრისაო. (ფუტკარი)

სუსტი, სუმბუქი ფრინველი
არ ითხოვს სასმელ-საჭმელსა,
კაცსა საზღოსა უტკბილებს
და ღმერთსა უნთებს სანთელსა. (ფუტკარი)

სახლი დავდგი უსაძირკვლო,
მდიდართაგან მოღებული,
ხან შეკრული, ხან გახსნილი,
ხან მგზავრი და ხან დებული (ბაშბის კა-
რავი)

სახლი ვნახე უნათლესი,
ღვთისგან ჩვენთვის მინაფენი,
შიგ ტახტი დგას მოკაზმული,
მძიმე სტავრით მონაფენი,
ზედ მეფე წევს მოსვენებით,
სასოებით მინაფენი,
თავ-შიშველი მსახურებენ
ერი, მღვდელი და მეფენი. (საუღარი)

ტ

ტყეში დავიბადე,
ტყეში გავიზარდე,
შინ რომ მოვედი,
კუკუ დავიძახე. (როდინი)

ტანი უდნება და გული ეწვის,
სადაც მინახავს, ყველგან ბნელს ებძვის.
(სანთელი)

ტახტი იჯდა ტახტაზედა,
ბღღვირს იყრიდა კალთაზედა. (წისქვილი)

უ

უცხო სტუმარი მეწვია,
მის ღღეში უსტუმრებელი,
სასმელ-საჭმელი მივართვი,
სუფრაზე დაუდებელი. (ბავშვი)

უხნავ უთესად მოსული,
ზამთარს მიწაში სძინავსო,
თეთრი პერანგი აცვია,
თავი მიუგავს ინასო,
დიდი კაცის ჭამაშია
საინებზე დაგლინავსო. (სოკო: ნიუვი)

უთვალო იყო—მიყვარდა,
გათვალთანდა—შემძულდა. (ფეხსაცმელი)

უსულო არის ორსული,
სულიერისა საშობათ,
დღდა კვდება, შვილი რჩება,
ძნელია გამოსაცნობათ. (აბრეშუმი)

უცულოთ და უნაჯახოთ
სახლი მოხარატებული,
შიგ ჯის უქუდო ვაჟკაცი,
ულვაშ გაწკიპინებული. (ლოკოკინა)

უცხოდ მოვიდა ლაშქარი,
უცხო მისითა სახითა,
ხან არის უანგარიშო,
ხანაც ვერავენ ვნახითა,
არც მოედების მას ბადე,
არც დაიჭირვის მახითა,
ბრძენი, იმათი მცნობელი,
ბევრი ვერავენ ვნახითა. (ვახსკვლავები)

ფ

ფაჩა-ფუჩი, მიქელაო,
გამოხტენი შიშველაო. (სიმინდის ტარო)

ფრთები აქვს და არა ფრინავს,
პირი აქვს და არა გმინავს,
უფეხოა, მაგრამ დარბის. (თეფში)

ძ

ქვეყნის ჯარი ლაშქარს მიდის,
შენ რას შვრები, კინკარაო?
— ჩოხა, ჩაჩი, მივატოვე,
გადმოვვარდი ტვლიპანაო. (ნიგვზის კაკალი)

ქვეყნისა მოანგარიშე
ჩხირებზე ჩამოცმულია,
ვაჭრის მონა და ერთგული,
სოფლისა გამღვარძნელია,

ზურგზე კიდია გროშები:
თუმნები, მილიონია,
ფასად კი ბევრად არა ღირს,
ადვილი საშოვნელია. (სახანგაჩიშო, „ჩოთ-
ქი“)

ქოთქოთამ დაიქოთქოთა,
გარს შემოისხა შვილები,
არც არის მისი შვილები,
არც არა შვილი-შვილები. (მღვდელი)

ქვეყანას გასწვდა,
ქურის თავს ვერა,
სუყველას უნდა
იმისი მზერა. (ფული)

ქვესკნელში დაბადებულან
ორი ძმანი თეთრ-ყვითელი,
ჯოჯოხეთში მონათლულან,
ამოსულან გაწმენდილნი,
ვაჭრებად გადაქცეულან,
არიან ქვეყნის მყიდველნი,
იმათ მოყვრობენ ყველანი—
ბებერი გინდა ყმაწვალნი. (ოქრო და ვერ-
ცხლი)

ღ

ღმერთმა ბრძანა და კაცმა თქვა:
„ღევს შევაბათ უნაგირი,
არცა უნდა ფივა-ქერი,
არცა ლაგამ-უნაგირი.“ (ნაფი)

ლორს კოჭამდინ ვერ შეწვდება,
კაცზე უმაღლესი არის. (ქუდი)

ლორია, ღორღომელია,
მიწაში ჩამძრომელია,
სამჯერ გეტყვი იმის სახელს,
თუ მიხვდები რომელია? (შეჯი)

ლორი, ღორი, ღორღომელი,
ტან-დაბალი საქონელი,
გარეთ გავა, გასუქდება,
შინ შემოვა, შეწუხდება. (ტიკტაკა)

ჟ

ყველა ხეში ნაქები ხარ,
ხეო, მაგრამ რაეარ ხეო,
ამ სოფლიურათ უძღურო,
საიქიოს სამოთხეო,
მეფისა და დედოფლისა
ყელზე ხელის გადამხვეო! (ვენახი)

ყოველ თვისა და თვის თავზე
ბარდათ ამოდის კლდის თავზე. (მთვარე)

ზ

შვიდი ფიცარი—
შეფიცებული, შემტკიცებული,
ვერც გახსნის მეფე,
ვერც მისი ჯარი. (დიდ-მარხვა)

შიგნით გული-გურგუმალი,
გარეთ კანი ატლასია,

მას რომ ჯარი ახვევია,
მაჩხუბარი ათასია. (წახლდი)

შავია — ყვავი არ არი,
თეთრია — ყველი არ არი,
კული აქვს — თაგვი არ არი. (ბოლოკვი)

შავი არი შაშვივითა,
იკბინება ძაღლივითა,
გაძღება და გაგორდება
კულა მეძებარივითა. (წურბუჯი)

შავ მიწასა მიაყრიან,
მწვანეთ ამოუა ძირი,
შტო მრავალი გაეზღება,
ფოთოლი აქვს მეტად ხშირი,
მწვანე, მკვახე ხილი იცის,
საჭმელია მეტად გრილი. (ჭიტრი)

შიგნით ოქრო,
გარეთ ვერცხლი. (კვერცხი)

შავი რამ აყლაყულაო
კედელზე აყყულაო. (ჯანდი)

ჩ

ჩემი შავი საიდუმლო
უნდა ვანდო მაგ შენს გულსო,
თუმც კი ვიცი, ყველას ეტყვი
მინდობილს და დაფარულსო. (ქადაღდი)

ჩვენ ხუთი დანი ვიყავით,
არც ერთს არ გვექონდა ზდილობა,
იმ თავიდანვე თან დაგვეყვა
ერთი მეორის ცილობა. (წინდისჩიკები)

ც

ცეცხლია ნაპერწკალისა,
აბედს არ მოეკიდება,
ამისი გამომცნობელი
მეცნიერთა ჩაითვლება. (ციცინათელა)

ცოცხალია — ბალახსა სჭამს,
მოკვდება და ღვინოსა სვამს. (ტიკი)

ცოცხალი ურტყამს,
მკვდარი ღრიალობს. (ზარის რეკა)

ძ

ძირს მბზია ორი ტოტი,
ზევიდან ვაჯივარ ხესა,
ღიასახლის ვენმარები,
სამოსლისთვინ ვაქნევ ხელსა,
შვილო, შვილო, ავაგროვებ,
შესაწმინხად ერთად ძმებსა. (სამოსეუჯი)

ძალლი წევს და კუდი ღრინავს. (ჭარა)

ძირი მიწას,
შუა საბძელს,
თავი შენს
მკვდარსა და ცოცხალს. (ჭური)

▼

წყლის მშვილდი და წყლის ისარი
მოხვდა ჯირკს გადააბრუნა. (წისქვილი)

წინ ზურგი, უკან მუცელი. (კანჭი)

წელი ხის—ტოტის ნაჭერი,
თავი მიწისა აბია,
თუ კაცი ხელს არ შეახლებს,
მას სული გაუნაბია,
მწარე ბალახს სჭამს ცეცხლითა
ზოგჯერ, ვით გველეშაპია,
პირით და კუდით ბოლი სდის,
ძვირიც არ არი, იაფია. (ყაღიონი)

წითლათ ავღაჟღაჟებულვარ,
ათი კაბა მაცვიოა,
ქარმა რომ წამამიბეროს,
სწრაფათ ყველა გამცვივაო. (ყაყაჩო)

ფ ე ი ქ ა რ ი

(ზღაპარი, ჩაწერილი მ. როსტომიშვილისაგან)

შაჰაბაზი თავის ქალაქში შინჯავდა ხალხსა. სხვა-და-სხვა ტანისამოსს იცვამდა. ერთხელ უყურებდა თავის პალატიდამ ხალხსა. ნახა, რომ ერთ სახლში მუდამ ღამე სანთელი ანთია; შუა ღამემდინ ყველანი იძინებდნენ და იმას კი ისევ ენთო სანთელი. შაჰაბაზმა უთხრა თავის ვეზირსა: ერთი ვნახოთ, ის რაკაცია, რომ ამ დრომდინ ფხიზლობსო. ჩაიყო თითონ ფარეშის ტანისამოსი და ვეზირსაც ჩააცო. მივიდნენ იმ კაცის სახლში და უთხრეს: ჩვენ შორი გზიდან მოვდივართ ღ თუ შეიძლება, ამალამ აქ შეგვიჩახეო.— მობძანდითო, დაუძახა სახლის პატრონმა. შევიდნენ და ნახეს: ერთი მოხუცებული ფეიქარი მოთხრილში ზის და ქსოვს. ესენი დასხდნენ. უთხრა შაჰაბაზმა: რატომ ყმაწვილობისას არ იღვაწე, რომ მოხუცებულხარ და ეხლა სწვალობო? ფეიქარმა უთხრა: ბევრი ვიღვაწე, მაგრამ ოცდა თორმეტს ვერ გადავარჩინეო. ვეზირსა ჰკითხა: ოცდა თორმეტი რა არისო? ვეზირმა უთხრა: კბილები არისო. აღვნენ და წამოვიდნენ. მეორეს დღეს დაიბარა ფეიქარი და ერთი ქისა ოქრო მისცა: წაიღე ეს ფული, დახარჯე და როცა გამოგელიოს, ისევ მოდი, წაიღე და ღამე აღარ იმუშაოვო. გამოართვა და წაიღო. შინ მივიდა. ცოლს ერთი სტუმარი ჰყვანდა და იმასთან ვერ გამოაჩინა ფული; რამდენიმე ამოიღო ქისიდან დანარჩენი ნაგვის გოდორში ჩაბუღა ქისიანათ და თითონ ბა-

ზარში წავიდა. მანამდის ის ბაზრიდან დაბრუნდებოდა, ცოლმა აპკიდა ეს ნაგვის გოდორი და გადააყრევინა ნაგავი. მოვიდა ფეიქარი და ჰკითხა ცოლსა: რა იქნა გოდორიო? ცოლმა უთხრა: გადასაყრელათ გავგზავნეო. მაშინ დაჯდა ფეიქარი და დაიწყო ისევ მუშაობა. შაჰაბაზმა ნახა, რომ ისევ მუშაობდა ფეიქარი, დაიბარა მეორეთ და ერთი შემწვარი ბატი, ოქროთი გატენილი, მისცა და უთხრა: წაიღე და სუფრაზე დასჭერიო. წამოვიდა ფეიქარი და შემოხვდა გზაზე ერთი ურია. — სად იყავი ძმობილოვო? ჰკითხა ურიამ? — ხელმწიფესთანავო. ჯათაო? — ღმერთმა უშველოს, ერთი ბატი მიფეშქაშაო. ურიამ შეატყო, რომ შიგ რამე იყო და უთხრა ფეიქარს: აბა, ძმაო, ეგ რა გაგიხდება, ერთ მანათს მოგცემ და მე მომეციო. აიღო და მისცა მანეთათ. წაიღო ეს მანეთიც შეჭამა და დაიწყო ისევ მუშაობა. შეხვდა შაჰაბაზმა, რომ ისევ მუშაობს, დაიბარა მეორე დღეს და ჰკითხა: ბატი არა სჭამეო? — ერთი ურია შემხვდა, მითხრა: ეგ რა გაგიხდება, მანეთს მოგცემ, მე მამეციო, — ავიღე და მივეციო. ჰკითხა ვეზირსა: ამ ოხერს რა უნდა უყოვო? ვეზირმა უთხრა: თუ კი ღმერთს არ უნდა მაგისტვის — შენი მიცემული არ შერჩებაო. შაჰაბაზმა უთხრა: დუქნები უყიდეთო, ქირა აიღოს ღ იმითი იცხოვროსო. — კარგი იქნებაო — უთხრა ვეზირმა. მოიყვანეს ეს ფეიქარი, მისცეს ერთი ყუმბარა და უთხრეს: ეს გაისროლე, სადამდინაც მიუწვდება, იმ დუქნებს შენ გიყიდითო, აიღე ქირები და ჰამეო. ფეიქარმა მოიქნია ყუმბარა, ეცა ერთ კედელს, იქიდან წამოვიდა, მოხვდა თავში და თავი ოთხათ გაუსკდა.

ბ ე ლ ი ს წ ე რ ა

(მისივე)

ერთი ხელმწიფის შვილი ნადირობდა; ერთი წყლის პირას გაიარა, ნახა ერთი კაცი ქალღღებსა სწერს და წყალში ჰყრის. ხელმწიფის შვილმა ჰკითხა: რასა სწერამო? — ცოლ-ქრმობის იღბალსო. — მაშ, რადგან ეგრეა, ერთი მეც დამიწერეო. იმან უთხრა: შენთვის დამიწერია: ერთ ქვეყანაში შვიდი წლის ავადმყოფი არის და შენ ის უნდა შეირთოო. ხელმწიფის შვილმა უთხრა: ეგ მოშალე და სხვა დასწერეო. — მოშლა აღარ შეიძლებაო. დაბრუნდა ნადირობიდან და განიზრახა: წავალ, იმ ქალს მოვკლამ დმ სხვას შევირთამო. ადგა და წავიდა. იმ ქვეყანაში მივიდა, სადაც ის ავადმყოფი იყო, შევიდა-სახლში და უთხრა: მგზავრი ვარ და ამალამ აქ დამაყენეთო. — მოდი, შვილო, სტუმარი ღვთისაო. ამოიღო ერთი თუმანი, მისცა და უთხრა: წადით, რაც მაგ ავადმყოფს იამებოდეს — მოიტანეთო. წავიდა იმ ქალის მამა და ყველაფერი იყიდა. დასხდენ სუფრაზე და ხელმწიფის შვილმა ჰკითხა: რატ არის ავათაო? — არც ჩვენ ვიცითო, შვიდი წელიწადი არის, რაც ეგრეაო.

სუფრა რომ ააღაგეს, ხელმწიფის შვილს ცალკე გაუშალეს ლოგინი. იმათ რომ დაეძინათ, მივიდა ხელმწიფის შვილი ქალთან, ასი თუმანი თავ ქვეშ დაუდო, ამოიღო დანა და ყელში გაუსვა, მაგრამ ტყავის მეტი ვერა გასჭრა-რა. ხელმწიფის შვილი გარეთ გავარდა და გაიქცა, ქალმა-კი დაიწყო ყვირილი: „ვაიმე, მომკლესო!“ მაშინ დედ-მამას გამოვლევდა, აანთეს სანთელი და ნახეს ლოგინი სისხლში მოსვრილი. ქალს ყელი შეუკრეს და ნახეს სტუმარიც აღარ იყო. თურმე ეს ქალი არამი სი-

სხლითა ყოფილიყო ავით და იმ სისხლის დენამ მარჩინა. გახდა მშვენიერი სახისა. მერე დედ-მამამ სთქვეს: ეს მტერი რახან აგვიჩნდა, არ მოგვასვენებ-სო, აქედან ავიყარნეთ და სხვა ქვეყანაში გადავსახლდე-თო. აიყარნენ და სადაც ის ხელმწიფის შვილი სცხოვ-რებდა, იმ ქალაქში დასახლდენ, ერთი ქუჩის პირში. როდესაც ხელმწიფის შვილი გაივლიდა, თვალი ამ ქა-ლისკენ რჩებოდა. ერთხელ ხელმწიფემ მოინდომა თავი-სი შვილის დანიშვნა და ჰკითხა შვილს: რომელი ხელ-მწიფის ქალი გინდა გითხოვოვო? შვილმა უთხრა: მე ხელმწიფის ქალი არ მინდა, ერთი ახლათ მოსული კაცი არის და თუ მითხოვ იმის ქალს, თუ არა და ჩემ დღეში ცოლს აღარ შევირთამო. — როგორ იქნება, გლევ კაცის ქალი შეირთოვო?! — მე მსურსო. — მაშ რახან არა შვრები, შენი ნება იყოსო. მაშინ წავიდნენ და იმ ახალ მოსულს ქაღი სთხოვეს. იმათ გაუხარდათ, ქალი მისცეს და ჯვარიც დასწერეს. ხელმწიფის შვილმა ყელზე ხელი მოუსო და გაკერილი ეტყობოდა. ჰკითხა: ეგ რა გაქვს ყელზედაო? ქალმა დაწვრილებით უამბო, როგორცა ყოფილიყო. მაშინ იგრძნო და სთქვა: მადლობა ღმერთს, თავის წერას არ ასცდენია კაციო და იმანაც თავისი ვინაობა გამოუცხადა.

წყნელი ცოლი

(მისივე)

ერთი კაცის ცოლს საყვარელი ჰყავდა. ქმარს რაც მიჰქონდა სახლში, ცოლი სულ საყვარელს აქმევდა. ერთხელ უთხრა ქმარმა: ხორცი რო გამოგვზავნე, — რა უყავიო? ცოლმა უთხრა: იქნება სიზმარში ნახე, თორემ შენ აქ ხორცი არ მოგიტანიაო! ეს კაცი დაფიქრდა და თქო:

იქნება მართლაც არ მომიტანიო, მეორე დღეს იყიდა. წაიღო და უთხრა: მოხარე და ამაღამისთვის შეინახეო. კაცი წავიდა თავის სავაჭროზე. დედაკაცმა მოხარეა, ზოგი თვითონა ქამა და ზოგი თავის საყვარელს გაუგზავნა. ქმარი მოვიდა საღამოზე და უთხრა: აბა, დედაკაცო, პური მოიტა, მშვიერი ვარო! მოუტანა პური. — კერძიც მოიტანე, სად არისო? — არ არის კერძიო. — მაშ რა უყავი ხორციო? — ხორცი როდის მოგიტანიო?! — უთხრა ცოლმა — ესეც გახდა იმდღინდელიო? ეს კაცი დაღონდა და წამოვიდა. მეორე დღეს ერთი ცხვრის ბარკალი იყიდა, გრძელ ჯოხზე ჩამოაცო, ზურნა დაიჭირავა, წინ გაუძღვა, მივიდა თავის სახლში და დაუძახა მეზობლებს: ხორცი მამაქვსო. მეზურნეები უკან დაბრუნდნენ. ხორცი შინ შეიტანა და უთხრა ცოლსა: მოხარე, იქნება სტუმარი ვინმე შემხვდეს და მოვიყვანო. ცოლმა უთხრა: კარგი, მოვხარეშა-მო. ამ კაცს შეხვდა ერთი შორის სოფლის ნაცნობი და სტუმრათ წამოიყვანა. ცოლმა პურის ყუთი დასცალა და უთხრა ქმარს: სტუმარი რომ მოგყავს, რატომ პური კი არ მოგაქვსო? — წავალ და მოვიტანო. სტუმარი შინ დასტოვა და წავიდა პურის მოსატანათ. დედაკაცმა მოიტანა ერთი სიპი ქვა და ცეცხლში ჩადო. სტუმარმა ჰკითხა: ეგ ქვა რად გინდა, რომ ახურებო? დედაკაცმა უთხრა: ღმერთმა დასწყევლოს ჩემი ქმრის ხასიათი: როცა შენისთანა პატიოსან სტუმარს მოიყვანს — ჯერ ამ ქვით დასდაღამს და მერე პურს აქმევსო! ამ კაცმა თქვა: არც პური მინდა მაგისი და არც დადაღვაო, წამოხტა და გაიქცა. მასპინძელმა პური მოიტანა და ჰკითხა ცოლს: სტუმარი რა იქნაო? ცოლმა უთხრა: თითო მაგისთანა ავაზაკს შემოათრევ ხოლმე: ხორციც მოიტაცა და ქვაბიცაო. ეს კაცი დაღონდა, ზურნით მოტანილი ხორცი ვედარა ქამა და ამ დედაკაცმა კი თავის საყვარელს გაუგზავნა.

გაუმამლარი ცოლი

(მისივე)

ერთი საწყალი კაცი ჯაგებში დადიოდა და შეშას აგროვებდა. იმას შეხვდა ერთი მცურავი გველი და უთხრა: რას დადიხარო? კაცმა უთხრა: რა ვქნა წვრილ-შვილის პატრონი ვარ და უნდა შეშა მოვაგროვო და წავიღოვო. გველმა უთხრა: მე ერთ რამეს გასწავლი და იქ წადი: ხელმწიფეს ერთი სიზმარი უნახავს, წადი აუხსენი და რაც გაჩუქოს, მოიტანე და შუაზე გამიყავიო. — მასწავლეო, უთხრა გლეხმა. გველმა უთხრა, წადი, ხელმწიფე დალოცე და უთხარი: წუხელი სიზმარი გინახამს და უნდა აგისხნა-თქო. გეტყვის: მართალიაო და უთხარი: შენ წუხელის სიზმარში შენს თავზე ხმალი გეკიდა, სხვა ხელმწიფე მოდის შენზე საომრათა და თადარავი ნახე-თქო. მივიდა ეს კაცი ხელმწიფესთან და სიზმარი აუხსნა. ხელმწიფემ მადლობა გადაუხადა და ერთი გუდა აუვსო ფულითა და მისცა. წამოვიდა სიხარულით თავის სახლში, მოიტანა და ცოლს უთხრა: ხელმწიფეს სიზმარი აუხსენი და ერთი გუდა ფული მაჩუქა, მაგრამ ვინც მასწავლა, ნახევარი იმას უნდა მივცეო. — ვინ გასწავლაო? ჰკითხა ცოლმა. — მცურავმა მასწავლაო. — შენ ხომ არ გაგიყებულხარო — უთხრა ცოლმა — მცურავს ფული რათ უნდაო?! ამ კაცმა ცოლის სიტყვა დაიჯერა და აღარ წაულო. ერთი კვირის შემდეგ ხელმწიფემ კიდე ნახა სიზმარი და დაიბარა ეს კაცი. დალონდა ეს კაცი და უთხრა ცოლს: აბა ეს რა მიყავიო? ადგა და წავიდა გველთან. გველი თავის სოროს პირზე იწვა. მივიდა ეს კაცი და შეეხვეწა: შენი ჭირიმე, დედა-კაცმა შემაცდინა და ხელმწიფე მიბარებს, მასწავლე, რა.

ვუთხრაო? მცურავმა უთხრა: ხელმწიფემ რომ გკითხოს; შენ უთხარი: სამი მქლე ხარი გინახამს და სამი წელიწადი შიმშილობა ჩამოვარდება, მოსავალი არ მოვა და, თუ შეგიძლიან, თადარიგი დაიჭირეთქო. მივიდა ხელმწიფესთან და აუხსნა სიზმარი. კიდენ აუმსო გუდა და წამოვიდა; გამოიარა შინ და უთხრა ცოლსა: ახლა კი უნდა წავულო მცურავსაო. ცოლმა უთხრა: კაცო, რას გაგიყვებულხარ, მცურავს ფული რათ უნდაო?! აილე კეტი, მოკალი და სულ ჩვენ დაგვრჩებაო. ეს კაცი მართლა გაბრიყვდა, აილო ჯოხი და წავიდა მოსაკლავათ. გველს რომ მიუახლოვდა, ჯოხი უკან დაიჭირა, — გველმა იგრძნო, რომ ეს კაცი მოსაკლავათ მოდისო და მაშინვე სოროში შევარდა. კაცმა ჯოხი ესროლა, კუდში დასჭრა, გამობრუნდა და წამოვიდა. გავიდა რამდენიმე დღე, დაიბარა ხელმწიფემ და უთხრა: სიზმარი მინახამს და უნდა ამიხსნაო. ამ კაცმა უთხრა: ხვალამდინ დამაცადეო. წამოვიდა სახლში, ცოლს ცემა დაუწყო და უთხრა: შეშა...ლო, ეს რა მიყავი, ხომ ხელმწიფე დამახრჩობს, რა პასუხი უნდა მივცეო?! ადგა, წავიდა მცურავთან ჭ შეეხვეწა: მოვტყუვდი ცოლის სიტყვითა და მაპატიე ჩემი დანაშაულიო!.. ახლა ხელმწიფე მიბარებს ჭ თუ არ ავეუხსენი, დამახრჩობსო; აქვე თავს მოვიკლამდა იქ კი არ წავალო. შეიცოდა მცურავმა და ასწავლა. წავიდა ეს კაცი და აუხსნა სიზმარი. მერე შეიყვანეს ეს კაცი ხაზინაში, აუფსეს ერთი გუდა ფულით და გაისტუმრეს. ეს კაცი შინ არ წავიდა, პირდაპირ მცურავს მიუტანა ის ფული და უთხრა: აი, ჩემო მეგობარო, რაც მამცა, სულ შენთან მოვიტანეო! მცურავმა უთხრა: მე რათ მინდა ფული? წაილე, ეგეც შენი იყოს, მაგრამ მე თქვენ კაცობასა და ეხტიმასა ვცდი, როგორი ხალხი ხართო.

გულ-კეთილი ამხანაგი

(მისივე)

ერთი კაცი ბატონის სანახავათ მიდიოდა. გზაზე ძვირფასი თვალი იპოვნა. ერთმა ურიამ დაინახა, მივიდა და უთხრა: რა მოგცე ძმობილო მაგ თვალშიო? იმ კაცმა უთხრა: არ გავყიდი, ბატონს უნდა ვუფეშქაშოვო. — მომყიდე, კაცო, ხუთ მანეთს მოგცემო. — არა, ბატონისთვის მინდაო. — აჰა, კაცო, ერთი თუმიანი და მომეცეო. ბევრი რომ გადაეკიდა ურია, იმ კაცმა უთხრა: არ მოგყიდი კია და წამოდი, რასაც ბატონი გვაჩუქებს, მე და შენ გავიყოთო. ურია დაჰყაბულდა და წავიდნენ. ბატონმა მოიკითხა ყმა. ყმამ თვალი მიაართო. ბატონმა ჰკითხა: ეგ ვილა არისო? — არ ვიცი, შენი ჰირიმე, ეს გზაზე გამიამხანაგდაო. — რა გერგებათ ამ ნივთშიო? უბრძანა ბატონმა. ურია ჩუმათ ეუბნებოდა: ბევრი თხოვეო. — რა უნდა გამოგართოთ, ასი ჯოხი გვეკუთვნისო. ბატონმა დაუძახა ბიჭსა: მოიტანე ასი ჯოხიო. ბიჭმა მოიტანა. — ბატონო, ნახევარი ჩემია, ნახევარი ჩემი ამხანაგისაო. აილო ორმოცდა ათი და უთხრა: წაქციეთ ამხანაგიო. წაქციეს ურია და მოარტყეს ორმოცდა ათი ჯოხი. ყმამ უთხრა: ჩემი წილიც მაგისთვის მიფეშქაშებიაო. იმის წილიც იმ ურიას მოარტყეს. ურია წავიდა კენესით და ყმას საჩუქარი მისცა ბატონმა.

უცნაური ბიჭი

(მისივე)

ერთ დედაკაცს ქმარი მოუკვდა ზე დაჩა ერთი შვილი. ეს შვილი, რომელ ხელობაშიაც მიაბარა, არ დადგა. მერე ერთი ლიტრა ცერცივი დაახალა და უთხრა შვილსა: მოდი, წამომყე, გზა და გზა უნდა გაქამო და სადაც გამოგელევა, იქ გაგიშვებო. წაიყვანა ეს ბიჭი ზე მისდევს. ჭამიბა. ორი მთა გადაიარა, მესამეში რო გადავიდა, ნახა ერთი ცხენიანი კაცი მოდის. როგორც მიახლოვდა ცხენიანთან, კიდევ გამოელთა ცერცივი. დედაკაცმა უთხრა: ძმაო, ეს ბიჭი შენთვის მომიცია, გინდა მოკალი, გინდა იმსახურეო. ხელოსანი ხარ? შენი ხელობა ასწავლეო. ამ კაცს გაუხარდა, წაიყვანა და ერთ ბიბან მთაში მიიყვანა: თურმე შვილნი ამხანაგნი ყოფილან მთელი ქვეყნის ამომგდებნი. უთხრა: აი, ძმანო, ეს ბიჭი მიშოვნია და მომიყვანიო! იამათ ზე უთხრეს: საქმელებს მოგვიხარშამს, წყალს მოგვიტანს, სახლს მოუვლისო, კარგია, მაინც საქირო იყო. რასაკვირველია, როდესაც საყაჩაღოთ წავიდოდნენ ხოლმე, ეს ბიჭი სახლს უვლიდა, კერძს უხარშამდა. გაიარა სამმა თვემ, ეს ბიჭი უყურებს თავის აღებს, რომ დიდძალი საქონელი მოაქვთ და ოთახებს ავსებენ. ამ ბიჭმა თქვა: ერთი ამათ უნდა მივყე, ეს ამოტელა საქონელი სიდან მოაქვთო. შევიდა ერთ ოთახში; იარაღით სავსე იყო. ერთი ხელი იარაღით შეიჭურვა და თავის აღებს მგელ-ქაშათ მიჭყვა უკან. მივიდნენ ზე ერთ გზის პირზე ჩასაფრდნენ. ამოიარა ქარავანმა. ეს თულეები დვერივნენ ქარავანსა და სულ დალეწეს. იმ ბიჭმა ნახა, რომ მისი აღები ხალხს სცარცვამენ, მაშინვე იძრო ხმალი და შეპყვირა მაღალი ხმით. ეს სოვდაგრები მოარჩინა და მისი

აღები კი ცარიელები გაიქცნენ. თითონ ჩქარა წავიდა სახლში, იარაღი თავის ალაგას დაჰკიდა. მოვიდნენ ცარიელები მისი აღები. მეორე დღეს კიდენ წავიდნენ, ისინი რო წავიდნენ, ამ ბიჭმა აისხა იარაღი, წავიდა ღნახა, რომ სოვდაგრებსა ცარცვამენ მისი აღები, იძრო ხმალი, დეერია, დაჰკივლა და სოვდაგარები მოარჩინა, თავისი აღები კი ცარიელები გაუშვა. წამოვიდა საჩქაროთ, მოვიდა შინა და იარაღი მოიხსნა. ეს თულები როცა წავიდოდნენ საყჩალოთ, ის ბიჭი თან მისდევდა და მუდამ ცარიელებს უშვებდა. ერთხელ იფიქრეს და თქვეს: რაც ეს ბიჭი მოვიყვანეთ, ჩვენ ველარა ვიშოვნეთ რაო, იქნება ამის უნარი იყოსო. ერთმანეთს უთხრეს, მოდი, ვცადოთო: წავიდეთ, საფლავები გავქრათ, ოთხნი შიგ ჩავწვეთ და სამმა ვუთხრათ: სადაც მკვდრები ცოცხლდებიან, იქ საქმელებს მოხარშამო? თუ რომ არ შეეშინდა და მოხარშა, სწორეთ ეგ იქნებო და, თუ შეეშინდა—ეგ არ იქნებო. მერე უთხრეს: ბიჭო, შენ შეგიძლიან, რომ სადაც მკვდრები ცოცხლდებიან, იქ საქმელები მოხარშოვო? ბიჭმა უთხრა: შემიძლიანო.—მაშ აიღე ქვაბები და წავიდეთო. წაიყვანა და საფლავები უჩვენა. შემოდგა ქვაბები და ხარშვა დაუწყო. ერთმა ამოჰყო ხელი და უთხრა: ცოტა ხორცი მაქამეო. აიღო და ერთი ნაჭერი მისცა. ახლა მეორემ ამოჰყო ხელი. იმასაც მისცა. მერე მესამემ ამოჰყო,—ბიჭმა ხელში ჩაართყა: თქვე ოხრებო, თქვენ რომ გაქამოთ, ჩემ აღებს რაღა მიუტანოვო?! როცა მოხარშა, წაიღო სახლში ქვაბები. მივიდენ მისი აღები, პური ქამეს და მერე გულში ჩაიდეს ამ ბიჭის მოკვლა. უთხრეს: შვილო, ფლან წყაროზე წადი და წყალი მოიტანეო. თურმე იმ წყაროზე ვინც მიდის, ცოცხალი ველარ მოდის ღ ამიტომ გაგზავნეს.

ახსენა ღმერთი ღ წავიდა. მივიდა წყაროზე. კოკა აავსო თუ არა, ქვა-კლდე სულ თავზე დააყარეს, მაგრამ ვერა დააკლეს რა! გამოიარა. ოთახში ერთი ქალი თმით ჩამოეკიდა და იძახოდა: ვინა ხართ მადლიანი, რომ აქედან ჩამომიყვანოთო! იმ ბიჭმა კოკა დადგა და უთხრა: აბა, როგორ ჩამოგიყვანოვო? — ახლო მოდი, მხარზე ფეხს დაგადგამ და ისე ჩამოვალო. თურმე ვისაც ფეხს დაჰკრავს, დედა მიწაში ჩაიძვრენს! შეუდგა ეს ბიჭი და ამ ქალმა ორჯელ დაჰკრა ფეხი და ვერა დააკლო რა. მაშინ ეს ბიჭი გაუხარდა, ჩამოჰკრა ხელი და ჩამოაგდო. ხელში ერთი აზარფეშა ეჭირა, ის წაართო და ქალი კი გაიქცა. წამოიღო წყალიც და აზარფეშაც ღ მოიტანა თავის ალებთან. იმათ თქვეს: რახან ეს აქედან მოჩჩა, მაგის მომრევი არავინ გამოვაო. უთხრეს: წაიღე, შეიღო, ეგ აზარფეშა დაახურდავე და მოიტანე, ვჰამოთო. იმან წაიღო, ერთ ქალაქში დაჰქონდა და შეხვდა ერთი ურია. ნახა ურიამ, რომ კარგი რამ იყო. — ჩემია ეს აზარფეშაო, დაიჩემა სოვდაგარმა. წავიდენ ხელმწიფესთან საჩივლელათ. ამ ბიჭმა უთხრა: ეს აზარფეშა დასახურდავებლათ დამქონდა და ახლა ეს ურია იჩემებსო. თუ მაგისია, ამისი საბადლოც ექნება სხვაო, მოიტანოს და მე ხელს ავიღებო. სად მოიტანდა? ერთ ქალაქად ღირდა! ურიამ უთხრა: აბა, თითონ მოიტანოსო. ამ ბიჭმა უთხრა: თუ მე მოვიტანო, ურია სამართალში მერგოს თავისი ცოლმეილითა და თავისი სარჩოთიო, თუ ვერ მოვიტანე და შეიდი ძმა მყავს, მოვიყვან და მაგის ყმები ვიქნებითო. ურია დაჰყაბულდა. წავიდა, თავისი ალები მოიყვანა და ურიას გირაოდ მისცა. თვითონ ახსენა ღმერთი, წავიდა, იარა და ერთ ზღვის პირზე მივიდა. ნახა, რომ ხუთი გემი დგას და ვერ გადიან. უთხრა: რატომ არ გადიხართო? იმათ

უპასუხეს: როგორ გავიდეთ? შუა წყალში რო მიდის გემი, რაღაც არის, აბრუნებს, საქონელი იღუპება. და ამისთვის ვერ გავდივართო. ამ ბიჭმა უთხრა: თქვენ მიჩვენეთ, რა ადგილას ბრუნდება გემი და მერე მე ვიცი, თქვენ ნუ გეშინიათო. გამართეს ერთი ხომალდი ლ დაჯდა ეს ბიჭი. უთხრა: აბა, ის ადგილი მიჩვენეო. მივიდნენ იმ ალაგას და უთხრეს: აქ არისო. მაშინ ასწია ქვეშიდან ერთმა, ეს ბიჭი თოკით დაეკიდა, ხელები დაუჭირა, იმან დაიწია და ორივე ხელის საბუჯრეები წააძრო და თვითონ დაიკარგა. მაშინ გემები გავიდნენ და ამ ბიჭს უთხრეს: რადგან მოგვარჩინე, რასა გვთხოვ, რომ მოგცეთო? მაშინ იმოიღო აზარფეშა და უთხრა: ერთი ამისი ბადალი მომეცითო. იმათ ურხრეს: თუნდა ხუთი გემიც სხვა იყოს, მაგას არ აუხდება, თუ გინდა, რამდენსაც მეერევი, ოქრო-ვერცხლი წაიღეო. ბიჭმა უთხრა: მე ფული არ მინდა, მადლობელი ვარო, ადგა და წავიდა თავის გზაზე. მივიდა ერთ ქალაქში ერთ მოხუცებულ დედაკაცთან და უთხრა: დედავ, თუ შეიძლება, ამაღამ შემინახეო. — მობძანდი, შვილო, სტუმარი ღვთისააო! იმ დედაკაცსაც ერთი შვილი ჰყავდა. იმ ღამეს გამოუცხადეს: შენი შვილი დარაჯათ უნდა წავიდეს საფლავზეო. დედაკაცმა დაიწყო ტირილი. სტუმარმა უთხრა: რა გატირებსო — როგორ არ ვიტირო? ხელმწიფეს ერთი შვილი მოუკვდა, ყოველ ღამეს დარაჯს უყენებს საფლავზე და ყოველ ღამე დარაჯები იხოცებიანო. ახლა ჩემ შვილსა რგებია, ამის მეტი არა მყავს და ამაღამ მომიკლავენ ლ რაღა ვქნაო?! დაიწყო ტირილი. სტუმარმა უთხრა: ნუ გეშინიან, დედი, მე წავალო! დედაკაცმა უთხრა: შენ როგორ გავგზავნი, ღვთის სტუმარი ხარო!.. — არა უშავს-რაო. ეს დედაკაცი მუხლებზე ეხვე-

ოდა: სტუმარმა ღმერთი ახსენა და წავიდა საღა-
 რაჯოთ. მივიდა საფლავთან, მოთხარა, ცოტა შორს
 ქვის სანგარი გააკეთა და შიგ ჩაჯდა. შუალამის დროს
 მოვიდა ერთი ქალი საფლავზე, დარაჯი ვერა ნახა, თქვა:
 ამაღამ ხელმწიფეს დარაჯი არ დაუყენებიაო. ამ ქალს
 სამ-წვერი მათრახი ეჭირა: ერთი წვერი დაჰკრა და საფ-
 ლავის სახურავი გაღიხადა; მეორე წვერი დაჰკრა — მკვდა-
 რი გაცოცხლდა და იმ ღამეს ერთათ იყვენ; რა დილა
 გათენდა, ქალი წამოდგა, ხელმწიფის შვილს ერთი მათ-
 რახის წვერი დაჰკრა და მოჰკლა. მაშინ გამოვიდა
 დარაჯი, დაუჭირა მათრახი, წაართო და ქალი კი გაი-
 ქცა მკვდარს ერთი წვერი მათრახისა დაჰკრა, გა-
 ცოცხლა ამ ბიჭმა ღ უთხრა: წადი მამა შენთანაო! ხელმ-
 წიფის შვილი მივიდა მამასთან. ხელმწიფე დიდს სიხარულს
 მიეცა და იკითხა: ამის დარაჯი ვინ იყო? — ბებერი
 დედაკაცის შვილი იყო. ხელმწიფემ დაიბარა დედა-
 კაცი. დედაკაცმა უთხრა: მე ერთი სტუმარი მომივიდა
 და ის წავიდაო. მოიყვანეს ხელმწიფესთან დარაჯი.
 — რადგან ჩემი შვილი სიკვდილისგან დაიხსენი, რა გინდა
 მოგცეო? ამოიღო აზარფეშა და უთხრა: ერთი ამისი სა-
 ბადლო მომეცეო. ხელმწიფემ გაშინჯა და უთხრა: ჩემი
 სახელმწიფო მაგას არ აუხდება, მე საიდგან გიშოვნოო!
 თუ გინდა, აგიკიდებ რამდენიმე ჯორ-აქლემ ოქრო
 ვერცხლსა და წაიღეო. ბიჭმა მიუგო: მე ვგენი არ მინ-
 და, მშვიდობით ბრძანდებოდეო. გასწია და წავიდა.
 დაადგა ერთ გზას, გავიდა ერთ მინდორზე. საღამომაც
 მოატანა. ერთი კოშკი გამოჩნდა მინდვრის ბოლოსა. თქვა:
 წავალ და ამაღამ იმ კოშკში დავდგებიო. გასწია კოშ-
 კისკენ და მივიდა. დაბნელდა კიდევცა. ამ კოშკის კარი
 იპოვნა, ავიდა, ნახა, რომ ერთი ოთახიდან სინათლე გამო-

დის; შევიდა, ნახა: ოქროს ტახტი დგას ზედ სამი ქალი ზის. ეს ბიჭი მიიმალა კარებთან. ამ ქალებმა მოიტანეს სუფრა ზე ყველა ნაირი საჭმელი. დაიწყეს ლაპარაკი. სამნივე დები იყვნენ. უფროსმა დამა თქო: რამდენი ხანია, ერთმანეთის გულის პასუხი არ გვითქვამსო! მეორე დებმა უთხრეს: ბრძანე და ჩვენც ვიტყვითო. უფროსმა სთქვა: რომ იცოდეთ, უკვდავების წყარო მეჭირა, ჩემი შიშით ფრინველი ვერ მოდიოდა! მოვიდა ერთი ყმაწვილი ბიჭი ზე წყალი აავსო; ქვა-კლდე თავზე დავაყარე, ვერა დავაკელი-რა! მივედი, თმით დავეკიდე, მინდოდა ფეხი დამეკრა, ქვეშ კლდეში ჩამეტანა, ორჯელ დავკარი და ვერა დავაკელი-რა!.. მერე ჩამომავლო და ის ჩემი ძველი აზარტემა რომ მქონდა, წამართვა და ღმერთმა აღდგერძელოს, რომ არ მომკლა, ესეც იმისი სადღეგრძელო იყოსო!.. შუათანამ სთქვა: რომ იცოდეთ, ზღვაში ვიყავი და რამდენი ხომალდი დავლუპე და რამდენი ოთახი სავსე მაქვს თვალ-მარგალიტითა. ერთ დღეს ავწიე მე, მინდოდა გადამებრუნებია, ერთმა ბიჭმა დამიჭირა ხელები, ის ჩემი საბურვეები წამაძრო, მთელ ქვეყანათ რომ ღირდა, ღმერთმა აღდგერძელოს, რომ არ მომკლაო!.. უმცროსმა სთქვა: მთელი ქვეყანა მოვიარე; ერთი ხელმწიფის შვილი მომეწონა, ის მოვკალი; როდესაც დამარხეს, ყოველ ღამეს დარაჯს უყენებდენ საფლავზე და ვხოცამდი. ღამე ვაცოცხლებდი და ერთათ ვწვებოდით და დღისით ვკლამდი. ერთ ღამეს დარაჯი ვერა ვნახე, გავაცოცხლე და ერთათ დავწექით; როგორც დავკარ მათრახი ზე მოვკალი, საიდგანდაც მომეპარა ერთი ბიჭი, დამიჭირა და ის ჩემი სამწვერა მათრახი წამართვა... ღმერთმა აღდგერძელოს, რომ არ მომკლაო! ზედალია ღვინო. მაშინ ყურს უდებდა ეს ბიჭი. მოვიდა, მიესალმა და

უთხრა: ეს შენი აზარტეშა, ეს შენი ხელის საბუფრე, ეს შენი მათრახიო. ეს ქალები გაჰკვირდნენ და გაუხარდათ. ამ ბიჭმა დაწვრილებით უთხრა თავის ამბავი, როგორ დაიჩემა ურიამ აზარტეშა და უთხრა: მთელი ქვეყანა დავიარე, ამ აზარტეშის ცალი ვერ ვიშოვნე და შვიდი ამხანაგი გირაოთ მყავს იმის გულისათვისაო. ქალმა უთხრა: ერთი ოთახი სავსე მაქვს უფრო მაგაზე კარგებითო. უთხრეს: რამდენი თვის სავალია თქვენამდინაო? —სამი თვისაო. —სამი თვე აქ იყავი, სამი თვის უკან რაშზე შეგსვამთ და სამ დღეზე მიგიყვანსო. დარჩა სამი თვე იქ. მერე მისცეს წყვილი აზარტეშა, რაში და გაისტუმრეს. მივიდა, სადაც მისი ალები იყვენ დაქერილი ურიასთან, შევიდა ხელმწიფესთან და წყვილი აზარტეშა მიართვა. ხელმწიფემ უთხრა: ურია სამართალში გერგოო. იმ ურიის სარჩო ხუთ ამხანაგს მისცა, ორი თავისთან წაიყვანა და მივიდნენ იმ ქალებთან. უფროსი და უფროს ამხანაგს შერთო, შუათანა — მეორეს ღ უმცროსი თითონ შეერთო.

გლახი და მიჰელ-გაბრიელი

(მისივე)

ერთ საწყალ კაცს შვილი ეყოლა. ხან ვისა თხოვდა და ხან ვის, მაგრამ არავინ არ მოუწათლა. მერე თქვა: წაიყვან და თათრებში მოვანათვლინებო. წაიყვანა, გზაზე შეხვდა უფალი და ჰკითხა: სად მიგყავსო? ამ კაცმა უთხრა: ყმაწვილი არავინ მომინათლა და ეხლა მიმყავს თათრებში, უნდა მოვანათვლიოვო. უფალმა უთხრა: მოიყვა, მე მოვანათლავო. — შენ ვინა ხარო? — მე ღმერთი ვარო. — შენ არ მოვანათვლინებო. — რატომჲო? — იმი-

ტომა, რომ ზოგს იმოდენას აძლევ, თვლა და ქაბა არც კი იცის და ზოგს იმოდენას აძლევ, რომ მუცელი გაიძლოსო. ადგა და წაიყვანა ყმაწვილი. ღმერთმა გამოგზავნა მიქელ-გაბრიელი და უთხრა: წადი, შენ მოუნათლევ, თორემ წაიყვანს და გაათათრებსო. გადაუდგა მიქელ-გაბრიელი და უთხრა: სად მიგყავს ყმაწვილიო? — თათრებში, მოსანათლათო. — მოიყვა, მე მოგინათლოვო. — შენ რა კაცი ხარო? ჰკითხა გლეხმა. — მე მიქელ-გაბრიელი ვარო. — შენ გენაცვალევ, შენისთანა სწორე კაცს ვერ ვიშოვი, მაგრამ რამდენი წლის სიცოცხლეს მაძლევო? — რამდენი წლის გინდაო? უთხრა ანგელოზმა. — ასი წლისაო. — მოგცემო — მიუგო ანგელოზმა. — მაშ, ერთი რამ შეწვენაც უნდა მომცე, რომ ყმაწვილი ვაცხოვროვო. მიქელ-გაბრიელმა უთხრა: შენ დაიწყე ექიმობა, რა ავადმყოფთანაც წახვიდე, მე იქ გეჩვენები: თუ ფეხით ვიდგე, იმ ავადმყოფს უწამლევ, წყალიც რომ დააღვეინო, მორჩება, თუ თავით ვიდგე, ხელი არ დასდოვო. მოუნათლა ყმაწვილი და გაისტუმრა შინ. ეს კაცი მიდიოდა ავადმყოფებთან, ყველას არჩენდა და გაეარდა ამისი ხმა, ყველა ავადმყოფებთან მიჰყავდათ. ამ კაცმა შეიძინა ცხოვრება. როდესაც ვადა შეუსრულდა, მოვიდა მისი ნათლია და უთხრა: აბა, შენი დრო მოვიდა და სული უნდა მომცეო. — ნათლი-მამამ უთხრა: მოიცადე, ერთი „მამაო ჩვენო“ მათქმევინე და მერე სული ამომართვიო. — კარგიო — უთხრა მიქელ-გაბრიელმა. — ნათლიმამამ უთხრა: ღვთის ფიცი მომეცი: სანამ არ დავასრულო, ნურას მიზამო. ფიცი მისცა მიქელ-გაბრიელმა. როდესაც დაიწყო, „მამაო ჩვენო“, ნახევრობამდინ მივიდა და მერე შეწყვიტა: ნახევარსაც, როდესაც ჩემი ნება არის, მმა შე ვიტყვიო — უთხრა სულთა-მხუთავს. სულთა მხუ-

თავმა თავი დაანება. გაიარა რამდენმამე წელიწადმა, და ეს ნათლი-მამა ტყეში წავიდა. მაშინ გამოეცხადა მიქელ-გაბრიელი მკედრათ და ერთს ალაგას დავარდა. გაიარა ნათლიმამამ და თქვა: ეს საწყალი კაცი აქ საღ მომკვ-დარა, მაღლი იქნება, რომ ეს აქ დავმარხოვო. გათხა-რა საფლავი, ჩაღო მიწაში და თქვა: აქ მაინც მღვდე-ლი არ არის და „მამაო-ჩვენო“ ვიტყვიო და ოქვა. როდე-საც დაასრულა „მამაო-ჩვენო“, წამოდგა მიქელ-გაბრიელი და უთხრა: ახლა ხომ დაასრულეო? სული ამოართვა. და თავის მოთხრილ საფლავში თვითონვე ჩააწვინა. ქირი იქ დავტოვე, ლხინი აქ მოვიტანე.



ნ ა ზ ა რ ა

(ზღაპარი, ქვემო იმერეთში გაგონილი და ჩაწერილი ნიკოლოზ
სტურუასაგან)

ძველ დროში თურმე იმერეთში ცხოვრობდა ერთი სახელ-განთქმული ხურო კაცი—ნაზარა, რომელიც თავის ხელობით ცის კიდემდის ნაქები იყო. ნაზარას მგულღე მოწიფულობაში გადაეცვალა ძეობით და დარჩა ორი დღის ვაჟი; სახელათ მამამ „იმელო“ დაათქვა, რადგანაც მთელი თავის იმედი და ცხოვრება ამ შვილში გამოასახა. ამ უსუსური ყმაწვილის გაზდაში ნაზარას ბევრი კეთილი ადამიანის ხელი აღმოუჩნდა შემწეთ. გავიდა ორი-სამი წელიწადი, იმელომ აგერ, აგერ სიარულიც შეიძლო. ნაზარამ მეორე ცოლი არ შეირთო; თავის ცხოვრებას ლოცვა-ვედრებასა და ხელოვნებაში ატარებდა. გავიდა კიდევ წელიწადები და იმელო ეხლა კარგა ნიჭიერათ შეუდგა მამის ხელობას და შეისწავლა კიდევ; ბევრი თავისიც დაძინა. როცა იმელო შეიქნა ოცდახუთი წლის და ნაზარასაც კარგათ დაეტყო მოხუცებულობა—გადაწყვიტა, რომ ჩემს შვილს შესაფერიცოლი უნდა შევრთო და უთხრა: ჩემო ძვირფასო შვილო, იმელო! ჩემი აზრია, ცოლი შევრთო და ცხოვრებდე ბედნიერათ, საკმარისია ამოდენ ხანს უქალოთ ოჯახის მოვლაო. მხოლოთ ჩვენ ვეძებოთ რიგინი ოჯახის შვილი, გულ-კეთილი და მასთან გონიერიო. ეს იყო მამის სიტყვები, რომ იმელო სირცხვილის აღმურმა გააწითლა და სიტყვების ჩასაფუჩეგებლათ მაგრათ გაუს-გამოუსვა შალაშინი, მაგრამ ნაზარამ ეს რა-

მოდენჯერმე განუმეორა შვილს, ასე რომ იმედო ეხლა კმაყოფილიც არის მამის რჩევითა, მაგრამ, თვითონ არა და, ერთი მეზობლის პირით შეუთვალა: რაკი არ იმლის მამაჩემი, ყაბული მაქვს მისი სურვილისაო. ნაზარამ, როგორც ეს შეიტყო, — ერთი პატიოსანი ოჯახის შვილი არჩეული ჰყავდა კიდევ, სახელათ მზისადარი, — მეორე დღესვე ქორწინება გამართა. იმ დღეს და იმ ღამეს ილხინეს და სტუმრები, ვინც იყო, წავიდ-წამოვიდენ. მესამე დღე რომ გათენდა, გამოიყვანა ნაზარამ რძალი, ჩააბარა მთელი ოჯახის ავლა-დიდება ყოველი საიდუმლოებით და კლიტეებით და უთხრა: აი, შვილო, ეს ოჯახი შენთვის ჩამიბარებია, შენ იცი და შენმა ქალობამ, როგორ რიგიანათ მოიქცევი! მე და იმედო დღეს სტამბოლის ქალაქში უნდა წავიდეთ და სამ წლამდის არ დავბრუნდებითო. იმედომაც მამის თანახმათ გამოიტანა ყოლიფერი ბარგი და ხელ-საწყობები, ჩააწყო, აიკიდეს ზურგზე, დაემშვიდობენ მზისადარს და გასწიეს გულ-გრილათ. დატიეს მარტო გულ-ჩათუთქული ადამიანი სახლის მცველათ.

ბევრი იარეს თუ ცოტა, სამი დღის შემდეგ ერთ დიდ მთას მიადგენ და იქ მამა შვილს ლაპარაკი მოუხდათ. ილაპარაკეს, ილაპარაკეს და ბევრი საუბრის შემდეგ ისევ დაბრუნდენ უკან და მოვიდენ სახლში. გაიხედა მზისადარმა: ქმარი და მამამთილი დაბრუნებულან; მიეგება წინ სიხარულით და დაბრუნების მიზეზი იკითხა. იმედომ უთხრა ცოლს: ჩვენი დაბრუნების მიზეზი საარაკოა, ჩემო ძვირფასო მეუღლეო! მე და მამა ჩემი ერთ მალალ მთას მივადექით, მამამ მითხრა: ამ ხაბაკებით ამიკიდე ზურგზე და წვერამდი ამიყვანეო, მერე მე აგიკიდებ და იქეთ ჩავიყვანო. ეს მე ვერ

შევიძელი, იმას მამა ჩემი ვერ შეიძლებდა და ისევ და-
ვბრუნდითო. მზისადარმა გაიცინა და თქვა: თქვენზე
ახია, რაც მოგივათ! გუშინდელი მოყვანილი, უცხო ადა-
მიანი მიმატოვეთ და წახველით, ჩემი ცოდვა რას არ
გიზამდათო, თუმცა მაგი თქვენი ლაპარაკი არც ისე შე-
უძლებელია, თქვენ რომ გგონიათო. ნაზარას ეს უკანა-
სქნელი სიტყვები მეტათ იამა რძლისაგან, თუმცა წინა-
ნდელი საყვედურები გულს დაღვდა და უთხრა: თუ
გონიერი ადამიანი ხარ, მაშ შენ გვასწავლე, რა რიგათ
შეიძლება მოგზაურობა, რომ სამაგიეროთ მოგიტევო სა-
ყვედურები, თვრა ერთ ღღეს არ დაგაყენებ ჩემ შვილ-
თან, სიდანც მოსულხარ, იქეთ დაიკარგეო. მზისადარს
მამამთილის სიტყვები არ წყენია და მორიდებით თხოვა:
მამატივე, მამა, რაც შეგცოდნო! ჯერ არ მეძრახება,
რადგანაც გამოუცდელი ვარ; თქვენის სიცოცხლით, მეტ
დარიგებას და ჭკუის სწავლას ველიო. მერე მიუბრუნ-
და ქმარს მზისადარი და ასე უსაყვედურა: შე კარგო
კაცო! მამამ რომ გიბრძანა: ამიკიდე და ამიყვანეო,
განა მართლა ზურგზე უნდა აგეკიდა? მაგას გამო-
ცანა უბძანებია და შენ ასე უნდა აგეხსნა: ისეთ
საუცხოვო ზღაპარს ვეტყობდი, იმის სიამოვნებითა და
აღტაცებით აღმართში მოგზაურობა არაფრათ ჩაეგ-
დო; წვერზე რომ ახვიდოდით, მაშინ ის ბრძანე-
ბდა და დაღმართსაც დაუღალავათ ჩაივლიდითო. ასე-
თი სიტყვები მზისადარისგან ორივე მამა-შვილს მო-
ეწონა და სიხარულით ერთი წელიწადი დაიცადეს სახში,
რომ გაემზიარულებითა მზისადარი; ნამეტნავათ ნაზარას
უსახლერო სიხარულით რა ექნა, არ იცოდა და ღმერთს
მადლობას წირავდა: გონიერი საცოლო მამოვნინა შეი-
ლისათვისო. ერთი წელიწადი გავიდა თუ არა, ნაზარა

ისეც გამოეწყო თავის იმედოთი წასავალათ, გამოემშვიდობენ ოჯახობას და წავიდენ კიდეც. ხსენებული მთა მშვიდობით გადაიარეს და მიაღწიეს სტამბოლის ქალაქში. იქ გამოეცხადენ ხუროთ მოძღვრებს და უამბეს: ჩვენ ვართ უცხოელი მოხელეები, რაც კი ხისაგან შეიძლება გაკეთდეს, არაფერი გაგვიცდება და თუ საქმეს ამოგვიჩენთ, მაგიერი სასყიდელი მიიღეთო. ხუროთ მოძღვრებმა სიცილი ატეხეს და ასე უთხრეს: თქვენისთანა ოსტატები ჩვენს ქალაქში უკანასკნელათ ითვლებიან და აქ ძნელია სათქვენო საქმის ამოჩენა, ამისათვის გირჩევთ, უკანვე გაბრუნდეთ, თვარა სირცხვილს სჭამთო. ლ, თუ მაინც და მაინც არ იშლით, ამ ქალაქის მეფეს სასახლე აქვს ასაგები და თუ წახვალთ და გაურიგდებით, თქვენ იცითო; თუმცა ბევრია საქმის მსურველი, მაგრამ ჯერ არავის გაუბეღია მაგ საქმის აღება, ვინაიდან მეფეს ასეთი პირობა აქვს დადებული: ვინც უნაკლულოთ შეასრულებს, იმას ხუთი მილიონი უნდა მისცენ, და ვინც თავს ვერ გაართმევს, იმას ის თავი უნდა მოაშორონ, თუ დაუწყია და ვერ გაძლოლიაო. ნაზარამ ამ სიტყვებზე მადლი გადაუხადა ხუროთ მოძღვარს და მეორე დღეს გამოეცხადა მეფეს. მეფემ გაიგო უცხოეთის ოსტატები მოსულანო, სიამოვნებით მიიღო ორივე მამაშვილი და შენობის გეგმა აჩვენა. ახედ-დახედეს საქმეს ღეს ამათთვის მეტათ საადვილო აღმოჩნდა. ნაზარამ მოახსენა: დიდებულო მეფეო, დიდი სიამოვნებით ვიკისრებ ამის აშენებას, მხოლოთ ვითხოვ სამი წლის ვადას და მასთან, თუ ნებას მიბოძებთ, რაც ამ შენობისათვის უსაჭიროეს საგანს შეადგენს და თქვენ ის აზრათ არ მოგსვლიათ, შე იმას უფასოთ გავაკეთებ, თუმცა ექვსი თვის შრომა მეტი იქნებაო. ამის გამგონე მეფე, ნაზირ-

ვეზირები და ხუროთ მოძღვრები დიდ გაკვირვებას მიეცენ: აბა, რა დასაჯერებელია ამათანა მათხოვრებისგან ასეთი ძნელი საქმის გაკეთებაო. ბოლოს არჩიეს, იფიქრეს და ასე გადაქრეს: ყოველი მასალა, რასაც შენობა და ოსტატი ითხოვს, სახელმწიფო იქმნეს და მასთან დღიური საზრდო ოსტატებს შრომის ფასი კი არაფერი მისცენ, სანამდი არ შეასრულებენო; და თუ ვერ გააკეთებენ, მეფის სურვილისამებრ, თავები დასქრანო. ეს განჩინება გამოუცხადეს ნაზარას და მის შვილს და ესენიც კმაყოფილები შეუდგენ საქმეს, დაიწყეს მუშაობა, იქირავეს სხვა ოსტატებიც და ორ წელიწადნახევარს აკეთეს. ახლა აკლია ვადას ნახევარი წელიწადი. ნაზარამ დაიბარა მეფე თავის ამალით: მობრძანდით და დაათვალიერეთ ნამუშევარიო. მივიდენ, ნახეს, რას ნახვენ?! სასახლე უნაკლოლოთ შესრულებულია! ნაზარამ თხოვა მეფეს: მე ფული არ მინდა, კიდევ აქ ნახევარი წლის სამუშაო მაქვს, მხოლოდ ამ სხვა მოხელეებს გაუსწორდით და დაითხოვეთო. მეფემაც ბრძანა: ოსტატები დააკმაყოფილეთ და დაითხოვეთო. მაგრამ ის კი მაინც ფიქრობს: კიდევ რაღა აქვს ამებებს გასაკეთებელიო? შესრულდა სამი წელიწადი თუ არა, ნაზარამ ხელ მეორეთ დაიბარა მეფე თავის ნაზირ-ვეზირებით, ხუროთ მოძღვრებით, დედოფლითა და მათი ამალით. დანიშნულ დროზედ მობძანდენ ყველა ესენი, ასინჯ-დაშინჯეს შენობა ცალკე მეფემ, ცალკე ვეზირებმა და ცალკე ხუროთ მოძღვრებმა, მაგრამ, რაც ნახევარი წლის წინეთ იყო, ერთი დრამი მეტი ნამუშევარი არაფერი ჩანს! მეფე გაგულისდა და უთხრა ნაზარას: რათ მომატყუილე, შენ უცხოელო, სად არის აქ შენი ზედ მეტი ხელობაო?! ნაზარამ მოახსენა: დიდებულო მეფეო, აქ ხე-

ლობა ბევრია, მაგრამ უჩინარია და ვინც გნებავს, შეგზანე მეცბრე ოთახში, აბა რა ამბავი მოგართვასო. ამ დროს შეგზავნეს უფროსი ვეზირი. ბევრი უცადეს, მაგრამ არ დაბრუნდა! მეფემ თქვა: მოდი, ჩვენც წავიდეთ, რა ამბავია, ამოდენ ხანს რას შვრებაო? წავიდენ, მივიდენ, ვერაფერს შეხედეს და ვერაფერი ნახეს ცარიელი ოთახის მეტი! მეფემ თქვა: ეს რა მასხრობაა?! მიაღო ნაზარამ ერთ მარტვალს ხელი, გამოვიდა ვეზირი სიცილით და მოახსენა: მეფეო, რაც იმ ოთახში ცა და ქვეყნის წარმოდგენა და საკრავების ხმა ისმის, ეს ჩემს ყურს არ გაუგონია და არც ას წელიწადს მოსწყინდება კაცს იქ ცხოვრება, თუნდაც უსმელ-უქმელი იყოსო! მეფისათვის თუმცა ჯერ საჯერისი არ არის ამისთანა ზღაპარი, მაინც იამა და უთხრა ნაზარას: კიდევ რა გაქვს გაკეთებულიო? ნაზარამ მოახსენა: აი, იმ მესამე ოთახში თქვენ შებრძანდით და თვალით იხილავთ ყოლიფერსო. — კი, მაგრამ ეხლა იქარ ვიყავითო? — მაშინ სხვა იყო და ახლა სხვა არისო — მოახსენა ნაზარამ. ადგა მეფე და შებრძნა მესამე ოთახში; ოთახი უკაროა). მეფე შევიდა თავისუფლათ და დანარჩენებს, ვისაც სურდა შეჰყოლოდა, ყველამ თავი შეახეთქეს, გულ-შემოყრილი იქვე წაიქცენ და ვერცარაფერს შეხედეს! მეფემ მესამე ოთახში იხილა სამოთხესავით მოწყობილი ბაღი მოჭიკტიკე ბუღბუღებით, ძვირფასი აუზებით და თანორი საწოლი მეფე-დედოფლისათვის. გავიდა დრო, ხანი, მიაღო მეორე მარტვალს ხელი ნაზარამ და მეფე გამობრძნა მეტათ გაკვირებული და გახარებული. აქ ვეზირები და ხუროთ მოძღვრები თავ-სისხლიანები დახვდენ. იკითხა მეფემ მიზეზი. მოახსენეს: თქვენ რომ შებრძანდით, ჩვენც გვინდოდა გხლებოდით, მაგრამ ასე დაგ-

ვემართა: კარი ღია გვეგონა და თურმე დაკეტილი იყო-
ვო! მეფემ ბევრი იცინა და ჰკითხა ნაზარას: ეს როგორ
არისო? ამან მოახსენა: ეს მეორე საიდუმლოს ოთახია:
კაცი რომ მოსაკლავათ მოგდევდეს, თუ იქ შესწარი-
ის გარეთ დაგრჩება თავ-გაპობილიო.—კარგი და კეთი-
ლი.—სხვა რა არისო—ჰკითხა კიდევ მეფემ.—სხვა ოთ-
ხივე ყურეში ორღანოებია მოწყობილი. როდესაც ისუ-
რვებთ მთლათ თქვენს სასახლეში მყოფთა მხიარულე-
ბას, მაშინ ამას აუშვებთ და დაიკვირისო და კიდევაც
მიადლო მესამე მარტვალს ხელი. გამოხთა ორღანოების
საუცხოვო ხმები, მკვდარსაც კი მოუნდებოდა იმის მო-
სმენა!.. მეფემ კიდევ ჰკითხა: სხვა რა გაქვს გაკეთებუ-
ლიო? ნაზარამ მოახსენა: ეს არის ყოველივე ჩემი
ხელობა, ქეც ავაშენე და ქეც დავაშევენო. მეფემ
მადლობა გამოუცხადა და მეორე დღისათვის დაიბარა
სასახლეში ანგარიშის გასასწორებლათ.

იმ ღამეს მეფის სასახლეში დიდი ბაასი ატყდა საერ-
თოდ, თუ ისეთი საჩუქარი რა მისცენ ნაზარას, რომ სხვა
სამეფოში მზგავსი სასახლე არ ააგოს, მხოლოდ მარტო ეს
იყოს თაყვანის საცემი და სადიდებელი ქვეყნათო. ბევრი
არჩიეს, ბევრი იფიქრეს და ბოლოს უფროსმა ვეზირმა და
ხუროთ მოძღვარმა ეს აზრი გამოთქვეს: ჩვენ, რაც უნდა
საჩუქარი მივცეთ, რაც ერგებათ მაზე მეტი, მთელათ
სალაროებს ხომ ვერ დავაცალიერებთ და აქედან რომ
გორც გავლენ, სხვაგან კიდევ უკეთესს ააგებენო; ისევ
სჯობდა, გაიყვანეთ ხვალ ორივე მამა-შვილი და თავე-
ბი დასტერიითო. ეს აზრი მართლაც საშინლათ მოიწო-
ნეს მეფის სასახლეში და მეფეც კმაყოფილი შეიქნა. იმ
ღამეს, რიცხვთა შორის ერთი მოხუცი ვეზირი იყო,
რომელიც სამეფო კრებაში თუმცა ერია, მაგრამ ბევრ

მონაწილობას არ იღებდა. იმას ეწყინა ასეთი სულის
ძიმდაბლვე მეფის და მისი ამაღლის და იმ ღამეს ნაზარას
საიდუმლოთ ყოველივე უანბო. იმედო, როგორც ყმაწვი-
ლი კაცი, ნამეტნავათ შეშინდა და ტირილი დაიწყო, ნა-
ზარა კი მაგრათ იდგა და ეუბნებოდა შვილს: ის სამი
მარქვალი თუ შენი გაკეთებულია, რომელის ხილვამ ასე
დააბრმავა მთელი მსაჯულეი და ჩვენ გვიპირობენ და-
ხოცვას, მეოთხე ჩემი ხელობაა და ის დაგვიხსნისო. იმ
ღამესვე მივიდა ნაზარა, მიაღო მეოთხე მარქვალს ხელი
და მთელი ეს ძვირფასი სასახლე მიინგრ-მოინგრა, ცალ
გვედრზე წამოწვა და საკრავები მოიშალა. გათენდა მე-
ორე დღე თუ არა, ეს ამბავი მეფეს მოახსენეს. ამათ თავ-
ზარი დაეცათ. მოვიდენ, ნახეს, რას ნახვენ უარესს სა-
ნახავს?!.. დაიბარეს ოსტატები ნაზარა ღ იმედო და უთ-
ხრეს: ეს რა ამბავიაო? ამათ მოახსენეს: ეს თქვენი გა-
რემოების შედექია და ღმერთი გარისხებულაო; ამის გა-
სწორება შეიძლება, მაგრამ ერთი ხელ-საწყო დაგვრჩა
სახლში ღ ის უნდა მოვიტანოთო. მეფემ უთხრა: თქვენ
გინდათ წახვიდეთ და არ დაბრუნდეთ განაო? არა,
ჩვენ გავგზანით კაცს და მოვატანიებთო. ნაზარამ მო-
ახსენა: მაღალო ხელმწიფეო! ის ისეთი ნივთია, რომ
იმის მოტანას უბრალო ვინმეს ვერ ღანდობ, არც შე-
საძლოა ოთხი კაცის ნაკლებმა მოიტანოს და რა-
კი მე არ მიშვებთ, სანდო პირებათ ვიცნობ: უფ-
როს თქვენს შვილს, უფროს ვეზირს და ხუროთ
მოძღვარს, მათ ერთი თუთხმეტი წლის ყმაწვილი, ვინც
უნდა იქნეს—სულ ერთია, გააყოლეთ და დღესვე გაის-
ტუმრეთ, უბრალოთ გვაგვიანდებაო. მეფეს არ იამა ამ
საუკეთესო პირების გაგზავნა, მაგრამ რას იზამდა? ბო-
ლოს დაეთანხმა და უთხრა ნაზარას: წერილი მისწერე

შენს სახლში მყოფს, რომ მისვლის უმაღლვე არ დაუქიროს რაღაც ნივთიაო. ნაზარამ ასეთი წერილი დასწერა: „ჩემო ძვირფასო შვილო, მზისადარ! მად მეცხრე კლიტულში რომ „უსამართლოს სამართი“ ბურღია, ის გამოგზავნე ამ საპატო კაცების ხელით. ჯერყთ ჩვენ, ღვთისა და შენი იმედით, კარგათ ვართ და აწორაც მოგველის, მადლი უფალსო!“ ეს წერილი ქარის უმაღლესათ წამოიღეს მაშინვე ხსენებულმა პირებმა და ორი თვის შემდეგ, როგორც იყო, მოაღწიეს ნაზარას სამშობლოში, მონახეს სახლობა და გამოუცხადეს მზისადარს და წერილი მიცეს. წაიკითხა მზისადარმა, ჩაფიქრდა ქალი და თქვა გულში: უთუოთ ღმერთი მიწყრება და ჩემ ძვირფას ქმარსა და მამას უსამართლობა რამე დამართეს, თვარა, რას იწერებიან? რის უსამართლოს სამართი ბურღია, იმათ აქ არაფერი დარჩენიათო? უსათუოთ ასე იქნებაო, გადაწყვიტა ქალმა და მოახსენა მოციქულებს: ცოტა მოითმინეთ და ამავე წუთში მიერთვითო. აიღო კლიტე, გააღო ცხრაკლიტული და ბოლოს მეცხრე ოთახში შეიყვანა მეფის შვილი, ვეზირი და ხუროთ მოძღვარი; აჩვენა ერთი შავი საგანი და უთხრა: მიდით, სამივემ მოჰკიდეთ ხელიო. როგორც წავიდენ, მზისადარი მაშინვე გამობრუნდა უკან და ცხრავე ოთახი გამოიკეტა. თუთხმეტი წლის ყმაწვილს, რომელიც გარეთ იცდიდა, უთხრა მზისადარმა: ამ წუთში დაბრუნდი შენს ქვეყანაში და თქვენს მეფეს მოახსენე: ის ჩემი ქმარი და მამა მშვიდობით გამომიგზავნეთო, თვარა ამ სახლს ცეცხლს მოვუკიდებ და თავსაც დაღლუბავ და თქვენცაო. ეს როგორც გაიგო ყმაწვილმა, მაშინვე გამოქანდა უკანვე და ორი თვის გზა ერთ თვეს გაირბინა, გამოეცხადა მეფეს და მოახსენა ყოველივე

ანბავი. რასაკვირველია, მაშინვე თავს ზარი დაეცა ყველას—მეფეს, ვეზირებს და ხუროთ მოძღვრებს. დაიბარეს ნაზარა. შვილით და თხოვეს: იწამე შენი გამჩენი ღმერთი, ეს სასახლე გაასწორე, როგორც იქნეს, თვალებს ნუ დაგვთხრი, შვილი, ვეზირი და ხუროთ მოძღვარი გამოგვიგზავნე უვნებლათ და რაც ვსურდეს—მიიღეთო! ნაზარამ მაშინვე მიაღო ხელი მეოთხე მარჯვალს და შენობა გაასწორა ისე, როგორც იყო. რაც გარიგება იყო, ორი იმოდენი მიიღო, შინ მშვიდობით დაბრუნდა, ტყვეები გაათავისუფლა ღ ვეზირს და ხუროთ მოძღვარს ენის წვერი წაჭრა, რომ კვლავ არ ერჩიათ მაგ გვარი რამე მეფისათვის. მერე აღარსად წასულან მამა-შვილი საოსტატოთ, ცხოვრობდენ მზისადართან და იყვენ. ნაზარა მოხუცებაში გადაიკვალა სიხარულით, იმედოს ღ მზისადარს შვილები ეყოლათ ღ ბედნიერათ იცხოვრეს.

ქ ვ ე ბ უ ლ ა

(ზღაპარი, ჩაწერილი ნ. მაჭავარიანისაგან)

იყო და არა იყო რა, იყო სამი ძმა კაცი. ორი ძმა ჰქვიანი იყო, ერთი-კი სულელი ეს სულელი ძმა გამოაგდეს კარში ღ მისცეს მარტო სამი სული ცხვარი. ამ სულელ ძმას ერქვა კვებულა. კვებულამ წაიყვანა ეს სამი სული ცხვარი და გაუშვა მთაზე. როდესაც გამოვიდა რამოდენიმე ხანი, ისევ წავიდა კვებულა მთაზე ცხვრის ჯოგის მოსარეკათ. ბევრი ეძება, მაგრამ ვერ იპოვა; ბოლოს შეხვდა მგელი და ჰკითხა: მე აქ ცხვრის ჯოგი ამოვრეკე, შენ შეგიჭამია და უნდა მოგკლაო! მგელმა უთხრა: ოღონდ ნუ მომკლავ და მე წავალ, მეცხვარეს მოვსტაცებ ერთ ცხვარს და წაიყვან, მეცხვარე თავის ძაღლებით მე გამომიდგება, მაშინ მოუარე იმის ჯოგს თავი და წაიყვანეო. მიეპარა მეცხვარეს ეს მგელი, მოსტაცა ერთი ცხვარი და წაიყვანა. როდესაც გაიგო მეცხვარემ, გამოუდგა ძაღლებით მგელს მოსაკლავათ. რომ გაშორდა მეცხვარე თავის ჯოგს, კვებულამ მოუარა თავი ჯოგს და წამოიყვანა სახლში. კვებულას ძმებს გაუკვირდათ და ჰკითხეს:

— კვებულა, კვებულა, სად იშოვნე ამდენი ცხვრებიო? კვებულამ უპასუხა:

— თქვენი ნარგები ცხვარი გავრეკე მთაზე და ახლა რომ ავეღი, მოშენებული დამხვდა და ჩამოვრეკეო.

ახლა იფიქრეს კვებულას ძმებმა თავის გუნებაში: ამას სამი სული ცხვრის მეტი არა ჰყავდა და ასე მოშენებულა, ჩვენ-კი ექვს-ექვსი სული ცხვარი გყვამს და უფრო მოგვიშენდებაო. იმათაც წაიყვანეს ეს ცხვრები

და გაუშვეს მთაზე. რომ გავიდა რამოდენიმე ხანი, წავიდნენ ჯოგის ჩამოსარეკათ. ბევრი ეძებეს, მაგრამ ვერ იპოვეს. ჩამოვიდნენ კვებულასთან და უთხრეს:

— რა გვიქენი ეს, ამდენი ცხვარი დაგვაკარგვინე, უნდა მოგკლათო!

— ოღონდ ნუ მომკლავთ და ეს სახლი დაწვითო — უთხრა კვებულამ. მოუკიდეს ცეცხლი ამის სახლს და დაუწვეს. როდესაც დანახშირდა, აბოჭა ნახშირი კვებულამ, ჩაყარა ტომარაში და წავიდა სხვაგან. დიდი იარა, პატარა იარა და როდესაც დაღამდა, მივიდა ერთი მდიდარი გლეხისას და შეეხვეწა: ხელმწიფის ხაზინა მიმაქ და ამაღამ დამაყენეო. შეიყვანეს ერთ სახლში; მოიხსნა ტომარა და კედელზე მიაყუდა, თვითონ დაწვა. როდესაც შეიქნა შუა ღამე, ადგა კვებულა, გამოიტანა საფაფურში ეს ნახშირი და გადაყარა ტბაში, ტომარა კარებთან დააგდო, ერთი აბაზიანი ჭიშკართან დააგდო და თვითონ შემოვიდა სახლში და დაწვა. როგორც გათენდა, ჩამოვიდა ეს გლეხი ამ კაცთან და რომ ნახა ცარიელი ტომარა, ძალიან შეეშინდა, მაგრამ მერე ისევ გაამსო ეს ტომარა ფულით და მიაყუდა კედელზე. იმ დროს კვებულაც ადგა, მოიკიდა ეს ფულით სავსე ტომარა, გამოეთხოვა ამ გლეხს და წამოვიდა სახლში. როდესაც მოვიდა სახლში, ძმებმა ჰკითხეს: ვინ ნოცვა მაგდენი ფულიო? კვებულამ უპასუხა: ერთი სახლი მქონდა, ისიც დამიწვით, ამის ნახშირი წავიღე ბაზარში და დავიძახე: ვის გინდათ ფულში წყეო ნახშირი-მეთქი? გამოიტანეს ნახშირში წყეო ფული და წამოვიღე. ამ კაცებმა სთქვეს: იმას ერთი სახლის მეტი არა ჰქონდა და მისი ნახშირი წყეოთ გაცვალა ფულში, ჩვენ-კი ორი სახლი გვაქვს, დავსწვათ ჭ

ჩვენ უფრო ბევრ ფულს ვიშოვითო. დასწევს მართლა თავის სახლები და როდესაც დანახშირდა, გაამსეს ორი დიდი ტომარა და წაიღეს ბაზარში გასაყიდლათ. როცა მივიდნენ დაიძახეს: ვის გინდა ფულში წყეო ნახშირიო? მელუქნეებმა უთხრეს: ვინ მოგცემს წყეოთ ნახშირში ფულსო?! კიდევ გალახეს ეს ორი ძმა კაცი ზე გამოუშვეს სახლში. მივიდნენ კვებულასთან გულ-მოსული და უთხრეს: რა ქენი, კვებულა, ესო, სახლები დაგვაწვევინე, წყეოთ მოგცემენ ნახშირში ფულსო, სწორეთ უნდა მოგკლათო! შეეხვეწა კვებულა: მე ნუ მომკლავთ და ერთი ცოლი მყავს და ის მოკალითო. დეიდვეს ეს ქალი და მოკლეს. კვებულამ ჩააცვა, დაახურა ამ ქალს კარგათ და წაიყვანა. დიდი იარა, პატარა იარა მივიდა ერთ ხიღზე და დაინახა სამი ლამაზი ქალი; რომ შედგა ხიღზე მიაძახა: არიქა, ხელმწიფის გამდელი მიმყავს და პატარა ხანი მოიცადეთო! ამ ქალებმა არ დაუჯერეს და შამოდგენ ხიღზე. რომ მივიდა კვებულა შუა ხიღზე, გახვანხვალდა ერთი და გადააგდო წყალში ეს მკვდარი. მასუკან დაიწყო წუხილი კვებულამ და უთხრა: რაღა გვეშველება ახლა, ხელმწიფეს რითი გადვურჩეთო? ეს ქალები ძალიან შეეხვეწენ კვებულას: ოღონდ ნუ გაგვამხელ ხელმწიფესთან და ერთი ჩვენგანი წაგვიყვანეო. რომელიც კარგი ქალი იყო—წამოიყვანა კვებულამ თავის ცოლათ სახლში. კვებულას ძმებს, როდესაც ნახეს ეს ქალი, ძალიან გაუკვირდათ და კვებულას ჰკითხეს: ვინ მოგცა, კვებულა, მაგრე ლამაზი ქალიო? კვებულამ უპასუხა: თქვენი მოკლული ცოლი წავიდე ბაზარში და დავიძახე: ვის გინდათ მკვდარი ცოცხალში-მეთქი? გამომიყვანეს ეს ქალი ზე გამიცვალესო. ამ კაცებმა იფიქრეს თავის გუნებაში: მოდი, ჩვენც მოგკლათ

ჩვენ-ჩვენი ცოლები, წავილოთ ბაზარში და უკეთესში გაგვიცვლიანო. მართლაც ასე ჰქნეს: მოკლეს თავის ცოლები და წაიღეს ბაზარში გასაცვლელათ. როდესაც შევიდენ ბაზარში, დაიძახეს: ვის გინდათ მკვდარი ცოცხალშიო? მედუქნეებმა სულ თავ-პირი დაამტვრიეს და უთხრეს: ვინ მოგცემს მკვდარში ცოცხალსო?! წამოვიდენ დაღონებული ეს კაცები სახლში, მივიდენ კვებულასთან გულ-მოსული და უთხრეს: ჯერ ცხვრები გადაკვაშენებთ, მერე სახლები და ახლა ცოლები დაგვახოცინე, სწორეთ უნდა დაგახჩოთ წყალშიო! წაიყვანეს კვებულა და მიაკრეს ხიდის ბოძზე. ამ კაცებს დაეძინათ. შეხედა კვებულამ და დაინახა ერთი მოხელე კაცი. მივიდა ეს მოხელე და ჰკითხა: რათ აგაკრეს მაგ ბოძზეო? კვებულამ უპასუხა: ამ ბაზრის უმფროსობას მაძღვევენ, უარი ვთქვი და იმიტომ ამაკრეს ბოძზედო. ეს მოხელე შეეხვეწა კვებულას: ჩემი ტანისამოსი შენ ჩაიცვი, ჩემ ცხენზე შეჯექი და წადი, მე კი შენი ტანისამოსი ჩამაცვი და მე ავეკრები ამ ბოძზედო. მართლა ჩაიცვა იმ კაცმა კვებულას ტანისამოსი და აეკრა ბოძზე. კვებულამ მოხელის ტანისამოსი ჩაიცვა, იმის ცხენზე შეჯდა და წამოვიდა სახლში. რომ გავიდა პატარა ხანი, გამოედფიძათ ამ კაცებს და გადაადდეს წყალში ეს მოხელე კვებულას მაგივრათ. მასუკან მოვიდენ ეს კაცები სახლში, შეხედეს, აგერ არის კვებულა ჩინებით გაკავებული! მივიდენ კვებულასთან და ჰკითხეს: წყალში რომ გადაგადეთ, აქ ვინ მოგიყვანაო?! კვებულამ უპასუხა: შე კაცო, იქ ყოფილა სამყოფი! აქ თქვენ სანახავათ მოვედი პატარა ხნით, თორემ ისევ იქ უნდა წავიდყო. ამ კაცებმა სთქვეს: მოდი, ჩვენც გადავხტეთ იმ წყალშიო. მართლა წავიდენ და ჯერ ერთი გადახტა წყალში ღ მერე მეორე. დარჩა კვებულა თავისუფალი. ქირი იქ დავტოვე და ლხინი აქ მოვიტანე.



მონადირის შვილი

(ზღაპარი, ჩაწერილი ნ. ქავთარაძისაგან)

იყო ერთი კაცი და ქალი. იმათ ეყოლათ ერთი ვაჟი. ეს კაცი იყო კარგი მონადირე, ასე რომ ცხრა მთა სულ ფეხით ჰქონდა დავლილი. მოკვდა ეს კაცი და დარჩა ცოლი და ვაჟი. ეს ვაჟი გაიზარდა, გამოვიდა კარგი, ლამაზი და მოყვანილი. ერთხელ აღდგომა დღეს ეს ბოვში გავიდა საყდარზე და ბურქალი დაიწყო კვერცხებით; დააჯინა კვერცხები და სხვები ესვრიდნენ. ამ ბოვში იმდენი კვერცხი მოიგო, რომ თორმეტი მანათი აიღო შიგ. ბოლოს სხვებმა სთქვეს: მაგას ვინ მოუგებს; მაგისი მამა იმისთანა მონადირე იყო, რომ ცხრა მთა ფეხით ქონდა დავლილი! ბოვში რომ გაიგონა, წავიდა შინ, მივიდა დედასთან და უთხრა: დედა, ძუძუ, მაწოვეო! რადროს შენი ძუძუს წოვა არის, მიუგო დედამ და მერე მიცა ძუძუ. ვაჟმა კბილი მოუჭირა და უთხრა: დედა, მამა ჩემს იარაღი არ ჰქონია? აოა, მიუგო დედამ. მერე მოუჭირა კბილი ძალიან შვილმა დედას და უთხრა: მითხარი, თორემ ძუძუს მოგქამო! დედას შეეშინდა და უთხრა: კი ქონდა, შვილო. ბოვში სთხოვა იარაღი დედას და დედამ მისცა; მერე კითხა დედამ: სად მიხვალ, შვილო?—სანადიროთო.—წადი, შვილო, მაგრამ ცხრა მთას იქით არ გადახვიდე, თორემ დაიღუპები.—არაო, მიუგო ბავში და წავიდა. როდესაც მივიდა, სულ დაიარა ცხრა მთა, მოკლა ერთი შველი და წამოიღო შინ, მოიტანა შინ და აჭამა დედას. მეორე დღეს კიდევ უთხრა შვილმა დედას: უნდა წავიდე და მეათე მთა ვნახოა.—მამა შენი ძალიან კარგი მონადირე იყო, მაგრამ ცხრა მთას იქით არ გადასულაო და ნურც შენ გადახვალ, თორემ დაიღუპებიო, უთხრა დედამ. არ მოიშალა

ბოვშმა და წავიდა. იარა, იარა და გადვიდა მეთათე მთა-
ში. რომ გადვიდა კიდევ დაბინდდა და მოკლა ერთი კუ-
რდღელი. აქეთ გამობრუნებას იქით წასვლა არჩია, გა-
ვიდა ერთ მინდორში და ერთ ხის ძირს დაიბინავა.
დაინთო ცეცხლი, შესწვა კურდღელი და ქამა ვახშამი.
მერე ბოვშმა დაინახა, რომ ტყიდან გამოვიდა ერთი
რალაცა მხეცი, რომლის ტყავიც ისე ანათებდა, რომ
სულ გაანათლა მთელი მინდორი. ბოვშს შეეშინდა და
სთქვა: ერთ დღეს დაბადებული ვარ და ერთ დღეს
მოვკვდეთ. როდესაც გამოვიდა, ამ ბოვშს დაუწყ-
ყო ყბედობა შორიდგან. ბავშვმა არ გასცა ხმა, და-
ასო ტარით ხანჯალი, გადაათარა ნაბადი ზედ და თვი-
თონ შევიდა ხეზე. როდესაც მოვიდა ეს მხეცი ახლოს,
აიწია და დაეცა ხანჯალზე—იმას ბავშვი ეგონა. რომ
დაეცა, ხანჯალი გულში შეესო და დაიღრიალა; მერე
ისევ წამოდგა, მაგრამ ბავშვმა ზევიდგან თოფი დააყოლა
და მოკლა, მერე ჩამოვიდა ძირს და გაატყავა. ამ დროს
კიდევ გათენდა. ეს ტყავი წამოიღო შინ. როდესაც
მივიდა შინ, დედას უთხრა: მამა ჩემის შემშინებელი
მოვკალიო! ეგ კარგია. შევილო, მაგრამ მე მშიაო,
უთხრა დედამ. ბავშვმა წაიღო ეს ტყავი გასასყიდლათ.
როდესაც მივიდა ქალაქში, ერთმა ვაჭარმა აძლია ასი
თუმანი, მეორემ ორასი, მესამემ სამასი, მეოთხემ ოთხა-
სი; ათას თუმანამდი აძლიეს, მაგრამ არ მისცა. მერე ამ
ბავშვმა იფიქრა: ესენი ამდენს მაძლევენ და ხელმწიფეს
რომ მივართვა, ის უფრო ბევრს არ მომცემსო?
უყიდა დედას პური და მიუტანა. ის ტყავი წაიღო და
მიართვა ხელმწიფეს. ძალიან გაუხარდა ხელმწიფეს და
რამოდენიმე აჭუქა და გაისტუმრა შინ. ის ტყავი ისე ანა-
თებდა, რომ ხელმწიფეს არ დაჭირვებია სამთელი. მერე

ვეზირებმა მოახსენეს ხელმწიფეს: ამ ტყავს ერთი სპილოს ძვლის სახლი ეკადრებაო. — ვინ გამიკეთებსო? მიუგო ხელმწიფემ. ვეზირებმა მოახსენეს: ის გაგიკეთებს, ვინც ეგ ტყავი მოგართვაო. ხელმწიფემ დაიბარა ის ბავშვი და უთხრა: რახან ამდენი სიკეთე მიქენი, სპილოს ძვლის სახლი უნდა გამიკეთოვო. — კარგი. მაგრამ მომეცი ჯარი კაციო, ათასი კოკა არაყი და გაგიკეთებო — მიუგო ბავშვმა. ხელმწიფემ მისცა. ამ ბავშვმა ამ ჯარით ამოთხარა ერთი ორმო ტყის ახლო, სადაც გამოდიოდნენ სპილოები, მერე ჩაახა ეს არაყი შიგ, მერე ბავშმა მიუყურა მის ახლოს. როდესაც შეიქნა შუა ღლე და დაცხა, გამოვიდნენ ტყიდან სპილოები საცურავოთ და ჩაცვინდნენ ამ არაყიან ორმოში; ზოგი დაიხჩო, ზოგი დათვრა. მაშინ ეს ბავშვი მივიდა და სუყველა გაატყავა და გამოაცალა ძვლები; მერე მიიტანა ხელმწიფის სახლში და გაუკეთა სპილოს ძვლის სახლი. მასუკან ვეზირებმა კიდევ მოახსენეს ხელმწიფეს: ამ სახლს ერთი კარგი ქალი ეკადრებაო. — ვინ მომგვრისო? მიუგო ხელმწიფემ. ვეზირებმა მოახსენეს: ის მოგიყვანს, ვინც ეგ სახლი გაგიკეთაო. ხელმწიფემ მოიხმო ის ბავშვი და უთხრა: ერთი კარგი ქალი უნდა მამგვარო. — გამიკეთე ერთი ხომალდი სულ ვეზირების ფულით და მოგიყვანო. ხელმწიფემ უბძანა ვეზირებს, რომ მოეტანათ ფული, სადაც ქონდათ, თორემ თავებს დასხლავდა სუყველას. ვეზირებმა გასწიეს ფულზედ და რაც იშოვეს, მოიტანეს, მაგრამ არ ეყო ხომალდს. ხელმწიფემ, გულ-მოსულმა, სუყველას დასხლა თავები. მერე ამ ბავშმა უთხრა ხელმწიფეს, რაღა ისინი დაახოცინა: შენი ფულით გააკეთეო. ხელმწიფემ მოატანინა თავისი ფული და გააკეთეს ხომალდი

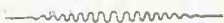
იმისთანა, რომ სულ ჰნათებდა. მერე ეს ბავში ჩაუჯდა ხომალდში და წავიდა; იარა, იარა და შეხვდა ერთ ბოროტს კაცს, რომელიც არწივს უსხამდა შვილებს, ეს ბოვში შეეხვეწა ამ კაცს და გააშვებინა. მერე მოვიდა არწივი და შვილებმა უთხრეს: ჰამ ბავშმა გვიშველაო. — მომგლიჯე ფრთა და სადაც გაგიქირდეს მახსენე, მე და მაშინვე იქ გავჩადებო — უთხრა არწივმა ყმაწვილს. ყმაწვილმა მოგლიჯა ფრთა და წამოიღო. იარა, იარა, შეხვდა ერთ კაცს, რომელსაც თევზი დაუქირავს და შუაზე ქრის. ამ ბავშმა ფული მისცა ამ კაცს და გააშვებინა. მერე ეს თევზი მოუბრუნდა ამ ყმაწვილს და უთხრა: მომგლიჯე ფრთა და სადაც გაგიქირდეს, მახსენე და იქ დავიბადებო. ყმაწვილმა მოგლიჯა ფრთა და წაიღო. იარა, იარა, შევიდა ზღვაში და იქ დაიწყო სიარული. ეს ხომალდი დაინახა თავგ-ხელმწიფის შვილმა და უთხრა მამას: უნდა წავიდე, ის ხომალდი უნდა ვნახო. მამამ მისცა ნება და წავიდა თავის ვეზირებით, მივიდა და ჩაუჯდა შიგ ვეზირებთანა. მერე ამ ყმაწვილმა უწიანა ხელი ვეზირებს და გადაყარა ზღვაში. ბავშმა გააქროლა ხომალდი ამ ქალიანა. ამ ქალმა ჩააგდო ზღვაში ბექელი და გაუჩერა ხომალდი. მაშინ ბავშმა ახსენა თევზი და მაშინვე მოვიდა იმასთან; ის თევზი დაფათურდა და მოუტანა ბექელი. ხომალდი წავიდა, იარა, იარა, და როდესაც მივიდა შუა ზღვასთან, ამ ქალმა კიდევ ჩააგდო ბექელი და გაუჩერა ხომალდი. მაშინ ბოვშმა ახსენა არწივი და მასთან გაჩდა, დაფათურდა და მოუტანა ბექელი. ხომალდი მაშინვე წავიდა, იარა იარა, და მივიდა ხელმწიფისას. ამ დროს ხელმწიფე მომკვდარიყო, ეს ქალი და ეს ხელმწიფის ცხოვრება დარჩა ამ ყმაწვილს და დაიწყო ცხოვრება; თავის დედაც იქ მოიყვანა. ქირი იქ დავტოვე და ლხინი აქ მოვიტანე.

მ ა ტ ყ უ ა რ ა

(მისივე)

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი სოფელი. იქ იცოდნენ ამადლები და შენახული ჰქონდათ საამადლობით ღვინო და პური. ერთ დღეს მივიდა იმ სოფელში ერთი აქლემიანი კაცი და მიადგა ერთი გლეხის კარებს. კაცი არ იყო შინ, მარტო ქალი იყო. — რა არის აგო, ჰკითხა ქალმა. — ეს არის ამადლება და რაც გაქვთ შენახული ამადლებისთვის — მოუტანეთო, უბასუხა მოტყუებით კაცმა. ქალმა მიართვა ოთხი კოკა ღვინო და ორი ტომარა პური. ამ კაცმა წაიღო ესინი შინ. მერე მოვიდა იმ ქალის ქმარი. — ამადლება მოვიდა აქ დღეს და მივართვი ღვინო და პურიო, უთხრა ქალმა. კაცს გული მოუვიდა, გალახა ცოლი და მერე მოკვლას უპირებდა. — მოდი წავალ და თუ მოვატყუე სხვისი ქალი, აღარ მოვკლავ ცოლსო, სთქვა კაცმა. მერე მოიკიდა გულა ზურგზე, წავიდა, გადვიდა ქართლში, მივიდა ერთი გლეხის ეზოში და დაწვა სიციხეში. გამოვიდა ერთი ქალი სახლიდან: ბატონო, მოდი და ჩეროში დაჯექიო, უთხრა კაცს. — საიქიოს არ მეყოფა ჩეროში ჯდომა, რომ აქაც ჩეროში არ დავჯდეო? მიუგო კაცმა. — იქნება ჩემი ართენას ამბავი იცოდე რამეო? ჰკითხა ქალმა. — როგორ ვიციო? დამაბარა შენთან არა, რომ იქნება პატარა ღვინო, პური და ერთი ოთხიოდე თუმანი გამომიგზავნო, მიუგო კაცმა. ქალმა გაატანა ღვინო, პური და ფული. ბოლოს მოვიდა ამ ქალის მახლი. — ჩემ ართენას შამოეთვალა ფული და გავუგზავნეო, უთხრა რძალმა მახლს. მახლს გული მოუვიდა, შეჯდა ცხენზე და გამოუდგა იმ კაცს. როდესაც მიუ-

ახლოვდა, მატყუარამ უკან მოიხედა და დაინახა, რომ ცხენიანი მისდევდა უკან, ველარაფერი მოახერხა და მერე დაინახა, რომ ერთი ბებერი კაცი ხნამდა, რომელსაც ჰქონდა ბელატი, მივარდა იმასთან და უთხრა: ხომ ხედავ, ეგერ ცხენიანი კაცი მორბის, ის არის გამოგზავნილი საიქიოდგან და ყველას ატყავებს ბელატს თავზე, დაიმაღე ხეზე შენ, თვარა შენც აგატყავებს, და მე ამ ხარებს მოვეკიდებიო. ეს ბებერი კაცი შევიდა ხეზე და დაიმალა. გამოიარა ცხენიანმა, ვერ იცნო მატყუარა და ჰკითხა: აქ კაცს ხომ არ გაუვლიაო? — ეგერ დაიმალა ხეზეო, უთხრა მატყუარამ. ცხენიანი გადმოხტა ცხენზე, მისცა მატყუარას ლ თვითონ მიდიოდა მალლა ხეზე. ბებერმა კაცმა დაიწყო ყვირილი. რომ ავიდა შუა ხეზე, ეს მატყუარა ცხენზე შეჯდა, წავიდა და მერე დაუძახა: მე ვარ ის, მაგას რას ერჩიო? ბებერი და ის კაცი ორივე ჩამოვიდნენ ძირს. მასუკან გამოუდგა ცხენის წასართმევათ, მაგრამ ვერ მიეწია და თავი დაანება. გამობრუნდა და წავიდა შინ. როდესაც მივიდა სახლში, რა ჭენიო? ჰკითხა რძალმა. — ცხენიც ეთხოვა და ისიც გავეუგზავნეო, უპასუხა მამლმა. რძალმა ძალიან მადლი გადუხადა.



ს მ ფ. ს ს რ მ

(ჯავახეთი, ახალქალაქის მახრა)

მასალა მესხი კონსტანტინე გვაჩამაძისა.

მთელ ჯავახეთში საროც ხიზაბავრასავით შესანიშნავი სოფელია, როგორც ბუნების სიშვენიერით, ჰავაწყლის საუკეთესო თვისებით, ბალ-ვენახების და მრავალგვარი მცენარეობის შემკულობით, სხვა-და-სხვა გვარ ცხოველებით, მწერ-ფრინველებით და თევზეულობით, ეგრეთვე ხალხის ერთნაირობით („ხიზაბავრა“ იხილე, „კრებულები“-ს № I-ში.) საროცლების ცხოვრებაც ხიზაბავრელებისაგან თითქმის არაფრით განირჩევა; იპურებენ თავს ერთი და იმავე მეურნეობით და ნაწარმოებით; იცმენ ტანთ ერთნაირათვე, თუმცა ამ ბოლო დროს, ქართლიდან მოსულ მღვდლების შემწეობით, ქართლურებ იწყეს ზოგიერთმა ახალგაზდებმა ჩაცმა-დახურვა, მაგრამ წვერ თეთრები კი თავიანთებურს მაინც არ იშლიან. სახლების შენებ-წყობილობა ვეჯებითურთ და სასამელ-საქმლის ხმარება სულ უცვლელათ ერთნაირია ხიზაბავრელებთან. ცხოვრება და ჯან-მრთელობა, ენა, ზნე, ხასიათი; ჩვეულება, ზეპირ-სიტყვაობითურთ სრულებით განურჩეველია, გარდა იმისა, რომ ეს მეზობელნი ასრულებენ სხვა-და-სხვა, თუმცა კი ქრისტიანულ, სარწმუნოებას.

საროში ცხოვრობს 60 მართლმადიდებელი ქართველი, გარდა ერთი მაჰმადიანისა, რომლის გვარი ორბელიანია. ეს ორბელიანები ძველადანვე მემამულე ყოფილან, ბევრათ წოდებული. მთელი საროს მიდამო იმათ ხელში ყოფილა და დღეს კი, ამას მოკლებული არიან, თუმცა აქა-იქ კიდევ შერჩენიან ცოტაოდენი მამული.

საროელები ყველანი გლეხობის წოდებისანი არიან. აი გვარები: ასპანიე, ახოტოვი, ალიშანოვი, ბერიძე, გურგენიძე, გიორგაძე, მალრაძე, იველიშვილი, ქედლიძე, შვილიძე, ხმალაძე, სანდაძე, წითლანაძე და ქონიშვილი (იგივე გვარაძე). ესენი ყველანი ნიჯგორიდან ყოფილან ამოსახლებული ამ 70 წლის წინეთ. ნიჯგორი საროს გადასახედზეა, დასავლეთის მხარეზე, მტკვრის თვალ-უწვდენ ხევში, მტკვრის პირას, სადაც დღეს საროელებს ძველადანვე გაშენებული ბაღ-ვენახები აქვთ. აქვეა უწინდელივე სახლები, საყდარი და ჯამე, რომელიც დღესაც უწინდელსავე სოფელს წარმოადგენს, მაგრამ ხალხი არა ცხოვრობს აქა, არამედ ზევით (ქარაფის წვერზე), ს. საროში, რომელიც ლეკობისას გაუშენებიათ საცხოვრებლათ. სარო მანამდინაც ნასოფლარი ყოფილა, რასაც ძველი კოშკ-ციხეჩაყდარი წარწერითურთ ამტკიცებს.

სარო მდებარეობს ხეობის გადასახედზე, რომელსაც სამი მხრით ვაკე-სერ-გორაკები ამკობს, გარდა დასავლეთის მხარისა, საიდანაც თვალ-უწვდენელი ღრანტე-ხევ-ღელეები აკრავს. აღმოსავლეთით აკრავს სოფლები: ვარგავი, თოკი და ვარევანი — მ-ნ ვერსის მანძილზე. სამხრეთით — დაბა ხერთვისი, რომლის საზოგადოებასაც ეკუთვნის ეს სოფელი და ჩრდ. ხიზაბავრა.

საროელებიც, როგორც ხიზაბავრელები, არ მისდევენ სწავლა-განათლებას, თუმცა აქვთ კი ერთ-კლასიანი სამინისტრო სასწავლებელი დაბა ხერთვისში.

საროში შესანიშნავი შენობებია: ორი კოშკი, ერთი საყდარი, სადაც წირვა-ლოცვას დღესაც ასრულებენ და ერთი ციხე, რომლის გვერდით დიდ ლოდზე ძველის-ძველი ხუცური წარწერა აქვს; გადმოღებული აქვს მღვდ. გვარაძეს 1876 წელს.

აქაურ მიდამოში შესანიშნავი ადგილებია:

ნიჯგორი — (მტკვრის ხეობაში) ბალ-ვენახებით და სახლებ-საყდარ-ჯამეს შემკულობითა.

საწველეჯა. (მტკვრის ხეობაში) მალალ-კლდეში მალაროებია; არის შვენიერი წყაროცა.

ახაზა წყარო ანუ ხევი, შვენიერი წყაროა.

საროს ხევი. ეს საზღვრავს საროს ხიზაბავრასაგან.

მლაშე წყალა, სარო-ძირი, ლანდი და გორ-გვერდა — ესენი სერებია.

ხუჯა, კურდღეჯაური, უნაგირა, საბძღის ვაკე — ესენი ყანის სახელებია.

ორმოცი — მტკვრის პირათ, ახალქალაქის გზა-ტყე-ცილობე, მომალლო გორა ადგილზე შვენიერი ციხეა აგებული.

ზეპირ გადმოცემები

ორმოცს გაღმა ძველათ სოფელი მოქცევი ყოფილა. ეს ნასოფლარი დღესაც კი ეტყობა; ის ლეკობის დროს აოხრებულა. აოხრებამდი მოქცეველებს, როცა თავისი თხა-ცხვარი იაილზე (საკვირიკო მთის წვერზე, აქედან 3-4 ვერსი იქნება) საბალახოთ რომ ჰყოლიათ და მტრის შიშის გამოვერ უსარგებლიათ ერბო-ყველის კეთებით, გამოუგონიათ შემდეგი ხერხი: საკვირიკო მთის წვერიდან მტკვრის პირამდე, მოქცევამდე დაუგიათ მიწაში მიღები, იაილზე მონაწველი რძე უსხამთ მიღებში და მთის ძირში, მოქცევიში, რძის წყარო უდენიათ; ასე ჩუმათ უმზადებიათ ერბო-ყველი მთელი ათი წლის განმავლობაში. ბოლოს რძეს მიღში უსახელო (გველი) გამოჰყოლია; არ იციან ზევიდანვე წამოჰყოლოდა, თუ იქავე ქვევიდან შეჰყოლოდა. იმის ზიზღით მოუშლიათ ღ შემდეგ სხვა მოსაზრებას დადგომია.

II

ს. მოქცევის ახლოს, ერთ კაცის მჭამელს უცხოვრია ძველათ. ეს სულიერი დილით წავიდოდა თურმე ადამიანის შვილზე სანადიროთ და სალამოს კი შინ ბრუნდებოდა ხოლმე და ნანადირევიც რამე თუ ექნებოდა, იმასაც თან მიიტანდა. სხვათა შორის, ამან ერთხელ ლამაზი ქალი ინადირა და შეჭმის მაგიერ ხასათ დაისვა. მთელი დღის განმავლობაში თავისი ხასა დაკეტილში ჰყავდა, როცა კი თვითონ ნადირობდა კარში. ასე, ამ გვარათ, წლითი-წლობით დატყვევებული ჰყავდა საწყალი ქალი. წლამდი ამათ ვაჟიც შეეძინათ, რომელიც დიდის ჯანმთელობით იზრდებოდა.

ერთხელ კაცის მჭამელი ჩვეულებრივ სანადიროთ რომ წავიდა, კარი დაუკეტავი დარჩა. ტყვე, ქალსაც ეს უნდოდა: წამოხტა საჩქაროთ, მოისვა ზურგზე თავისი ოთხი წლის შვილი, გამოვიდა ხუთი წლის უნახავი მტკვრის მიდამოზე და მოუსვა ფეხი. დაინახა შორიდან პატრონმა, კაცის მჭამელმა, და ყვირილით გამოეკიდა თავის ხასას და შვილს. ქალმა იცნო ხმა, აჩქარებით მოკურცხლა და მტკვარზე ჯადებულ ხიდს მიმართა, რომელზედაც კაცის მჭამელს არამც და არამც არ შეეძლო გასვლა და მის დანახვაზედაც კი შიშის ზარი დაეცემოდა ხოლმე თავზე. ამისთვის ველარ გაბედა მიდევნება და გაჩერდა. გული აღარ უმაგრდებოდა ხასხს ასეთს საქციელზე, უნდოდა როგორმე ხელთ ეგდო და მისი ოხტიდან გამოსულიყო, მარა რაღა შეეძლო, თუ არ კიდევ შიშით და ვიშით ძახილი? უძახდა:

„შვილო, შამისაო, მოსწი გვარისაო“!

და მეტი სიბრაზისაგან თვალეები დაუბნელდა, რა რო ეკარგებოდა საყვარელი შვილი და დედა მისი. შვი-

ლმა გაიგონა მამის ძახილი და სიტყვები, იცნო და დაადგა ყოჩაღობას: დედას კისერზე. მოჭიდული ხელებით უწყო დიდი ღონის შეკრებით წევა, უნდოდა გაეგრებოდა მამის მისაწევათ, მარა დედა მოთმინებიდან გამოიყვანა შვილის ასეთმა ძალ-დატანებულმა უსინდისო საქციელმა; მოიგლიჯა გამწარებულბა მოლალატე პატარა შვილი და მტკვარში სტყორცნა, თვითონ-კი მშვიდობით გავიდა გაღმა და უშველა თავსა.

III

ამავე მტკვრის ხეობა, საკვირიკო მთის-გვერდობებს ზევით (მთის წვერი) ნაძენარ ტყეს და, ქვეით მტკარის ნაპირამდე, იბალ-ვენახებს ეჭირა. ახლა კი ეს ადგილები ბალახსაც ძლივას მოფარული აქვს, რადგანაც ლეკებს ტყე დაუწავთ და უტყვოთ წყლები დაშშრალან, რომლითაც ეს ვენახები ირწყოდა და მით ვენახებიც უწყლობით გამხმარა და მით განადგურებულა ეს გვერდობი. იმ ვენახებში იმისთანა ჯიშის ვაზები ყოფილა თურმე, რომ თითო მისი მოსხმული ყურძნის მტევანი ასს ოყამდე იწონიდა. აი, ამაზედ ერთი ანეგდოტიც არის ხალხში: ერთი ვინცლა სხვა ქვეყნელი სტუმრებია საროს. ერთ კვირა დილას, ნაწირობევს, ამ სტუმარს აქედან დაენახა გაღმა სოფლებში, 3-4 ვერსის მანძილზე, სოფელ როკეთის ვენახებში ყურძნის მტევანი, რომელიც კამეჩი ჰგონებოდა. სტუმარს არ დაეჯერა, რომ მკვიდრთ დაერწმუნებიათ: ის ყურძნის მტევანიაო. დანაძლევებოდა დასარწმუნებლათ გასულიყო როკეთში და კამეჩის მაგიერ დახვედროდა ყურძნის მტევანი. ამის მნახველი ხარხა-დაღებული დაბრუნებულიყო; ისე გაჰკვირებოდა, რომ წაგებულნი სანაძლეოც ბოლოკათაც არ ჩაეგლო.

ლ ი ქ ს ი ბ ი

(ს. საროში მარკოზ ბერიძისაგან ნაამბობი.)

ელია, ძმაო, მელია,
შაირს გაუგარ ხელია,
ანლა მოგოუყუთ შაირსა,
დაბძანდით, მოკდეთ უურია:
ხმაღმა უნდა ხმაღსა ცუმისს,
ადგება სისხლის ღვარია,
შვიდი ხელმწიფე ამდგარა,
მანსუფის მოშლა სნელია;
ჩინხავატმა დამაღუღმა
სულ გაახილეს თვალია,
გვირავლა ჩვენ გაგარენმა,
გვიყო წყალობის კარია.
ქრისტეანობა გვეღირსა,
საუდრებს დაჭვიდეს ზარია;
ც-ათას კაცის უფროსი
ხასკევიჩის თავია.
ღვთისაგან გამარჯვებული,
კულად ჯომარდიც (ეოხადი) არია,
სითკენაც წადგეს, წამოდგეს,
დმერთო, მოუწეე ხელია!
ერევნის ციხეს მიუდგა;

ნაადრინტ იყო, სველია,
ასეთი ჟანგი აჭკიდა,
რომ იყო საკვირველია,
მოუმართა ზარბაზნები,
ეუმბრებით დატენილია,
დაუშინა ზარბაზნები,
არ აუხილა თვალია.
განჯას, შუშას, შემახიას—
მათაც უცვალა ფერია.
ახლა წამოვა უარსისკენ,
თან მოაქვს მთა და ველია.
უარსის ციხეს რო მიადგა,—
გარშემო ერთყა თხრილია.
სუეველა ამას ამბობდა:
„მისი აღება ძნელია.“
ჰასკევიჩმა გარს უარა,
ვერსად უპოვა კარია,
დაჯდა და დმერთი ახსენა,
პირს დაიწერა ჭვარია;
დაუშინა ზარბაზნები,
სულ ჭაჭვით დატენილია.
ხოცა და ხოცა თათარი,
აითა, უიზილბაშია;
შევიდა ციხეში, დაჯდა:
შიგ მოიღერა ეელია;
დაჯდა და მუბავარი ჰქნა,
ქალაქს გადავლო თვალია.
მერე მოვა ახალქალაქს,
თან მოაქვს ტეე და ველია;
კარავი კარავზე დადგა,

რა ტურფა სანახავია!..
მოახსენა მუთი-აღამ:
შენი ჭირიშე, შენია!
მეც შენი ვარ და ციხეცა,
არ გამეწუება ძალია.
ოც-ათას კაცის უფროსი,
ქოსად-ფაშა—თავია,
შენა და იმან იცოდეთ,
თუ გამეწუება ძალია.
უბძანა ქოსად-ფაშასა:
შენზედ ვარ მოსასვლელია!
მაუბრუნდა ქოსად-ფაშა:
მცირედი მოითმენია,
ჯარი გავმართო ციხეში,
მეც მოვიმართო ხელია;
ერთს სოფელს გადაბრუნებს,
ერთი წუწკი თათარია;
ზასკევიჩმა დმურთი ბრძანა,
ზარიჯვარი დაიწერა,
თათარს ვინ მისცა მინდობა,
არა აქვს ესტიბარია,
სულ ციხეს გარეთ გასულა,
გზაზე უჭირავს თვალია,
სულ კალაფნიდან ცვიოდენ,
ისაფრეს შავი წულია,
ულმთოთ იხიობდენ თავებსა,
ოხერი შიში ძნელია!..
ახლა წამოვა ხერთვისზე,
თან მოაქვს კლდე და გულია.
ხერთვისს ქარაფზე გადადგა,—

ცოტოდენა ჯარია.
ხერთვისელებსა შეხედეს,
უგულა იძახდა: „ვანა!“
კაცები სახლებში რბოდენ,
ბაღჩებში დარჩათ ქალთა.
კობასე თვალებს ჭიმავდა,
შიშმა მოსწყვიტა წელია;
ხერთვისელებსა ეხვეწება:
„ჩვენ იმას თავს ვერ მოუვალთ,
ბევრია რუსის ჯარია“.
ხიდის უურზე რომ ჩაბძანდა,
იქაც დაუკრეს თავთა:
„ამობანდი და დაბძანდი,
ღიას ციხის კარია.“
არცა გავარდა თოფები,
არცა რა წარბაწანია.
ავიდა ციხეში დაჯდა,
შიგ მოიღერა უელია.
უბძანა ახლა ხელმწიფემ:
შენი ჭირიძე, შენია,
წელ შემთიკარ სმალთა!
რაც რომ გინდოდეს, — მე მთხოვე,
გამოგიგზავნო ბევრია;
ჯარსაც ბევრს გამოგიგზავნი,
არ უწვდებოდეს თვალია;
დაკუდებ ოქროს ურმებსა,
მანეთი საკვირველია.
ჯავახეთს რომ გაიტანო,
ქერი ეგონოთ ძველია.
ხარჯე და ხარჯე ბაჭადლო,

მით გაითეთრე შიშისა;
ეგებიც რთ ამომყარო
მაგ ახალციხის ჯაფრისა,
ახალციხის ჯაფრი მწვევ მჭირს,
მისი ნაქსარი ბეურია:
მგზავრ-ქარავანი მოშალა,
სულ მომიტარა ხელია.

ეს ქოსად ფაშის ლაშქარი,
თრმელ ათასი კაცია,
სიტხეს გარეთ გამოსულან,
თმზედ უჭირავთ თვალია,
არ მოგიკვდეს ზასკევინი,
არ გაახაროს მტერია.

ასა წლის ვერანას ჰგვანდეს,
რომ იუოს საკვირველია.
რო წაბასნდა ახალციხეს,
თან მიაქვს ტუე და ველია.

რა დაინახა ილოცა,
ზირჯვარი გადიწერია,
ასეთი თმი აჭკიდა,

სულ კი გაჭკვირდა თემია:
შვიდი დღე და შვიდი ღამე
ერთმანეთს ცემეს ხმალია:
ამ ახალციხის ბაზრებში
ადგება სისხლის ღვარია,
ერთმანეთს ველარა სცნობდენ,
სისხლსა მიჭქონდა მეგდარია...



(ლუკა იველიშვილის ნაამბობი)

წუხელი მანვი ჭყაოდა,
არ მომივიდა ძილია,
მებადეს გადავეზარე,
ხანვს ამოფუგდე ძირია;
თაღკამსა გადავაბირე,
წიწმატმა დამწვა ჰირია.
ღობესა გარდმომაფალსა
ფეხში შემერტო ჩნია,
უკუ ვიხედე, მომდევდა
მებადის შვილი გპირია,
მხარსა გაუღო ჩხიბახი (კობალი),
კათლილი შინდის ძირია.
გადმამცხო, გადამიჭირა,
მომტეხა თქოს თავია;
წავიდა მეზობლისასა,
მოვიმძინარე თავია,
შუა დამე რომ შეიქნა,
მოფა და მნახავს ქალია:
„მაგ შენმა წუწკმა მუცელმა
ცეცხლზე დაგისხა წყალა;
წუხელი დაკათობინა
თვალ-ჩუჩუნ თეთრი ქალა,
სამწუთრო ბევრი მოჭქონდა —
მსხალი და ვაშლი ბევრია“.